

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

V. évfolyam – 2010. február–március

VERSES KALENDÁRIUM

Czentyéné Zolnai Irén hónapképeivel

Vankóné Dudás Juli népi adaptációiról

*Dr. Kós Károly, Pálnagy Zsigmond
és Tóth Menyhért emlékkiállításai*

*Versek gyerekeknek – Múzeumi Kurír –
műtárgy-árverések – kulturális és művészeti
hírek – programkínálat*

VITÉZ FERENC

**irodalmi és művészeti
folyóirata**

30. kötet

(20. megjelenés)

Néző • Pont

IRODALOM – KULTÚRA – MŰVÉSZETEK

VITÉZ FERENC

folyóirata

Debrecen, V. évfolyam; 2010. február–március (30. kötet; 20. megjelenés) *

Írja, szerkeszti és kiadja:

VITÉZ FERENC

4027 Debrecen, Füredi út 67/B. fszt. 2.;
telefon: 20/965–2921; e-mail: ferko824@gmail.com
www.vitezferencphd.shp.hu

ISSN 1788–8034

A folyóirat árus forgalomba nem kerül, de megrendelhető.

Megtalálható a könyvtárak olvasótermeiben (Debrecenben, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtárban, Hajdú-Bihar városaiban, nagyobb településein, a Debreceni Egyetem, a Kölcsey-főiskola és a Református Kollégium könyvtáraiban); Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén, Jász-Nagykun-Szolnok, Pest, Bács-Kiskun, Békés, Csongrád, Tolna, Somogy, Baranya és Zala megye egyes múzeumaiban, közintézményeiben; határon túli magyar művelődési intézményekben.

Fellapozható a *Medgyessy Ferenc Emlékmúzeumban*, a *Déri Múzeumban*, a *Holló László Emlékmúzeumban*, a Holló László-emlékhelyeken, a *Debreceni Művelődési Központban* és *egységeiben* (Belvárosi, Homokkerti, Újkerti, Józsi, Kismacsi Községi Ház, Debreceni Mű–Terem Galéria, Timárház–Kézművesek Háza, Amerikai Kuckó), a *Holló László Galériában*, a *Havrics Galériában*, a *Csokonai Házban*, a *Líra Könyvárúházban*, az *Alternatív Könyvesboltban*, a *Trombitás Sörözőben*, a Pulykakakas Üzlet- és Irodaház *Latinovits Kávézójában*, a főtéri *Korzó Kávézóban*, a *Szabó Magda Könyvesboltban* és *Kávézóban*, a *BLONDEX Művészellátóban*, a *VOLKSBANK Magyarország Zrt.* bankfiók-galériáiban és egyes képzőművészeti események helyszínein.

Nyomta: ONIX Nyomda Kft.; felelős vezető: Dr. Karancsi János
Kötészet: Kapitális Kft.; tulajdonos: Kapusi József

* A Néző Pont 27. kötete KÜLÖNKIADÁS volt, Radnóti Miklós publicisztikájával foglalkozott, a költő születésének centenáriumán látott napvilágot.

A kötet – korlátozott számban – még megrendelhető,

„ÜDVÖZLET DEBRECENNEK” – Kéri Imre Munkácsy-díjas festőművész, rézkarcoló mester kiállításával Balatonfüred önkormányzata köszöntötte Debrecent. A tárlat január 15-én nyílt a Debreceni Mű-Terem Galériában, és a hónap végéig volt látható.

EZÜST NÉGYSZÖG – A 7. Nemzetközi Festészeti Triennálé Kárpátok Régió magyarországi kiállításának a Medgyessy Ferenc Emlékmúzeum Kortárs Művészeti Galériája ad otthont. A január 16-án nyílt szemle február 28-ig látogatható.

EROTIKUS GRAFIKÁK – Rózsa László műgyűjtő Boros Attila rajzaival adta ki Babits Eratóját még a 2009. évi könyvhétre. Ezúttal debreceni művészeket kért föl egy erotikus grafikai album lapjainak elkészítésére. Az albumot, a benne szereplő grafikák kiállításával, január 17-én a Misztika Galériában mutatta be Vajda Mária néprajzkutató.

MÚLTUNK A KUTAK TÜKRÉBEN – A régészeti vándorkiállításnak a hajdúböszörményi Hajdúsági Múzeum ad otthont március 31-ig. A kiállítást január 19-én nyitotta meg Hajdú Zsigmond, a Déri Múzeum szakmai igazgatóhelyettese.

TAMUS-KÉPEK AZ ÍRÓSZÖVETSÉGBEN – Tamus István grafikusművész akvarelljeit, rézkarcait, linómetszeteit és litográfiáit január 19. és február 5. között mutatta be a Magyar Írószövetség Klubgalériája.

DEBRECENI KÉPEK (új sorozat) – A Kölcsey-ösztöndíjas Szipál Márton fotóművész kiállítása január 20-án nyílt a Kölcsey Központ Bényi Árpád Galériájában. A fotótárlat 2010. február 28-ig látogatható.

„SZÉP VAGY, ALFÖLD...” – Prof. Dr. Tóth Csaba orvos–természetfotós kiállítását szülővárosában, Kiskunfélegyházán, a felújított Hattyúházban január 21-én mutatták be a Móra Ferenc Gimnázium 200 éves jubileumi programsorozatának keretében.

„AZ ÉN VÁROSOM SZÍNEI” – Szabó András festőművész Magyar Kultúra Napi kiállítása január 23-án nyílt meg a vámospércsi művelődési házban.

LÉLEKSZÖRP – László János grafikusművész kiállítása január 22. és február 5. között fogadta a látogatókat Hajdúszoboszlón, a Szoboszlói Galériában.

17. LUDVIG NEMZETKÖZI MŰVÉSZTELEP – A Nagykanizsa melletti Kendlimajorban működő nemzetközi művésztelep téli idényét január 17–24. között rendezték. A szimpóziumon 21 művész vett részt, a záró kiállítás (illetve a művésztelep állandó) anyaga folyamatosan megtekinthető.



Nagy Sándor Zoltán: Kálvin (Munkálkodó)

A debreceni grafikusművész rézkarca része annak a 12 lapos sorozatnak, melyet az alkotó a Kálvin- emlékévek alkalmából művészkönyvben jelentet meg.

A folyóirat ajánlott ára: 1. 200 Ft
AJÁNLOTT TÁMOGATÓI ÁR: 2. 500 Ft

VERSES KALENDÁRIUM

CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉN HÓNAPKÉPEIRE



Január

Didergő bőrömön parázs a víz.
Friss reggelt harapok: újévi íz
járja át a nyelvem, s nevetnek rám
a lányok – jut minden ujjamra tíz.

Kimosom szememből a konda éhet,
torkomból feltör a didergő ének;
újesztendőre az újévi kútnál
próbálom merszem, a jeges legényest.

Ráfagyott izmomra lányok mosolya,
s tudom, hogy készül a forró nyoszolya.
Kitart e friss erő esztendő végig –
jer, mátkám, röpítsük egymást az égig!



Február

Eszkere, maskara,
aki búsul, mars haza!
Aki télen megfagyott,
ne járjon több csillagot!

Csibemáz, kutyavér,
elefánt lett az egér,
a hóember kerepeljen,
az asszony ne feleseljen!

Gatyakorc, maszkaránc,
szédítsen el ez a tánc!
Tüzes a bor arany bőre,
folyjon el a dohos lőre!

Csujjogó bikanyelv,
hangosabban énekelj!
Ina szakadjon a télnek,
hízelegjünk falevélnék!

Március

Érezni a rügyek bőre alatt,
hogy megnesszen az idő. A tavaszt
fokhagymával szentelik a szelek,
s a pásztorok várják Benedeket.

„Fecskét látok, szeplőt hányok!” – az ég
olyan, mint egy csillaggal telt marék.
Gergely szakállából fennmaradtak,
s alájuk kerültek a felhőkazlak.

Megszületnek virágok és lányok,
az új életre sírják a táncot;
mély kút vize énekel nekik,
míg varázsímák lobognak égig.



Április

A széllel birkózik leheletünk.
A bimbókra már megérett szavunk.
Csak a napnak kell nyílni tovább,
s azt hisszük: virág szirmában vagyunk.

Méhek szárnya visz tovább a szélben,
és egy porszem belőlünk útra kél;
bejárja az egész világot,
míg földre hull, kereszt tövéhez ér.

Ránk száradt a hullt vér, a szél röpít
megint virágokig – s a versekbe vissza.
S velünk a bűnöket, mint ünnepi kötény,
a hófehér nevetés felissza.





Május

Ma vagyon, ma vagyon
pántlikás szerelem,
feleséges táncosok
pörögnek az egeken.

Piros bokrétával
díszítem vágymat,
rózsaszirmot hintve szét,
jelölöm a házadat.

Szoknya bokra bujtat:
szerelem ma vagyon;
a legszebb lány udvarában
hagytam a kalapom.

Június

Szent János tűzében elég a gonosz –
ugorjunk át rajta ropva
háromszor!

Búzavágó éjszakában táncoljunk,
hadd szakadjon a lábunkról
száz bocskor!

Szikrát fog a szoknya korca, jaj, de szép!
A lányokon az öreg hold
mosolyog.

Rozmaringot dobva tűzbe, meggysezmet,
dalba-füstbe, kékezüstbe,
párad-fárad az éjféli kakasszóra
a gonosz.





Július

Sarlós boldogasszony napján
köténybe gyűlnek vágott kalászkok,
s kigyúlnak énekkal a határok
az Isten nagy, kék kalapján.

Rendet vágunk, s a kéve, lám,
a lányok ujjától felparázslík,
égi hosszú még az út hazáig,
míg hull a csillag fénye ránk.

Marok-reményt szedegetve,
kifutja végül mázsánk az élet.
S hogy örülnénk a szikkadt kenyérnek,
ha éhen ér a bánat este!

Augusztus

A frissen sült kenyér illatáért
pihegnek-hörögnek a rétek.
Lennénk királyok az áhítatban
s az életet szelő cselédek.

Elpihent már a kasza éle,
fogócskáznak rajta a fények –
szivárványkacagásra tágul
vitorlás tüdeje az égnek.

Az este ránk esőszagot terít,
faggatjuk Szent István intelmeit:
ne feledjük az országot, Istent,
és bocsássuk meg egymás vétkeit.





Szeptember

Bölcs derű suhan át a szélben,
kosarak duzzadnak garmadára,
s nem szégyelli magát az alma sem
a táplálón szép pironkodásban.

S nem szégyenlősek most a lányok,
ha mellük remeg mondóka közben.
Újesztendős nászt sürget az ének;
megszépülnek az érlelő őszben.

Nevetésük felszáll a mennyig,
megbillenti Szent Mihály mérlegét.
Két icce sárt kerülgetve lépnek,
s lám nehezül a varjak szelte ég.

Október

A fák ezer kacér színéhez
hozzátesszük a rózsarcot,
ezt a szőlő csókolta cifrát,
a száj mellől a kacska korcot.

Végigcsurog a lé a bőrön,
megmintázza a régi álmot:
egy madarat, mi ölünkbe úszik,
s madár csőréből nyílt virágot.

Nedű aszik emlő-szemekben,
vigadva cipelt terhet a tőke.
Reményünket adjuk e kedvhez,
míg belekóstolunk az őszbe.





November

Katalin-ágam, leveleddel
kicsi reményem te növessz fel!
Rügyedet bontsd ki a hitvesemért,
s ha kinyílsz, áldjon téged az ég!

Katalin ágam, készül az ágyam;
ültetlek szívem kis pitvarában.
Rügyed ha pattan, bimbó-alakban,
torkomba dobbansz piros patakban.

Könnyű könnyemmel öntöztelek:
mosolyt hozzanak rám a telek.
Katalin-ágam, leveleddel
megtelik házam szerelemmel.



December

Boszorkányt Lucától karácsonyig
várhatsz, de vigyázz a székkal, te lány!
A tükröt takard le, mert a székről
lehet, a te képed néz vissza rád!

Megremegtél, hogy elvisznek éjjel,
szorítottak az ólmos nappalok.
Pedig üzentek a gyertyalángok,
s jászolcsodát ígértek angyalok.

„Jézuskafészök” úzi a gonoszt,
s megcsillan a fény a szalmaágyon.
Jönnek. Havat csikorognak a csizmák.
Beköszöntik a Megváltó Karácsonyt.

KÖSZÖNET CZENTYÉNÉ ZOLNAI IRÉNNEK A HÓNAPKÉPEKÉRT!

A SZÖVEGELEMENK SZEREPE VANKÓNÉ DUDÁS JULI NÉPI ADAPTÁCIÓIBAN

Szinte kivétel nélkül népi adaptációk Vankóné Dudás Juli képei: régi ünnepekről, menyasszonyi láda viteléről, leánykérésről, aratásról, szüretéről, húsvéti locsolásról, májusfaállításról, pünkösdi harmatszedésről, tűzugrásról stb. Nála nem a sokak figyelmét felkeltő galgamácsi népviselet volt az első számú ihlető, hanem a különböző jeles- és ünnepnapok szokások vagy a babonák titokzatos világa.¹ „Rajzain városi ember számára hihetetlenül távoli világ képe elevenedik meg, noha Dudás Juli nem képzelet-szülte jeleneteket, embereket ábrázol, hanem élményeit, gyerekkorában átélt, látott eseményeket, falujának jellegzetes szokásait, hagyományait rajzolja, festi meg. Ezért rajzai az esztétikai élményen túl 'nép-rajzi' értéket is jelentenek – a szó mindkét értelmében.” (MOLDOVÁN, 1987. 258) Dudás Juliról Moldován Domokos után írta Bánszky, hogy aki érti a képek nyelvét, aki lapozni tud ebben a százszínű „képekönnyben”, az magyarázat nélkül végigkövetheti egy közösség tagjainak régi életét, történetét. Dudás Juli rajzai szinte egy nem létező 'naiv eposz' mozaikszerű illusztrációi”. (BÁNSZKY, 1997. 176; MOLDOVÁN, 1987. 258–259)

Véleményem szerint nem beszélhetünk naiv eposzról, hiszen nem egy összefüggő történet, egy „epikus hősköltemény” epizódjait jeleníti meg a naiv művész, hanem valóban csak az útra bocsátó és felnevelő közösség életének, mindennapjainak, szokásainak, ünnepeinek egyes mozzanatait, melyek képi megfogalmazásának önálló művészi értéke van. Ebből a szempontból inkább vizuális formanyelven készített epikai rekonstrukciók lehetnek munkái, az úgynevezett „eredetmagyarázat”² pedig csupán a közösségre – a közösség szokásokban is megtestesülő értékrendjének bemutatására vonatkozik –, melyből „ered”, amely felnevelte a művészt.

A szabad alkotófantázia szokásokkal, sőt az azokat életben tartó törvényekkel szembesült, ám nem korlátozó, hanem építő, termékeny jellegű lett e kapcsolat. Arról, hogy

¹ Vankóné megrajzolta és megfestette az aratást, az aratási eszközöket, a kalászszedést, a kézi cséplést, az aratási menetet, a kenyérsütést, a búza és a kenyér megszentelését, a szüretet és a nyomtatást. A gyermeklakodalmast, a gyermekek játékait (például: duduzás, iskolázás, kacsozás, farban kakasozás, bírózás, körjátékok, mavagyon járás). A nagyböjti kiszejárást, a Máriás lányokat, a keresztjáró napokat, a húsvéti kalácsszentelést, a húsvét hajnalán Jézust kereső asszonyokat, a körmenetet, a locsolkodást és a húsvéti maszkajárást, a pünkösdi májusfaállítást. A jegykendő átadását, a jegyeseket, a vőfélyhívogatást, a lagzi-nézésre való készülődést, az esketést, az esküvői menetet, a menyasszonyi ág vitelét, a lakodalmast, a menyasszonytáncot, a lakodalmi kellékeket. A haldoklót és az imádkozó asszonyt, a koporsó beszentelését, az udvari szertartást, a kislány, a legény és a fiatal férfi temetését, a sírba eresztését és a halottas tort. A boszorkánymenetet, szemmel verést, a szénvetést, a gyerekgyógyítást, a Szent Iván-i tűzugrást. A hajnali harmatszedést, a gyógyfüvek gyűjtését, a Katalin-napi libaetetést, a libatorok kenését. Az ólomöntő asszonyt és az ólomöntést, az ólom vízzel való mosdatást, a gyógyítást a fülről, szívről és a lábról. A kenderáztatást, a törést és tilolást, a motollázást, szövést és vászonmosást, a fonóházat, a fonóházi leánytáncot. A lucaszéket, pottyozást, a Luca-dió törését, a szarka- és Kata-táncot, a templom körül álló babonázó asszonyokat. A betlehemezést, a pásztorok köszöntését, a pásztorok megvesszőzését, a kántálást, a karácsonyi ebédet és a pásztorvirasztást, a vízkeresztii házszentelést és a farsangi bált.

² Vö.: *A magyar folklór hősepike fejezetének naiv eposzra vonatkozó részeivel* – VOIGT (szerk.), 1998. 149–183.

„a parasztek, mint egy kötött szerep játékosai az előírásnak, a szerepnek megfelelően viselkednek életük során a születéstől a halálig”,³ Vankóné így írt egyik levelében: „Mivel idős szüleim levének, kik hívei voltak a babonának és ragaszkodtak a hagyományokhoz, úgy kellett élni, feküdni, inni, enni, dolgozni, vigadni, búsulni, ahogy azt a hagyományok éppen rendjén követelték. Tehát engem így neveltek, én saját élményeim után lettem ennek a rabja.” (MOLDOVÁN, 1987. 259) Életvallomásának legelső bekezdésében ugyanezt a gondolatot olvassuk, s ez azért fontos, mert még a konkrét életrajzi adatok előtt tisztázza saját családi, kulturális – tehát neveltetési, továbbörökített értékrendre vonatkozó – örökségét. „Gyermeki emlékeim gyöngyfonalá innen Galgamácsáról indult és ide is vezet vissza. Mivel szüleim idősök voltak,⁴ nekem úgy kellett cselekednem, ahogy ők parancsolták. Hiába születtem a huszadik század elején, nevelni az 1800-as évek szellemében neveltek. Úgy kellett ünnepeljek, úgy kellett imádkozzam, sírjak vagy nevessek, ahogy ők engedték.” (VANKÓNÉ, 1976. 13)

I. Sándor Ildikó a *Falum Galgamácsa* című vallomásalbum bevezetőjében nemcsak arra hívja fel a figyelmet, hogy Vankóné Dudás Juli rajzai hiteles és forrásértékű munkák, de utal az élményszerű és fordulatos elbeszélésmódra – a könyv szövege egyúttal Galgamácsa nyelvének tükörképe –, s arra a momentumra, hogy Vankóné emlékezőseit magának a néprajztudománynak az érdeklődése szintén befolyásolta. „Még ma is pontosan emlékszik azokra a témakörökre, amelyekről a néprajzkutatók vallatták a falubelieket. Az ily módon felkorbácsolt emlékeket mohón szívta magába. Idős szülei révén egy generációval korábbi korszakot élt. A kutatók biztatására már lány korában rendszeresen lejegyezte a szüleitől és más öregektől hallottakat. (...) Rajzaiban, festményeiben, csoportjainak előadásában többszörösen átélt a most leírt eseményeket. A kutatók biztatására több pályázatot is készített.” (VANKÓNÉ, 1976. 7)

Dudás Juli tehát nemcsak magányos krónikása volt a falu életének, hanem kiemelkedő szerepet töltött be a közösség kulturális életében, szinte maga is mozgalmatszervező tett – és ebből a szempontból példája nem tekinthető tipikusnak a naiv művészek között, szemléleti és tematikus szintézisében, a szöveg és a kép szerves összefüggésében és az illokúciós aktusok végrehajtásában azonban reprezentatív modelljét látjuk eme egyetlen életműben a paraszti kultúra naiv művészeti feldolgozásának és közvetítésének. Tudatos programot vitt végig, melynek középpontjába nem az egyéni kifejezést, hanem a közösségi értékközvetítést helyezte, ezzel szemben a naiv művészek nagy hányadának önkifejezését, legyen az bármennyire tudatos program mentén felépülő teljesítmény, elsősorban magánéleti indíttatások vezették.

„Dudás Juli, mint az új generáció nevelője is, kiemelkedő szerepet játszik falujának kulturális életében. Már a harmadik nemzedék kerül ki keze alól, melyet játékokra, dalokra, mesékre, s mindenekelőtt rajzolásra oktatott. Tanítványai elsősorban kislányok, akik asszonykorukra már felhagytak gyermekkori 'játékaikkal', néhányuk neve

³ Ortutay Gyulát idézi: MOLDOVÁN, 1987. 259.

⁴ Dudás Juli gyermekkorára, neveltetése sem volt tipikus. Hatodik, kései gyerekként született, testvérei elhaltak, ideje korán ő lett a szülei eltartója. A szülők másként viselkedtek vele, mint a többi gyerek szülei. „Drága édesanyámnak ideje, türelme, lehetősége sem volt, hogy engem 'cicómázzon'. Nem is tudta szegény úgy, mint a fiatal édesanyák. Pajtásaim szülei harmincévesek voltak, az enyém ötvenéves”. (VANKÓNÉ, 1976. 13) Szülei egyébként igen magas kort értek meg: édesapja 95 évesen, édesanyja 86 évesen halt meg. Édesapja gyakran mondogatta: „Meg fogod látni, Julókám, én olyan napon fogok meghalni, amit a magyar nemzet fel fog jegyezni.” 1967. március 7-én reggel 7 órakor halt meg, és előtte pontosan egy órával hunyt el Kodály Zoltán... (Vankóné Dudás Juli erről az egybeesésről külön is megemlékezett. Vö: VANKÓNÉ, 1976. 71)

azonban rajzaikon tovább él.” (MOLDOVÁN, 1987. 261–262) A szöveges kíséret Vankó Imréné több rajzán van jelen – ezzel nemcsak a vizuális „emlékeztetést” szolgálta, de a szöveg-hagyományok rögzítésére is törekedett. Az alakok nemcsak mozognak, hanem beszélnek is, szájukból – akár mintha egy képregény lapjait látnánk – tréfás mondatok, rigmusok olvashatók le, egyben színjátékszerűvé téve a képet.

Nála a képi kifejezéssel együtt kelt életre a verbális közlés igénye: Dudás Juli gyakran nemcsak a képeire írta rá a mondókat, hanem több jeles- és ünnepnapra dramatikus játékot le is jegyzett. Jeleneteket rajzolt, azokat meg is rendezte. „A jelenetektől később rendezvények lettek, amely a 'Gyöngyösbokrétáig' ért. Kodály tanár úr akkor is figyelt rám. 18 éves voltam, amikor az első csoportot felvittem az összeállítással a Városi Színházba, még 65 esztendősek is voltak a csoportban. Ma 35 éve az unokáik és dédunokáik játszanak a csoportomban.” (Id: MOLDOVÁN, 1987. 266) Édesapja is büszke volt rá, hogy már lány korában is vezetett gyermekcsoportot. „Ő nevelte mindezt belém. Nékem megengedte édesapám mindazt, ami akkor az ilyesmihez szükséges volt. Mindig együtt dolgoztunk nyáridőben. Ő korai kelő volt, ezért délben lepihent egy-két órára. Addig én rajzoltam, festettem, vagy írtam mindazt, amit ő nékem munka közben elmesélt. Tanárokat fogadtot be a házába, néprajzkutatókat. Helyet biztosított részükre télen-nyáron. Sőt, nyáron velünk jártak dolgozni, közben jegyezték is, amit mesélt nekik.” (VANKÓNÉ, 1976. 21–22) Amit a kutatók felgyűjtöttek, azt este megvitaták a szüleiivel. Akarata ellenére a gyermekbe rögzítődtek a témák.

A második világháború után intenzív alkotómunkába kezdett. 1948-ban egy nagy csoportkiállításon szerepelt rajzaival Budapesten. Az 1950-es évek elején népi gyermekjátékok készítésére kapott megbízást, ott volt a Népművelési Intézet kiállításain. 1953-ban jelent meg a „*Csicsija bubája*” című dajkarimes könyve a Móra Kiadónál. Szövött munkáival szerepelt az Ernst Múzeum kiállításán, s ez indította arra, hogy a faluból több asszonnal összefogjon, s a szövő- mellett hímző-csoportot vezetett. A Népművészet Mestere lett, s a nagy fordulatot a balatonfüredi Marina Szálló monumentális megrendelése jelentették 1966 őszén: 48 négyzetmétert kellett megfestenie. Az egyenként 6 méter hosszú, 120 centiméter széles képek témái a következők voltak: tavaszi játék; Hűsvéti locsolás; Menyasszony ágy kérést; Szentiváni tűzugrás; Aratási felvonulás; Szüret; Lakodalom; Fonóház. S érkezett is a következő fölkerés egy 30 négyzetméteres felületre, ahová egy falusi lakodalmat festett.

A megrendelések, a felnőtt színjátszó csoport fellépései mellett szaporodott a bemutatók száma. 1965–66-ban Lipcsébe hívták, 1970-ben Hamburgban állították ki 22 képét, szerepelt Pozsonyban, Székesfehérváron, Békéscsabán, 1972-ben a Magyar Nemzeti Galéria *Naiu festők* kiállításán vett részt, 1973-ban a tokiói magyar étterem falára készítette képsorozatot. 1973-ban megkapta a Népművelési Intézet nívódíját.

Rajzai kezdetben a dokumentatív hitelességre törekvő néprajzi grafikáknak tekinthetők. A pontos tárgyrajzok mellett található szöveges kíséret a tárgy és a művelet megnevezésére vonatkozott, s még nem töltött be dramatikus funkciót (ilyen lapja a *Kenyerésütéshez készülnek*), másutt az egyszerű vonalas rajz melletti szöveg csupán a műveletet jelezte, mint illokúciós aktus (*Kalász szedése, A szénvetés, A szemverés, A jobban lett gyermek átadása*). Temetési sorozatában – melyből a túloldalón látunk lapokat – azonban már a megjelölésen túl leíró, szöveges dokumentációs, dramatikus szerepe van a képen olvasható szövegeknek és idézeteknek.

A koporsó beszentelése című rajzán a gyászoló alakok mellett a következő részlet olvasható: „*Szomorú gyászos pompa, mely íme most e porta. Deszkából készült boltban, mind örökös házában.*”

A *Szertartás az udvaron* dramatikus szövegelemeket tartalmaz, a gyászolók imádságára, a szertartási szöveg szerves részeként, az elhunyt válaszol: „*Legyen meg az úr akarata. Ámen. – Életemnek végőráját már elértem istenem.*”

Hasonló dialóguselem olvasható az itt látott *Kislány temetése* című rajzon. A gyászolók nem a halottal beszélgetnek, hanem az édesanya fejezi ki a fájdalomát a búcsúztató szövegrész reflexiójában: „*Jól jártál te szép virágszál, mert nagy öröme jutottál. – Jaj nekem! Oda az egyetlen gyermekem.*”



Vankóné Dudás Juli rajzai:
A koporsó beszentelése;
Szertartás az udvaron

Hasonló dialóguselem olvasható a lenti, *Kislány temetése* című rajzon. A gyászolók nem a halottal beszélgetnek, hanem az édesanya fejezi ki a fájdalomát a búcsúztató szövegrészben: „*Jól jártál te szép virágszál, mert nagy öröme jutottál. – Jaj nekem! Oda az egyetlen gyermekem.*”



Majd a *Nagylány temetése* és a *Legény temetése* dramatizált monológot idéz fel:
„*Áldjon meg az isten jó leánypajtásaim, akik elkísértek a mély sír szájáig. Adjon a jó isten jó férjet tinétek, Legyetek boldogok, éljetez sokáig*”
„*Én is vőlegény vagyok, már indulni akarok, most jöjjön a násznépem szomorú menyegzőmre. Én is szép rózsza voltam, de most már elhervadtam, gyászkoporsóba szálltam. Jó szüleim kertjében rózsza voltam életemben, de a halál engemet ily korán eltemetett.*”

Az olyan rajzok többségéhez, melyeket elbeszélés után készített, Dudás Juli nem tett dramatikus szövegidézeteket. Egy ilyen grafikai sorozata a különféle gyógyító babonás szokásokat elevenítette föl. Visszaemlékezésében hosszabb fejezetet szentel ezek leírásának, mint az édesapjától hallott történeteknek és eljárásoknak. *A szemverés, A szén vetése, Az imádság, Mosdatás, közben itatás, A kürtő alatti állás, A jobban lett gyermek átadása* mind elbeszélés után készült rajz, s itt egyiken sem szerepel a címen és a szerző, illetve a helyszín megnevezésén túl szövegrész. Az elbeszélés alapján született rajzokon tehát az alkotó (az esetek többségében) nem tudta vállalni az átél-
mény hitelességét. Ez a megjegyzés elsősorban az állatgyógyító praktikákra vonatko-

zik, de a boszorkányos hiedelmek, a babonás, a hétköznapi életet is át- meg átszövő szertartások még élénken éltek a gyermeklány fantáziájában – akkor is, ha nem volt aktív átélője, csupán hallgatója a babonás gyakorlatnak.

Vankóné Dudás Juli rajzai:
Nagyilány temetése;
Legény temetése

Egyik ilyen – szintén elbeszélés után készült – rajzának már a címe is túlmutat a lokúciós jelölésen, a leírásnak egyértelműen „végrehajtó” funkciója van, amit a dramatikusszövegrészek csak tovább erősítenek: *Boszorkánypajtások mennek a vezetőjüknek fogért.*

Itt a három, különböző attribútumokat viselő boszorkány szájából a következő varázsszövegek elevenednek meg:

„– *Segítsen a luciferkaraván kilenc határon át.*

– *Levegőn szedett harmattal kenjük meg a jó gyerek fogát!*

(Majd egy narratív elbeszélő mondat után a szerepazonosító megszólalás)

– *Kilenc határon keresztül mennek gyerek-fogéért. Meszelőnyelem a pendelmadzag, a gyepelő és a kantár.”*



Hasonló szereposztó megszólalásokat olvasunk le *A harmat szedése* című rajzról.

„– *Siessünk, mert hasad a hajnal!*

– *Az öreg csósz: Jól van no, azt hittem, hogy a fűvet lopják.*

– *Se látott kend, se hallott kend! Tűnjön innen, mert az életével játszik, ha ezt megtudják a faluban!”*

Vankóné Dudás Juli:
Boszorkánypajtások mennek...

Vankóné maga is több állatgyógyító varázslatot és boszorkánytörténetet, lidércekhez kapcsolódó „esetek” mesélt el, melyeket az anyjától, apjától hallott. (VANKÓNÉ, 1976. 85–91) Jól megfértek egymás mellett a varázslatos praktikák és az imádságok, sőt, az ima sok esetben a varázslatot szolgálta. A felállított szabályokat nem volt szabad megszegni, mert akkor nem lesz érvényes az ima. Az édesapa „nagyon hívó ember volt, annak ellenére, hogy ilyen érdekes módon fűszerezte az életét. Amit látott az apjától, nagypapjától, azt mind átvette, folytatta, sőt ragaszkodva hozzá, szentnek vallotta. Törvényszerűen beillesztette életébe.” (VANKÓNÉ, 1976. 85)

Érdekes pszichológiai folyamat figyelhető meg itt. Vankóné is említi, hogy amikor mesélni gyűltek össze az emberek, szokás volt a közösségben, hogy ki tud nagyobbat mondani. Ha valamilyen betegség érte őket, azt rontásnak vélték. Minél többet mondták, annál inkább beépült az emberek hétköznapi gondolkodásába, s hinni kezdtek benne. Legalábbis a babonás félelem mindig ott volt, hogy ha ezt vagy azt a tiltott dolgot teszik (például, ha fölvesznek egy nem hozzájuk tartozó tárgyat a földről), akkor valamilyen betegség be fog következni. Ha valakinek fogyatékos gyereke született, azt eleve rontás következményének tartották, de úgy vélték, hogy boszorkányvarázzslattal ki lehet cserélni a beteg gyereket egészségesre. Ha a gyerek foggal született, azt a boszorkányok ellopták, mert a lopott fog volt a varázserejük.



Vankóné Dudás Juli: *Harmat szedése*

Beszámolt a váltott gyermekégetésről is, a gyerekgyógyítás ugyanis cserével történt. Az egyik ilyen történet szerint egy koldus segített a családnak, akinek váltott (kicsértelt) gyereke volt, hogy visszakapják az igazit. „Fűtsék be jól a kemencét! Legalább egy kéve vadrózsavessző égjen el benne. Amit 9 falu határából szedtek össze. Amikor elkészült a kemence, tegye rá a lapátra a gyermeket, és a bedobásra készen álljon. Imádkozzon, kérje Szent Jeromost, hogy mentse meg a gyermeket. Visszahozza a másikat, lekapja a lapátról az övét és visszadobja az igazit. Így is történt. Nagy vihar keletkezett és ordítva, eltorzult arccal berontott valaki, ledobta a szép egészséges gyermeket, és elvitte a nyamvadtat Fenyégetőző szavakat kiabált. De nem sok öröme volt a szülőknak a kicsiben, mert rövid időre meghalt.” (VANKÓNÉ, 1976. 88)

Vankóné Dudás Juli rajzai
a gyermekváltás elleni védekezésről,
illetve a váltott gyermek elégetéséről



Vankóné több rajza örökítette meg a hiedelmet. A címadási technikában itt is megfigyelhető az a sajátosság, hogy a kép a megjelenített szöveg illokúciója, az tehát mintegy „végrehajtja” a szövegelemekben megnevezett tartalmakat. A felső rajzon már maga a cím is elmeséli mindazt, amit látunk: „*Védekezés a váltás ellen. Le van az asszony lepedőzve, az ablak tollsöprővel betámasztva, az ajtó gatyamadzaggal bekötve és söprővel kitámasztva*” (A középső rajzon csupán a témát jelöli meg az alkotó: „*Készülnek a gyermek elégetéséhez*”; az alsó illusztráció címe azonban már újra epikus többletet tartalmaz: „*Ég a kemence a gyermek elégetésére, de a gonosz visszaváltja a rosszat*”).

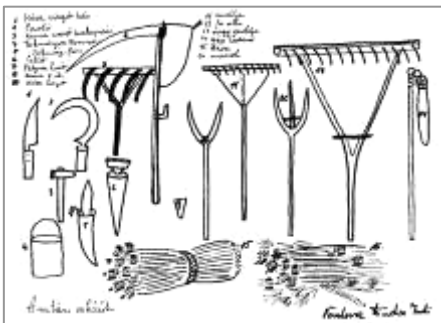
A címében a váltás elleni védekezés körülményeit leíró rajz csak minimális dramatiszкус megszólalást idéz föl – „*Jól tegye rá anyám!*” – mondja a gyerek –; a másik két hiedelem-illusztrációnál azonban nagyobb szerepet kapnak a képmezőbe írt szövegrészek. Ám a szereplők mellett olvasható több szöveg nem feltétlenül a dramatizált megszólalásokat jelöli. A *Készülnek a gyermek elégetéséhez* című rajzon, az ezt megelőzőtől eltérően, a szövegidézetek helyén találjuk az elbeszélő címléírás további részleteit. „*– Ide köll neked jönni te bitang! – Az ajtót tapasztja. – Sarat csinál a hordott földből. – A kemencét mázolja a hordott földből hozott sárral.*”

A dialógus csak a harmadik rajzon (*Ég a kemence a gyermek elégetésére, de a gonosz visszaváltja a rosszat*) jelenik meg, s ott nem szakítja meg a beszélgetést a képfunkciók elmesélése. „*– Jön már apja! Hozza a mienket, ne árts neki te, hadd vigye az övét! – Jaj istenem, hogy nézhet ki a miénk?*”

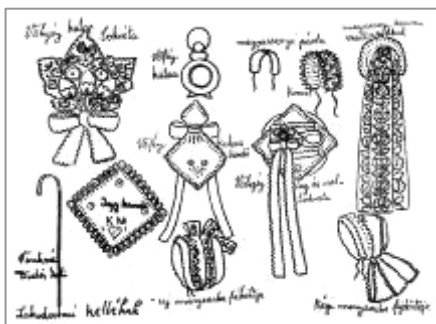
A rajzoló parasztasszony megörökítette még a kerek esztendő népi eseményeit, a kalendáriumi eseményekhez, gazdasági munkákhoz és a szabadidő eltöltéséhez kapcsolódó szokásokat, illetve játékokat is. Az ilyen rajzok és festmények már nem elbeszélés alapján, hanem a saját élmény nyomán születtek. Igen gazdag, valóban folklór értékű szöveges leírásokat kapunk róluk, és e műveken is gyakorta megjelenik maga a szöveg.

Itt három alapvető típust különböztethetünk meg. Egyrészt a már föntebb tárgyalt, a képkompozícióba épített, magyarázó címek tűnnek föl. Mellettük a dramatikus szövegek gazdag képi idézetével találkozunk. Ezek a folklórszövegek néhány helyen itt is kiegészülnek a magyarázó, narratív részletekkel. Külön csoportot képeznek a hagyományos értelemben vett, dokumentatív értékű és célú, tárgyleíró néprajzi grafikák. Ilyenkor a szerző az adott eseményhez kapcsolódó eszközöket (vagy az eseményen szereplőket) rajzolja le, és mellettük megnevezi a funkciót is. (Nem osztályoztam külön, de ebbe a csoportba sorolom a különböző gyermekjátékok rajzos ismertetését. E rajzoknál első látásra érzékelhető módon is kevésbé érvényesül a művészi kifejezőerő, a dokumentáció mellett sokkal inkább tanító funkciót kapnak a lapok. Ezt támasztja alá a sematikus jelleg, hiányzik a karakterek megjelenítése, tulajdonképpen csak hol jobban, hol kevésbé kidolgozott ábrákkal van dolgunk (*Nemzetiségi labdajáték, Iskolázás, Kacsózás, Farban kakasozás, Bírózás stb.*). Igen részletes azonban a játékok szöveges leírása, Vankóné minden esetben rögzíti a játékban előforduló feladatokat vagy a játékhoz kapcsolódó mondókákat is.

Vankóné Dudás Juli
dokumentációs tárgyrajaiból:
Aratási eszközök



A lenti rajzon látható illusztrációs jelenetsorban Dudás Juli a saját „menyecskekészítést” örökítette meg, amire éppen az egyik szövegelemből lehet következtetni („*Így pedig rajzolni is boldogság*” – olvasható középen, az új jegyesek felirat alatt).



Vankóné Dudás Juli
dokumentációs tárgyrajzaiból:
Lakodalmi kellékek,

(lent:) *Így készül a galgamácsi menyecske*



Az alakok itt már kidolgozottabbak, mint a gyermekjátékokat illusztráló rajzokon, a dokumentáció kapja azonban itt is a főszerepet. A párok mellett a következő szövegeket látjuk:

- „– *Hirdetőt mennek íratni.*
- *Senki sem boldogabb nálunknál!*
- *Az új jegyesek. Így pedig rajzolni is boldogság.*
- *Itt pedig az új pár készen áll.*
- *Hát így lenni csupa jószág!”*

Tematikailag a szokáskörnél maradvá, szituációs jellegéből adódóan, gazdag tartalmi és dramatikusan kibontásra ad lehetőséget „*A vőfény hívogatása*”. Az igényesen kidolgozott jelenetben nemcsak a jobb felső részben olvasható szövegnek van dokumentációs értéke, hanem az enteriőr bemutatásának is. Egyszerűen következtethetünk a rajzról a viseletre és a berendezésre, sőt, az ornamentals elemeket vagy a szokásos elfoglaltságokat (orsófűzés, illetve pipázás-borozás) is azonosítani tudjuk.



A vőfély (ahogy ott nevezték: vőfény) a következő verset mondja:

„– *Engedelmet kérek alázatossággal, / hogy be merem lépni ily nagy bátorsággal. / Jövetelem okát elmondom én szépen, / egy nagy ünnepély van nálunk készülöben. / Én általam szólítja meg Zsigri István az ő lánya öröme napjára.”*

Vankóné Dudás Juli:
A vőfény hívogatása

Ennél jóval tovább megy a *Kötéltánc* című grafika, amely mozgalmasságával és szöveggazdagságával egyaránt kitűnik eme „dokumentációs” rajzok sorából. Vankóné

könyvében szintén leírja az „aranybárány ellopásához” kapcsolódó szokást, a menyasszonytánc egy változatát elevenítve föl. (VANKÓNÉ, 1976. 199–200)

Amikor a menyasszonyt már nem szabad felkérni senkinek sem, a násznagy bírsággal sújtja, aki mégis ilyesmire bátorodik. Érkeznek is lassan a férfiak, akik elkérik a vőlegénytől. Az udvariasan átadja, folyik a tánc, a közönség pedig kíváncsian várja a fejleményeket. Hirtelen azonban elkezdődik a hangoskodás, kítör a botrány:

„Rabló van közöttünk, ellopták az arany bárányt, násznagy uram! Vőfély uram, vasra a csavargót! – Jön is a vőfény, tele daccal, hoz egy durva kerékkötő láncot, azzal kötözi meg a 'rablót'. Itt is ügyeskedik mind a két fél, a táncos úgy forog, hogy ne férjen hozzá a vőfény. Mindig a menyasszonyt fordítja a vőfény felé. Órá pedig a vőfénynek kell vigyázni, hisz őt menti a rablótól. Végre sikerül elfogni a lábát, rácsavarja a láncot, és úgy húzza a násznagy elé. Ott is folyik a vita. A rablás miatt az arany bárány ruháján elkövetett kopásért, elpiszkolásáért, kíméletlenül táncolásáért fizessen magas bért. Ez mind a menyasszony javára ment. Ahány férfi nem sajnálta a pénzt, annyival táncolt a menyasszony.”



Vankóné
Dudás Juli:
Kötéltánc

Az esemény vagy a szokáselem elmesélése csupán tartalmi útbaigatásokat ad, keveset árul el azonban a szokás gyakorlásának hangulatáról, illetve kultikus funkciójáról. Még az adott eseményről készült festmény (mint festett „fotográfia”) sem tudja teljes egészében közvetíteni az atmoszférát. Ennek megvalósításához sokkal alkalmasabb a dramatizált rajz, melyről fentebb azt mondtuk, hogy lényegét illetően akár a képregényekhez is hasonlítható, továbbá az a fölvetés is megállhatja a helyét, hogy már-már filmszerűen közvetíti az eseményeket.

A párbeszédekben és a közbeszólásokban jelen van a humor, s ez a párkapcsolatokra való utalásban három szinten jelentkezik. Egyrészt a lányság idéződik vissza, amikor menyasszonyról végképp kénytelenek lemondani a vőlegény „vetélytársai”. Tesznek azonban még egy játékos kísérletet, hogy megszerezzék, s itt a vőlegénynek kell kiállnia a próbát. Harmadsorban a régi házások (a lakodalom résztvevői) évődve szomorognak a régi idők fölött.

Vankóné rajzán a következő szövegidézeteket olvassuk:

„– *Sosem halok meg!* – *Minek nekem olyan lakodalom, sejhaj, akiben a babám a menyasszony...* – *Tovább nem lehet, öreg!* *Az aranybáránnyal csak dollárért lehet táncolni!* – *Násznagy uram azt akarja, háljak vele az éjszaka. Ijjujujú!* – *Komám! Ha még a nyakamra kötöd a kötelet, akkor is enyém az aranybárány!* – *Aki miránk báméskodik, az miközénk kívánczik!* – *Bárcsak ez az éjszaka Szent György napig tartana!* – *No, anya, egyszerre bukjunk!* – *Hát el is buktam én kenddel régen!*”

A télutótól, tavaszeltől kezd az esztendő jeles eseményeinek felsorolását, tematikus összefoglalóban igyekezve követni a kalendáriumi rendet, a különböző munkafolyamatok évszakos elosztását. E sorba illeszti be előbb a labdajátékokat, az énekes leányjátékokat, majd a libapásztorságot és a tavaszi gyermekjátékokat – viszonylag hosszan foglalkozva a gyermeklakodalmassal –, a határban végzett munkákat, az aratást és cséplést, a kendermunkákat, illetve azokat a szokásokat ismerteti, melyeknek a fonó adott otthont. Az őszi időszakot vezeti be az udvarlásról, eljegyzésről és lakodalomról adott leírásaival, ezt egészíti ki a férfi- és nő viselettel, valamint a stafíringgal kapcsolatos tudnivalókkal. A karácsonyi ünnepkör előtt a táplálkozásról szól, a szilvesztert megelőzően pedig a névnapozás szokásairól. Az ünnepkörök leírása a bójti napokkal és a húsvétal kezdődik, a pünkösdtől és a májusfaállítás követi a külön fejezetben szereplő Szent Iván-i tűzugrásról szól. Részletesen foglalkozik a karácsonyi ünnepekkel, az újesztendő elejéhez kötődő szokásokkal, míg végül a farsang zárja a felsorolást.

Alább néhány dramatikus szokásábrázolást emelek ki a naiv rajzok és festmények közül. Ismételten hangsúlyozom, hogy maga az ábrázolás is dramatikus, nemcsak a szokás maga ragadható meg és írható le a dramatikus játékokban. A dramatikus szövegizeték viszont inkább csak a grafikákon jelentkeznek, a festményeket nem terheli szöveggel az alkotójuk. Ebben az a szándék is tükröződni látszik, hogy Vankóné Dudás



Juli a festményeknek inkább esztétikai, a rajzoknak inkább funkcionális jelleget tulajdonított. A festmények célja a dokumentáció mellett a gyönyörködtetés volt, és a grafikák afféle szöveges-rajzos emlékeztetők voltak.

Vankóné Dudás Juli: Pünkösdi májusfaállítás

Azok közül a szokások közül válogattam, melyekhez festmények és rajzok egyaránt készültek, s a rajzok túlmutattak az egyszerű megnevezésen, hanem mintegy képes forgatókönyv gyanánt is szolgálhattak a játék előadásához. Ne feledjük, hogy Vankóné Dudás Juli színjátszó csoportjaival rendszeresen be is mutatta a dramatikus játékokat! A pünkösdi májusfaállításához például nemcsak a népköltészeti májusfa-énekeket közölte, hanem azt a versikét is, amelyet ő maga írt a „májfához”, amikor egyik gyermekcsoportja szerepelt. *„Piros Pünkösdi napja ma vagyon minálunk, / Cserfa lombos májfát kapott a mi lányunk. / Férjhez is megy őszre, ha nem, majd tavaszra, / Mindegy, de a májfát csak a szép lány kapja.”* (VANKÓNÉ, 1976. 152)

A reprodukción látható *Pünkösdi májusfa állítás* című festményén a Pünkösdhöz kapcsolódó szokást eleveníti fel. A májusfa az életfát megtestesítő univerzális szimbólum, „s így a termékenységre utal, akár mint a párválasztási népszokás kelléke, akár mint a nyárba forduló természet ünnepléséhez tartozó növényi jelkép”. (HOPPÁL–JANKOVICS–NAGY–SZEMADÁM, 1997. 149) A frissen kileveledzett „szent fa” rituális bevitelét a faluba sok helyen ismerték-ismerik a görögöktől Kínáig, s Magyarországon még ma is élő szokás az első május éjjeli faállítás a férjhez adandó leányok portái előtt. Az egyetlen leánynak szóló fa mellett ismeretes a közösség számára együtt felállított

májusfa, ami az életörömet fejezte ki, tavaszi örömnünnep jelkép volt. S kapcsolódott a rítus egyes közösségi ünnepekhez, valamint tavaszi és nyári munkák kezdetét is kijelölte. A városokban az a gyakorlat is élő volt, hogy a mészárosok szintén fát állítottak a tőlük húst hordó fehérnép számára.

A májusfa mint a zöldág-jellegből is fakadó egyetemes jelkép egyben kultikus tárgygyá vált úgy az egyén, mint a közösség számára – az udvarlási szándék kifejezésével együtt azt jelentette, hogy akinek állították, az ettől kezdve nagylánynak számít. Ezért szokták azt sok helyen őrizni is, nehogy az illetéktelenek bosszúból vagy tréfából elvigyék, esetleg kicseréljék kiszáradt gallyra, ami pontosan az eredeti jelentéstartalom ellenkezőjét szimbolizálja: a tojásbéhoz vagy a záptojáshoz hasonlóan a természetlenséget testesíti meg. (vö.: TÁTRAI, 1987. 147)⁵

A feldíszített fa nemcsak szerelmi, erotikus jelkép, nemcsak a tavaszra utal, hanem általában az újjászületésre, valami újnak a kezdetére. A mai napig az ország szinte minden településén látni példát arra, hogy az újonnan épülő házak mellett feldíszített sudár fák, vagy kendőkkel, szalagokkal ékesített, földbe szúrt póznák jelzik a megújulást, a gyarapodást. Az építkezéseknél szokás feldíszített ágakkal jelezni azt, amikor elérik az épület legmagasabb pontját. Tehát nemcsak szerelmi ajándék lehet, hanem a tavaszi megújulás és általában a gyarapodás jelképe, az állat- és növényvilág termékenységét is serkentő mágikus eljárások eszköze. (Vö.: VEREBÉLYI, 1993. 147–150)⁶

A májusfa felállításának folyamata több, időben és térben egymást követő mozzanatokból álló sorozat, a fa kiválasztásától és kivágásától kezdve a felállításig és a feldíszítésig, majd az azt követő másnapi mulatságig, melyben szerepet kap az evés–ivás, a játék, a tánc és ének. A naiv művész nem az epizódok külön-külön ábrázolásával mutatja be a szokást, hanem mintegy sűrítve, egyetlen felületen, egymás mellett ábrázolja az eseményeket, felhasználva a szokáshoz kapcsolódó tárgyi kódrendszer és gesztuselemek szinte teljes repertoárját, így a képen nemcsak a cselekvések, hanem az idősíkok is összemosódnak.

Az egyik legény kezében még ott van a balta (a fát még előzőleg kiválasztják, és éjszaka vágják ki az erdőn). Többen segédkeznek a fa felállításában és díszítésében (a májusfát hajnalban állítják fel, s ekkor díszítik szalagokkal, virágokkal vagy kitzűzött kendőkkel és almával, melyek mindegyike nőszimbólumnak tekinthető). Az utcán haladó kis kordéban további kivágott, felállítandó fák sorakoznak (mennyiségükkel talán a szokás elterjedtségére is utalva, jelezve, hogy nemcsak a képen látható két fa került a jeles éjjelen az eladó lányos házak udvarába). Az egyik leány kancsóból kínálja a bort a fiúknak – mindez már május első vasárnapjának, illetve az első május éjjelt követő napnak a története, csakúgy, mint a tánc, jól érzékeltetve ezzel azt, ahogy már a gyerekek is mímelik-követik játékkukkal a párválasztást.

⁵ TÁTRAI Zsuzsanna (*Erősz a jeles napi szokásokban*. In.: HOPPÁL Mihály – SZEPES Erika szerk.: *Erősz a folklórban. Erotikus jelképek a népművészetben*. Szépirodalmi, Budapest, 1987.) arra is utal: a májusfa sok helyen a legényközösségek értékítéletét és haragját is tükrözte. A Nagydobronyból származó leírás szerint: ha szép, rendes lány lakott a májusfával megjelölt házban, akkor az ágakat kipántlikázták, de ha rossz híre volt a lánynak, rongydarabokat, rossz fazekakat aggattak a kiszáradt gallyra; Erdőhorvátiban pedig amelyik lányra haragudtak, annak házát záptojással dobálták meg, s tojásbéből fűzött nyakláncot kötöttek a kapufélfájára.

⁶ VEREBÉLYI Kincső (*Májusfa, zöld ág*. In.: *A hagyomány képei*. Debrecen, 1993. Folklor és etnográfia 74. KLTE Néprajzi Tanszék. 147–150) a magyar nyelvterület és Európa számos részéről citál példákat arra, milyen szerepe van a májusi faállításnak, arra is utalva: több helyen a májusfák fajtájának külön jelentése lehet. (Vö. még: JANKOVICS Marcell: *A fa mitológiája*. Csokonai, Debrecen, 158–159.)

Újabbán már arra is van példa, hogy kislányok szüleik segítségével visznek zöld ágakat a kis-lányoknak, az ágakat pedig a kerítésre erősítik. (VEREBÉLYI, 1993. 147) A párvalasztásra utal továbbá, hogy a képen a festő négy, egymásra talált párt is bemutat, akik ölelkezve vesznek részt a mulatozáson.

Pünkösöd hétfőjének estéjén a legények a kocsmában mulattatták a májusfás lányokat, sok leány csak itt tudta meg, hogy ki is állította neki a fát. (VANKÓNÉ, 1976. 153) A gyerekkaraván már délután elindult a falun, díszesen faragott, szalagokkal s nagy csokor pünkösdi rózsával ékesített „mavagyonos” botokat hordozva körbe, s a legszebb kislány vihette a botot. Minden házba bekopogtak, megkérdezték, hogy eljárhatják-e a „mavagyont”. (Az elnevezés egyébként a rigmus kezdő szavaiból rövidült a szokás megnevezésévé: „Ma vagyon, ma vagyon piros Pünkösöd napja...”)

A szokás forgatókönyvét adó rajzon a következő szövegek olvashatók: (lent, a kép alsó mezőjében) „Ma vagyon, ma vagyon piros pünkösöd napja. Holnap lesz, holnap lesz a második napja. Andreás bokrétás, feleséges jó táncos; Jól fogd meg, jól fogd meg a lovad kantárját. Ne tiporja, ne tapossa a pünkösdi rózsát. (Balról jobbra az alábbi szövegrészek hangzanak el): „– Forogjatok is, hadd szálljon a szoknya! – Hangosan mondjátok, nem hallani az utcán! – Csak már kicsikém, majd te is járhatod, ha megnősz. – Ó de szépek! Az én nagymamám is éppen így mondta.”



Vankóné Dudás Juli:
Mavagyon járás

(lent) Szent Iván-i tűzgrás

Szintén több rajzon, festményen látjuk viszont a Szent Iván éji tűzgrás motívumát, a rajzokról az eseményen elhangzó szöveges részleteket is olvassuk. A tűz megtisztító erejű, rituális metafora, mint a rítus négy alapvető mozzanatának – szakralizáció, marginális helyzet, deszakralizáció, újjászülés vagy megtisztulás – összegző eleme (HOPPÁL, 1992. 69) ennek a szokásnak lényegi velejárója.

„A tűz a hamu árka, az mindent fel-fal. Aki bánatát akarja eltaposni, átigrani, azt veti rá ezzel. Aki boldogsá-



gát látja úgy szikrázni, azért ugorja át. De ezt minden lánynak át kell ugroni! Így tudja átlépni a száz tő hosszát!” – vagyis az életben adódó megpróbáltatásokat át tudja vészelni – idézte föl a szokásnak egy 78 éves idő asszonytól származó magyarázatát Vankóné (VANKÓNÉ, 1976. 157) Ugyanitt olvassuk az a sok idős asszonytól hallott figyelmeztetést, hogy: „hadd csintalankodjanak ezek a gyerekek, majd ha átlépi a száz tő hosszát, rálép a fekete tehén (az élet terhe) a sarkukra, majd nem lesz kedvük tovább!”

Este nyolc vagy kilenc óra körül jó nagy tüzet raktak, és mintha varázsigéket szórnának rá, énekeltek: *„Nincsen rózsza, lehullott a levele, / Meghült az én babámnak a szerelme, / Ha meghült, majd tűzre dobjuk, / Azután meg eltapossuk, / A fene sem könnyörög egy legénynek. // Tegnap este kaptam én egy levelet, / Az volt benne, hogy a babám nem szeret, / Ha nem szeret, én sem ötet, / Válassz babám nálam szebbet, / A fene sem könnyörög egy legénynek.”*



Készülődés a Szent Iváni tűzugráshoz

Szent Iván tüzet sokan más célra is fölhasználták – volt, aki az egészségét akarta védeni, menteni vagy megszerezni Ilyen énekszövegek, illetve rigmusok hangzottak el: *„Homok parton egészség, / Szilváshegyen nehézség. // A lányokon a kelés, Legényeket a törés. // Homok parton nehézség, Szilváshegyen egészség.”* Volt, aki a szerelmét akarta ez által megtartani vagy megszerezni; más a boldogságát látta építeni általa. A tűzugrás után körbefutották a máglyát, s a lányok ezt énekeltek: *„Ez a kislány átugrotta a lángját, / Tűzre dobta az ellenség bosszúját, / Még az idén koszorút tesz fejére, / A rózsája viszi oltár elébe.”* „Mindenki éppen annak használta, aminek akarta, vagy tudatlanul csinálta a leglelkesebben.” (uo.)

A tüzet régi, rongyos ruhákban ugrották, mert azokat utána el kellett dobni. A legények a tűz köré húzódba nézték a lányokat, közben énekeltek, heccelődtek. Amikor a lányok ugrottak, felszították a tüzet, s ilyenkor jókat mulattak.

Vankóné maga is látott lány korában tűzugrást, s fel is idézte egyik rajzán, hogyan zsörtölődtek a gazdák a birtokukról ellopott, tűzrakáshoz való sövények vagy kukoricaszárak elhordása miatt. A szövegelemeknek köszönhetően itt szintén egy valóságos dramatizált játék-forgatókönyvet kapunk a grafikáról.

„– A nehézség üsse ki ezt a büdös lányokat! Az én drága száram ellopják! Jaj, agyonverlek benneteket.

- Jaj, nem bírok már, megfog az öreg. Jaj, jaj!
- Apó! A gatyaszárba kerül, ha idejön!
- Én nem félek, jöjjön csak ide!
- Gyertek, lányok!
- Te jajgatsz, Mári? Nekem jaj már!”

Vankóné költői szépségű műve, a vízfestékkel színezett ceruzarajz pedig már magát a *Szentiváni tűzugrást* vetíti elénk annak minden varázsos és humoros elemével együtt. A bal szélen olvasható szövegmegjegyzés arra utal, hogy nem fogadta mindenki kitérő lelkesedéssel a szokást, ám alkalmazkodni kellett a normákhoz, ha valaki nem szerette

a tüzet, akkor is. Ellenben ez a megjegyzés, mint dramatikusan elem, alkalmat adott a párbeszédre: „– *Jaj nekem, a frász menne arra, aki kitalálta ezt a tűzgrást!* – De már érkezett is rá a válasz: – *Anna, nézd, az öreg hold is mosolyog!*” – mondja a lány, aki egy tűzhöz való kukoricaszár köteget emel a magasba.

Az „*A lányokon a kelés / Legényeket a törés*” rigmus aktualizált, falubeli nevekké behelyettesített változata következik: „*Zsigri Mancin a kilis, Szabó Karcsin a törés*” – olvasható a tüzet éppen átugró leány szájából (Zsigri Mancin egyébként Vankóné egyik tanítványa volt).

A tüzet közben élesíteni kellett, erre utal a „*Megkeverem, hogy szükrázzon!*” szöveg – és valóban nem hiányzik a képből a humor sem: „– *Ezek a legények huncutok, nagyon nevetnek. – Majd most én ugrok, hadd nevéssenek! Ha látnak valamit, látnak.*” – mondja egy másik lány, aki szoknyáját felemeli.



Jelen van a dicséret: „*Híresek a mácsai lányok*” (bár az nem derül ki, ezt maguk a lányok mondják-e, vagy az őket figyelő legények).

Erre reflektálva mondja az egyik legény: „– *Hát komám én azt a lányt veszem feleségül, aki legmagasabbra ugrik!*”; s a másik már csatlakozik is az elsőhöz: „– *Én is.*” A harmadik pedig ezt mondja: „– *Én nem nézek oda, mert kisül a szemem.*”

Vankóné Dudás Juli színezett ceruzarajza a Szent Iváni tűzgrásról

IRODALOM

- BÁNSZKY Pál: *A naiv művészet Magyarországon*. Képzőművészeti, Budapest. 1984.;
BÁNSZKY Pál: *A képzőművészet vadvirágai. 100 népművészeti és naiv szemléletű alkotó*. Szerzői kiadás. 1997;
HOPPÁL Mihály: *Etnozsemiotika*. Debrecen, KLTE Néprajzi Tanszék. 1992.;
HOPPÁL Mihály – JANKOVICS Marcell – NAGY András – SZEMADÁM György: *Jelkép-tár*. Helikon, Budapest. 1997.;
MOLDOVÁN Domokos: *Magyar naiv művészek nyomában*. Gondolat, Budapest. 1987.;
TÁTRAI Zsuzsanna: *Erősz a jeles napi szokásokban*. In.: HOPPÁL Mihály – SZEPES Erika szerk.: *Erősz a folklórban. Erotikus jelképek a népművészetben*. Szépirodalmi, Budapest, 1987.;
VANKÓNÉ DUDÁS Juli: *Falum Galgamácsa*. Studia Comitatus 4. Szentendre. 1976.;
VEREBÉLYI Kincső: *A hagyomány képei*. Debrecen, KLTE Néprajzi Tanszék, 1993.;
VOIGT Vilmos (szerk.): *A magyar folklór*. Osiris, Budapest. 1998.

DR. KÓS KÁROLY NÉPRAJZI GRAFIKÁI

a Kós Károly Művészeti Szakképző Iskolában a Kós Károly Napokon

A 2008. év kétszeresen is Kós Károlyé volt – mondtuk 2009 márciusában, Juha Richárd szobrászművész, az iskola művésztanára névadóról készített bronz domborműve előtt –, az „ország-építő” polihisztor építész-író, grafikus és festő születésének 125. évfordulóját ünnepeelve, s egyúttal a centenáriumon alapított művészeti iskola fennállásának 25. évfordulóját. A 2009. év is kétszeresen Kós Károlyé, pontosabban: két Kós Károlyé, az apáé s fiúé, a család negyedik gyermekéé. Domborművet kapott az apa, kiállítását nyitjuk a fiúnak, akinek egyébként 90. születési évfordulójára emlékezhetünk augusztus 31-én – az erdélyi néprajzkutató 1996-ban, 77 évesen halt meg.



Népmesei kor ez, még ha nem is százestendős, munkásságával azonban százestendők örökségét kutatta és tárta fel. Amikor a gyűjtőútjain készült, a jegyzetfüzetekben, múzeumi leírókartonokon, pauszon vagy kisebb nagyobb lapokon megőrzött eredeti rajzokból, népéleti –

avagy a népélet anyagi kultúrájáról számot adó – és néprajzi grafikákból összeállított kiállításra invitáltak a szervezők, a meghívón figyelmeztettek: ifj. Kós Károly neve kevésbé ismert, mint édesapjáé.

E figyelmeztetést kicsit átírjuk, hiszen dr. Kós Károly erdélyi néprajzkutató életműve szerves folytatása építész-író édesapja munkásságának. Legfontosabb célja neki is a szellemi és tárgyi örökség feltárása, áthagyományozása, megértése, s ami fontosabb: megértetése volt. Annak rendelte alá egész tevékenységét, hogy „egy kisebbségbe hullott népcsoport életépítője” legyen – ezzel a megfogalmazással Czine Mihály minősítette az apa életművét, jelentőségét, de érvényes ez a fiúra is.

Dr. Kós Károly rajzoló etnográfus volt, nagy szakmai tekintélynek örvendett muzeológusként, az Erdélyi Néprajzi Múzeum létrejötte után egy gyűjteményében (gyűjtőkörében), szemléletében egyaránt komplex múzeumot igyekezett működtetni. Széleskörű tudományos kutatásai a szellemi-anyagi kultúra szinte teljes területét lefedték.

Volt idő, hogy egyedüli szakképzett magyar néprajzkutató volt Erdélyben. Munkássága nemcsak a múzeumszervezésre és a tudományos kutatásra, de az oktatásra és szerkesztői feladatokra is kiterjedt. Oktatott az egyetemi katedrán, tudományszervezői munkásságával elindította a néprajzi nevelést – és gondoskodott a néprajztudományi utánpótlás-nevelésről –, szemléleti kisugárzásában a közösségnevelésre törekedett: apjához hasonlóan azt tartva szem előtt, hogy mindig legyen valaki, aki az ő munkáját folytatva nyomdokaiba lép.

A visszaemlékezések szerint munkamódszerét jellemezte, hogy mindig gazdag adatbázissal dolgozott, elemzési gyakorlata sok szempontú volt. A terepen

végzett gyűjtőmunka elengedhetetlen volt számára, s a szöveges jegyzetelésen túl rendszeresen rajzolta is mindazt, amit látott. Nyolc önálló kötetet írt, négyet társszerzőkkel készített – tájmonográfiáinak kiemelkedő a jelentősége –, és további mintegy 300 szakcikk jelzi életművét. Néprajzi grafikai könyveiben is megjelentek. E rajzai egyszerre adják az autonóm művészi élményt, de funkcionálisak abban az értelemben, hogy a szöveget kiegészítő, vagy azt árnyaló információkat közlik. A szakirodalom e kettős szerep legékeesebb bizonyítékának utolsó megjelent könyvét tartja, a *Néprajzi képeskönyv Erdélyből* címűt, amelyben végigrajzolta Erdély magyar népi, anyagi, és tárgyasult szellemi műveltségét, bemutatva azok közül a legjellemzőbbeket.



Ifjú dr. Kós Károly rajzaiból a hagyaték kezelői több mint 30 tablót készítettek, s ezt az anyagot országos vándorkiállításon

láthatjuk. A törékeny rajzok, rajzolatok ékes lenyomatait a teljességnek. A teljességnek érdeklődési körben, megjelenített tematikában, az emberélet első és utolsó állomása között, a bölcsőtől a sírig. S a teljességnek az apától kapott szemléletben, hiszen jól tudta, hogy az örökséget nem apró darabokban, hanem tárgyi-szellemi komplexitásban kell megőrizni, továbbadni. S ha a kapott örökség továbbvitelében az apát mondtuk mintának, ne feledjük az utódokat, akik gondoskodnak arról, hogy mások is hozzáférjenek az örökséghez.



A tematikában ugyanúgy szerepelnek épületrajzok, homlokzatok, kapuk, porták, mint használati (berendezési s munka-) eszközök, viseletek. Az életterre, életmódra, táplálkozásra, munkafolyamatokra hasonlóan utal a megrajzolt kollekció, mint a különböző hagyományos mesterségekre, szokásokra és a falu közösségi életére. Hadd emeljem ki a mezőgazdasági munkákkal és állattenyésztéssel, fazekassággal, lakóházakkal és táplálkozással kapcsolatos rajzokat; többszörösen mementó értékűek a sírjelek, és számomra igen kedvesek a kályhacsempékről készült rajzok. A díszítő ornamentika és az autonóm képi világ, a

vonalarajzba átültetett folklór finom kép-költeményei ezek a rajzok.

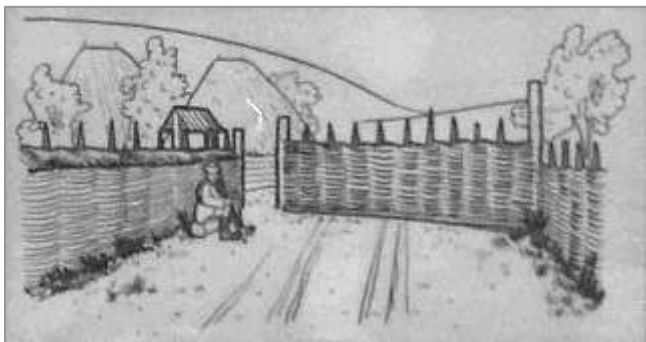
Ha egymás mellett tekintünk végig a tematikus rendben összeállított tablónkon, azonnal nyilvánvalóvá válik a fent emlegetett kettősség az autonóm grafikai tevékenységet és dokumentációs rajzot illetően. Utóbbi kategóriába soroljuk az olyan lapokat, melyek a fotografiai hitelességre törekvő leírást és a részletezést tartják szem előtt. S önálló grafikai értékük van azoknak a munkáknak, amelyek szituációba emelik a tárgyat, avagy mintegy „működés”, használat közben, sajátos dokumentációs népeleti zsánerként mutatják be a tárgyi örökségen keresztül a szellemi hovatartozást, az átörökítendő normarendet, a kultúrát is.

Dr. Kós Károly grafikáinak ajánlásakor többször elhangzott a kérdés: Ugyan, miért rajzol le valaki egy tárgyat? S miután a nyelvi asszociációk sorában számba vesszük a néprajz kifejezés mellett a terv- és korrajzot, a föld- és tájrajzot, az élet- és önéletrajzot, az említett szavakban már ott rejlik a néprajzi grafikák céljainak összegzése is.

Emlékezés és emlékeztetés. Mementó és vallomás. A valóságban egy au-

tentikus szellemiség vállalása. Dokumentáció, megörökítés, ám egyúttal tervezés is, hiszen a múlt örökségének feltárása nem a múltra, még csak nem is a jelenre, hanem a jövőre vonatkozik. S a megörökítésnél fontosabb, hiszen a jövőre vonatkozik, hogy megértse a rajzoló a tárgyát. Lerajzolni ugyanis csak úgy lehet valamit hitelesen, ha azt meg is érti az ember. A külső megfigyelés a rajz révén belső átéléssé változik. Ez pedig már hozzásegíthet ahhoz, hogy az ábrázolt tárgyat, illetve a tárgy lelkét másokkal is meg tudjuk értetni.

Ebben az értelemben a néprajzi grafika már valóban nemcsak dokumentáció, nemcsak ábrázolás, de kifejezés is, a személyiség és a közösség vallomása, az egyén és a közösség, a múlt és a jövő közötti kommunikáció sajátos, közvetítő és vallomásos eszköze. És ebben az értelemben a fiú az apa munkájának folytatója. S azt hiszem, hisszük: dr. Kós Károly néprajzi grafikáinak méltó helye van, és értő fogadtatása lesz az édesapáról elnevezett művészeti oktatási intézményben.



(A néprajzi grafikák kiállítása a Kós Károly Művészeti Iskolából Sárospatakra, majd Mezőberénybe utazott, nyár elején pedig ismét visszatér Hajdú-Bihar megyébe: Hajdúszoboszlón mutatják be a mintegy 400 grafikát soroló harminc tablót.)

MACSKÁSSY IZOLDA KIÁLLÍTÁSA

(a Holló László Galéria és Péter Képkerekezés szervezésében
a Csokonai Napok keretében, a Csokonai Gimnáziumban)

Virágok, asszonyok, selyem. Metaforikus kapcsolatban áll egymással e három szó. A közös tulajdonságok alapján helyettesítheti egyik a másikat. Átváltozva egybeoldódnak a minőségek. Az anyag, forma, mondanivaló is összetartozik. A selyemszálak csillogó tükröződése (mosolygása, ahogy a színnel találkozik), a mosoly feloldódása a finom érzelmi áradásban, az új formák, létminőség árnyalatok keresése, ritmus és variáció, készülődés, a bimbólét, kinyílás, hűség- és szeretsugárzás jellemzi a virágokat és asszonyokat.

S ezzel Macskássy Izolda művészetének néhány alapjellemezőjét neveztük meg – bennük a morális és egzisztenciális normarend szabályozó minőségeit is vizsgáljuk. Az életben és művészetben egyaránt fontosnak tartja a hűséget s szeretetet, annak szellemében szemléli a világot – s úgy tükrözi vissza azt a kompozícióban –, hogy minden csak párosan létezik, minden tartozik valamihez. Ezért vallja, az árulást nem tudja elviselni, és az összetartozásról soha nem lenne képes lemondani. Hadd idézzem ars poétikus érvényű bemutatkozását: „Én, kérem, gyakorló katolikus keresztény hívő és népemet szerető székegy magyar ember vagyok.”

Macskássy Izolda 65 éves lesz (az életkorát soha nem titkolta), 1945. január 10-én született Marosvásárhelyen. Édesanyja élvonalbeli sportoló, édesapja magyar

királyi tiszt volt. Mindkettőjüktől tanult kitartást, fegyelmet, hűséget és magyarságot. A képzőművészeti tanulmányokat Erdélyben kezdte, ösztöndíjasként Ausztriában, Bulgáriában és Lengyelországban végezte. 1961 óta él Magyarországon, itt szerzett diplomát, négy évtizede szereplője képzőművészeti életünknek. A jótékonyági és egyházi szervezésű kiállításokon gyakran tűnik föl neve, Debrecenben is folyamatosan jelen van munkáival, önálló tárlatai mellett például a Holló László és a Havrics galériákban.

Macskássy Izolda selyemképei három markáns sorozatot adnak, e három tematikus vagy motívumos vonulat összetartozik. A virágok és női arcok szinte át is veszik egymás minőségeit, s a csillagjegyek sorozaton a kompozíciós–szellemi rend fogja össze, de ki is szélesíti a jelentéseket. A csillagjegyekben eleve ott a kalendáriumi jelleg. (Macskássy Izolda hagyományos virág-, illetve különböző női minőségeket hordozó képei fali naptárakra rendezve is feltűnnek. A virág képe nála egyszerre szimbólum, játék és ünnep – a posztmodern művészeti filozófia szerint is magában hordozza az esztétikumot.

A nő ugyanúgy lehet asszony és anya a maga földi érzékiségében; lehet allegorikus alak – a meztelenség szabadságszimbólumában –, mint ahogy szakrális jelentést kap a Madonna-jegyek



hangsúlyozásával: a szüzi tisztaság sugárzásával, amelyben ott van az áldozat és az alázat, a szeretet és az önfeláldozás.

Sorozatainak képei átlátható formarend szerint építkeznek, alkalmazva a népköltészet ismétlődés- és variáció-elvét is. Ez az egyensúlyt (rendet vagy hagyományt) és a fokozást (kalandot vagy újítást, játékot) egyaránt szolgálja. A művész alkalmazza a szimmetria és elmozdulás elvét: az asztrális jelképek fent és lent rendszerint ellenkező irányúak, amivel a zártságot és a körkörös ciklikusságot ugyanúgy kifejezi, mint a nyitottságot. Ez alatt azt értem: a nézőnek van lehetősége belépni a folyamatba, de csak úgy, ha saját lelki-ségével egészíti ki a képbe írt érzelmi tartalmakat. A párosság, bipolaritás, összetartozás kifejezésének szándéka érvényesül. E gondolatot erősíti, hogy a sorozatban a női arcok mellett férfi minőségek is megjelennek.

Utaltam a forma és tartalom anyaggal való összetartozására. Macskássy Izolda nem egyszerűen selyemre fest – nem feledve azt sem, hogy a selyem éppen olyan alkotói ösztönt vagy virtuóz spontaneitást, alkotásban s anyagban való feloldódást, indulati-érzéki azonosulást igényel, mint az akvarell –, hanem selyem-kollázsokat készít. Az egyes motívumok (a virág levelei s a szirmok, az arc és haj vagy a kifejezni kívánt tartalom tárgyi-jelképi attribútumai), mint a képfelület jelentésszerű alkotóelemei, ragasztásos technikával kerülnek a kompozícióra. S bár ezzel párhuzamosan fordul az egyfelületű ábrázoláshoz is (ahol a festői jegyek mellett a grafikai jelleg szintén jól érvényesül), ez újabb játékra ad lehetőséget.



Itt a vonalak és elmosódások, a színek és gyermeki gesztusok játékát, ott pedig a stilizáló sablonok variációs lehetőségeit bontja ki. Az *imitatio mundi* (a világméltó szerepazonosság) gyakorlataként árnyalja tükörrel szembeni nézőpontjait. Mert újabb és újabb lelki arcképvázlatot kapunk tőle, a kép mindig csak egy kicsit más, mint az előző.

Macskássy Izoldát már két évtizeddel ezelőtt is a „boldogság festőjeként” jellemezték, mely minősítő meghatározást ő maga is vállalja.

Miből fakad ez a boldogság? Természetesen a műveletből, a létrehozó gesztusból, mindabból, ami meghatározza alkotói szándékait és viselkedését. A nagyszülői-szülői örökségből; „Európa Tündérekertje”, Marosvásárhely szelleméből; a gyerekkor látomásaiból és Isten erejének

felfedezéséből, annak elfogadásából; a „csillagszemű táltosok” és „golgotás idők” találkozásából (mint Büki Attila írta). Fakad a fájdalom és a bánat mély átéléséből is, hiszen boldog csak akkor lehet az ember, ha megéri (és egyúttal megéri) a fájdalmat is.

Macskássy Izolda boldogsága nem valamilyen csapongó, érzéki öröm, hanem lelki felszabadultság. Az ő boldogsága nem a kielégült ösztöné, hanem a simogató kéz. A boldogságot nem kívülről keresi, hanem a belső egyensúlyban.

S hogy ebbe a boldogságba mindig odafer a hiány – nos, az hitelesíti ezt az állapotot, és igazolja Macskássy Izolda művészetét.

Mert a boldogság nem a hosszú idill, nem az állandó megelégedettség – ahogy a képek sem kívánnak hamis illúziókat adni a nézőnek.

A boldogság maga a cél. Lehet ezt virágnyelvbe fogalmazni vagy a csillagjegyekbe, asszonyarcokba vagy Madonnaképbe, mindig jelen van az adakozó gesztus mellett a szándék: legközelebb újra adni kell.

Leopold Györgyi elevenítette föl a művész egyik példázatát: Hogy kinek meny-



nyit tud adni, mindig a „Kicsi Berta” nagymamát idézi, „akitől Marosvásárhelyen a vasárnapi mise után gyakorta megkérdezték: Mennyit dobott a perhelybe, Berta néni? És nagyanyám mindig csak ennyit felelt: Nem eleget, fiam.”



A SZAKRÁLIS ÉS A HÉTKÖZNAPI

Komizsár János Holló László-díjas festőművész tárlata Máriapócson

(Elhangzott 2009. december 5-én a Máriapócsi Városi Galériában)

A művészet a vallás analóg területe. Ez föltételezi, hogy sajátosságaik, gyakorlatuk, élményük sok vonatkozásban megegyezik egymással. Nemcsak abban, hogy mindkettőnek rítusai vannak, s az egyéni megéltetés elválaszthatatlan a közösségi élménytől, de abban is, hogy a művészetnek megszentelt célt kell szolgálnia.

A világi cselekedeteknek, a világban való lét és a világ létező elemeinek számba vételéhez, az egzisztenciális keretek kijel-

öléséhez szükség van a szakrális, a szent aktusokra. Ahhoz ugyanis, hogy biztonságban érezzük magunkat az adott világban, biztos pontot kell kijelölni az életünkben. Az *imago mundi*, az *imago homini* és az *imago domini* – tehát a *világ*, az *ember* és az *Isten* képe – hasonlítani fog egymásra, legalábbis a dolgok belső karakterében. Nem kell „szentképet” festeni ugyanis ahhoz, hogy jelen legyen a képen a szentség.

S különösen fontos e tény hangsúlyozása Máriapócon, ahol a szentség élménye, jelenléte, a Mária-kultusz – a benne megnyilvánuló hitélmény és vallásgyakorlás – lényege és kerete meghatározza a hétköznapi gondolkodást is.



Komiszár János Holló László-díjas festőművész, a város szülőtte, Máriapócs Díszpolgára nem szentképeket fest, műveiben azonban mindig ott rejlik a hétköznapi szentség élménye. Ő maga ars poétikájában ezt írja:

„Két fajta világom van, s ezek bennem élnek. Egyrészt a természet valós formáinak szeretete, másrészt az elvont formák vonzása, melyek, élményeimmel keveredve, szimbolikus-absztrakt egységgé állnak össze. Festésetem ennek megfelelően archaikus és modern. Az elsőt tanultam a mestereimtől, a második jött magától, kialakult. Jól megvannak egymással bennem.”

Az archaikus és modern kifejezésforma feltételezi egymást. Ezért Komiszár János két fajta festői világának jellemzésekor a klasszikus (vagy hagyományos) és a modern (vagy absztrakciós) megjelöléseket használom.

A művész hagyományos (klasszikus) táj-, természet- és környezetábrázolásaiiban a harmónia és rend, a külső és belső béke összhangja fontos. A természet és ember minőségeinek egymásra találása, a természeti fények és évszakos állapotok, az emberi érzékenység, a táj és az

ember hangulatának párhuzama figyelhető meg.

Egyrészt az impresszió, a fény-játék, a hangulatok tükröződése, a realista formák finom átváltozása. A modern (vagy absztrakciós) festményeken az archaikus erők és belső lelki tartalmak elemi megnyilvánulása. És ha az archaikus jelenti az ösztönöst, a tudatalattit vagy az ősit, úgy e képeken a festői indulatok keresik maguknak a megtestesülést.

Komiszár János egyik festői világában a kiindulási alapot a képalkotó-folyamat megkezdésének pillanatában még meghatározhatatlan belső feszültség jelenti. A művész expresszív szín- és formagesztusaival kívánja végül meghatározni az érzést magát.



Hagyományos sorozatában a természeti és környezeti élmény (maga a látvány) áll első helyen, a művész a látványból bontja ki saját érzéseit és hangulatait.

Ha tágabban értelmezzük a fogalmat, Komiszár János tulajdonképpen mindkét festői világában tájképeket alkot. Míg az

absztrakt vonulatban szimbolikus lélekterképekbe, a hagyományos festői alkotásoknál az úgynevezett tájtérképekbe, a valós természeti környezet festői keretei-be fogalmazza bele a lélek állapotait.



Jakabovits Miklós Munkácsy-díjas festőművész – mintegy folytatva is az érzékenységre és vitalitásra vonatkozó korábbi jellemzést, de az érzékenységet az életöröm kifejezéssel váltva föl – a következő mondatokkal írta körül Komiszár János festészetét:

„A színek varázslatában él. Festészeti témája maga az életöröm, a dübörgő vitalitás, a színek ragyogása, melyet lobbanékony ecsetvonásokkal, hozzáértéssel és nagy művészi örömmel tesz a kép felületére. Művészi érzékenysége megértette, hogy maga a szín közvetítő ereje és megéltsége híd lehet a művész lelke és a közönség felvevő képessége között.”



Ez különösen érvényes az olyan ábrázolásokra, melyek látványkeretét a természeti és emberi léttér adja. A konkrét

emberi léttérben felsejlenek a lakókörnyezet elemei: a porták és utcák, utak és templomok. A természeti környezetben – amellett, hogy az évszakok ábrázolásában a változásra, a folyamatra és ciklikusságra, így végül állandóságra utal – mindig fontos szerepe van a fának és a víznek.

Szimbolikus mind a kettő, akárcsak az út és a templom. A templomok kijelölik a közösség középpontját, teret adva az ember és az emberfeletti párbeszédnek is. Ugyanezért lehet fontos a víz. Egyrészt a festmény motívumaként jó lehetőséget ad a művész által oly finoman kezelt fények és a benne tükröződő hangulatok megjelenítésére. Másrészt a vízben is jelen van az időlélmény. Az állóvíz maga az emlékezet, a folyóvíz pedig az idő folyamatosságára figyelmeztet.

Műveire jellemző, hogy a képet érzelmileg is átalakítják a színek és a fények. A játékos visszatükröződések ötvözik a hangulati síkot és az erőteljes gesztusokat. A táj, a természet, a környezet szubjektív vetülete a kép: a festményen látható természet (a természeti és az emberi környezet) Komiszár János „benyomása”. És ez – Fülep Lajos művészettörténeti szavaival – „már világnézet is.”

Világnézet, így szemléleti alap, életelv. Benne az érzékenység (életöröm), a vitalitás (életerő) egyaránt szerepet kap. És ha világnézet, úgy felelősség is. A művész az élet szentségét hirdeti, és ez a szentség nemcsak a templomban (vagy a templom képében) nyilvánulhat meg, de a természet minden létező elemében.

Ha azt mondtuk, hogy Komiszár János a maga „képére” (hangulatára) formálja a tájat, ez azt is jelenti, hogy a természetet önmaga lényegként mutatja be, míg életének meghatározó kerete is az.

A művész 2009. augusztus 14-én volt 60 éves. Szülővárosában rendezett kiállítása születésnapjára tart. Alkalmas lehet valamilyen összegzésre. De nem készített leltárt, csupán válogatott. És a választás mindig döntés, mint maga a festés, még ha az sokszor ösztönös is.

Ő egyaránt otthon van az olaj- és akvarellfestészetben, a pasztellben és tusgrafikában, az expresszív és impresszionista, a realista és elvont, a szimbolikus és figurális ábrázolásban. Táj- és városkép, csendélet és illusztráció, virág és víz, templom és csónak, hűség és játék nem válik külön művészetében – az általa említett két fajta festői világban sem.

Számára a látvány mellett s a látványban mindig fontos az érzelem. A nosztalgikus, a szépségben olykor a fájdalmat is kifejező elcsendesülésnek ugyanúgy szerepe van, mint az érzelmi felindulások

kifejezésének. A végső cél azonban a rend megtalálása vagy a rend megteremtése.

A 60 év, a művészet életformává tett kalandja a szépséges rendet, a játék és a rend szépségét szolgálja. S erkölcsi mintákat is ad az esztétikum szépségeszménye mellett. Nem azt keresi, hogy a világ miért nem szép – így a művész mégis leltárt készít. Azt sorolja fel festményein, hogy milyen tárgyi és lelki szépségeket fedezhetünk fel és őrizhetünk meg a világból. S ebben a szépségben eleve ott van az Istenhez tartozás: az ő művészetvallásában is meghatározó a szentség.

KISKERT VIRÁGAI

Komiszár János festménye alá

Sorfolat állnak a dáliák,
dalia fényben úgy játszanak!
Örömként röppennek a szellők,
s körbecsokolják a házfalat.

Sétáltál a virágok között,
lábad nyomából szirmok nőttek
– s virággá változtál magad is:
nem adod magad az időnek.

Dalián állsz, hű dáliaként,
körbeleng a vad nyári illat.
A házban és a kertben: otthon
tartod virágos titkainkat.

*(Máriapócson,
2009. december 5-én)*



A „MEGVÁLTÓ” A KÖLCSEY REFORMÁTUS FŐISKOLÁN

Debreceni képzőművészek csoportkiállítása a Messiás motívumára

Azt a tényt, hogy a szövegkörnyezet befolyásolja a vizsgált szövegrész jelentését, nemcsak a nyelvészetben tartjuk fontosnak, de a képzőművészetben is gyakran beszélünk egy-egy kiállítás kontextuális értelmezéséről.

Érdeemes lehet tehát egy-egy összeállításnál figyelembe vennünk azt is: hogy az egyes képzőművészeti alkotások milyen üzenetet közvetítenek a többi, vele együtt kiállított műtárgy szomszédságában, így milyen olvasatokat kínál a tematizálás – azon belül a tárgyak sorrendje –, hogyan szélesíti a kontextust a hely és az idő, a társadalmi és kulturális környezet.

2009. december 14., Kölcsey Ferenc Református Főiskola, Debrecen, karácsonyi hangverseny, az ünnepi kiállítás címe: „Meváltó” (debreceni messiások) – és nem is kell messzire mennünk, hogy bekapcsolódjon egy másik közeg az értelmezésbe. December 31-ig volt látható a Modemben a „messiások” című tárlat; s ha a művészettörténetben érvényes akció–reakció elve szerint vizsgáljuk a kettő viszonyát, egyértelmű: ez a kiállítás reakció az előbbire.

Utalva szóban forgó tárlatra, folyóiratomban szóvá tettem: „a megváltásról és a Messiásról ama kontextusban kell beszélni, ahol a kommunikáció résztvevőinek célja nem az, hogy elvegyék, ami az Istené, hanem az, hogy szakralizáló akustust hajtsanak végre. Azaz: szélesítsék azon élők és tárgyak körét, akik s amelyek Istenhez tartoznak, fölismerhetővé tegyék az Istenhez tartozás élményét, és ne megcsúfolják a lelkeket. A művész egyik társadalmi tiltakozása ma éppen a szakralizálás lehet! Bár találunk remekműveket, erősen működik az elidegenítő effektus. Talán ezért nincsenek helyi művészek sem a válogatásban. Biztos nem szólna ekkorát a tárlat (...), ám Debrecenhez méltóbb lenne, ha a profán, nor-

maszegő, olykor brutális, aberrált, beteges provokációk (eufemisztikusan gondolatébresztések) helyett mégis a szakralizáló tiltakozásra ügyelnénk. Még nem késő, hogy megszervezzék a „messiások” nyitva tartása alatt *A Messiás* tárlatot.

Nos, a „Meváltó” itt van, a tárlat létrejött, Tamus István meghívására 32 debreceni képzőművész válogatott a tematikához illő, korábban született műveiből, illetve hozott létre új alkotást. Igen szép gesztus, hogy az élő kortársak mellett, a kiállítás „emblémajaként” itt szerepel a három évvel ezelőtt elhunyt Bényi Árpád festőművész *Sorsok* című, halála évében festett műve. A jelképes 33. pedig maga a tárlat egésze, az összeolvasásból ismét tetet öltő Megváltó.



Bényi Árpád: Sorsok (2006)

Meggyőződésem, ha ez anyagot (legáltalában java részét, benne például Bényi Árpád, Buka László, Burai István, D. Király Sándor, E. Lakatos Aranka, Fátyol Zoltán, Gonda Zoltán, László Ákos, Lukács Gábor, Madarász Kathy Margit, Máthé András, Nuridsány Éva, Potyók

Tamás, Sulyok Géza, Szilágyi Imre, Tamus István, Varga József, Vincze László műveivel – lecserélnék az említett másik kiállítás blaszfémias sorozataival, akár ott is egy közösen s jó szívvel vállalható produkció jött volna létre.

Nyilvánvaló, hogy a Bakoss-kisgaléria adottságai korlátozottak egy ilyen nagyszabású, nagyot merő és azt sikeresen vállaló anyag bemutatásánál. Ezért örvendetes, hogy a január 8-ai zárás után megkezdődtek az előkészületek a tárlat Református Kollégium épületében történő bemutatására.

E zsúfoltnak tűnő szemlében az egyes művek talán kisebb hangsúlyt, vagy a hellyel való gazdálkodás révén szűkített, esetleg éppen többletárnyalatot kaptak, s az iménti – a szubjektív tetszéssel sem nélkülözve összeállított – névsor természetesen az installáció egészének tükrében alakult ki bennem, ami azonban nem az egyes művek önértékére vonatkozik.

Hadd illusztráljam ezt néhány, korántsem a teljességet célzó példával! Madarász Kathy Margit monumentális textilképe önmagában egy egész termet, a nagyobb befogadói távlatot igényelné, de hatása így is lenyűgöző: a néplelki hagyománnyal társul a történelmi múltörökség, miközben a szimbólumok tiszta játékosságának ünnepélyessége teremti meg a szakrális atmoszférát, ahol a kettős kereszt csupán kijelöli a hangsúlyt, nem pedig tematizálja a képet.

Burai István műve (amely rendhagyó festményinstallációnak vagy szoborcsoportnak is tekinthető) jobban érvényesülne, ha a mű körbejárható lenne, mégis véletlenszerű, egy fajta szimbolikus kontextust teremtett balról az ablak-háttér és jobbról a művész ezt az installációt síkba helyező grafikája. S itt sem föltétlenül a tizenkét tanítvány nem kanonikus környezetben való ábrázolása hozza az újdonságot, hanem a rusztikus, élő anyag (a fa) és a holt lemez (mint figurahordozó, ikonszerűen festett felület, egyúttal szakralizáló aktus) műbe építése.



Burai István installációja és grafikája

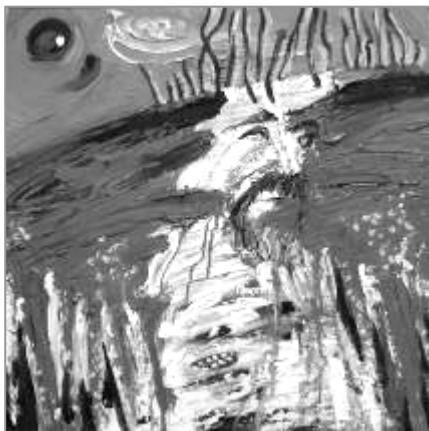
A látszólag profanizáló Korpusz Máthé Andrásról ama sokat emlegetett (Hamvas Béla szerinti) „nőben megfogalmazódó őcsodát” ugyanúgy sugallni tudja, mint a megváltásgondolat olyan értelmű köznevesülését, mely szerint a keresztviselés, mint jelentés-transzpozíció, kiterjed az élet minden területére.



E Lakatos Aranka bronz kisplasztikája Gonda Zoltán és Sulyok Géza képei előtt

Gonda Zoltán a Nagytemplom, illetve a Nagyerdő megidézett környezetébe helyezi a látomásos keresztviselés motívumát; Buka László egy expresszív archai-

kus közegből bontja ki Krisztus földjét (s a föld pásztor-Krisztusát); Sulyok Géza képének felseljő tűzmadaras motívuma szorososan illeszkedik a szerves szimbolikához, az asztrális vagy életfa-jelképbe sűrítve a jézusi attribútumot.



Buka László: Krisztus földje



Varga József grafikája

Ezt a szemléleti kört egyszerűsíti az archaikus művészi emlékezés formáiba Fá-

tyol Zoltán, a másik irányból ezt az univerzumot teszi komplex képpé, felhasználva a grafika részletező egyszerűsítésének paradoxonát: Varga József. A golgotai jelenet időbeli (előrevetítő) transzpozícióját sugallja Szilágyi Imre művesen finom, egyúttal drámai rézkarca, s tematikai keretként fogja közre azt Tamus István két linója, a Betlehem és a Golgota idézeteivel, az evangéliumi időkereteket mintegy a jelenbe emelve át.

S hogy mennyire felelősségteljes, világképi a Megváltó- vagy a megváltás-motívum képzőművészeti alkalmazása, arra utal a többi közt, hogy a korpuszábrázolás ugyanúgy, mint az asszociatív vagy allegorikus megjelenítés az önvalomás része. Potyók Tamás festményén például a halotti maszkot, mint önarcképet látjuk a (geometrikus jelleggel együtt népművészeti ornamentikából szervesen építkező) kereszt középpontjában, s Bényi Árpád festménye szintén az allegorikus jelleg miatt érdemel külön értékelést.



Potyók Tamás festménye

A zenész (mint művész) sorsvállalása épp a háttérben (kép a képben) megjele-

nő töviskoronás Krisztusfej olvasatában lesz küldetésében prófétai, megélttségében pedig megváltói. Természetesen itt nem az evangéliumi jelentést értjük, hanem a művészi sorspárhuzamokat, a megtisztító (magában az alkotásban katartikus) lelki szenvedéseket.



S itt érkezünk el egy olyan fontos kérdéshez, melyet számomra ez a kiállítás, nem pedig amaz tükröz. A megváltás-ábrázolások paradoxona, hogy bár beszélünk a test feltámadásáról, a megváltás lényegéhez nem tartozik hozzá a test, ám ezt mégis a korpusz (a test) ábrázolásával szokták a művészetek kifejezni. A test szenvedésében azonban már nem kell a szenvedést kifejezni, mert az ábrázolás jellé vált, így magában a jelben van ott a szenvedés jelentése.

A megváltás-folyamat atmoszférájában nem a szenvedés, hanem a megszabadulás a lényegi momentum. A szenvedést fölváltja a megszabadult lélek felemelkedő szépsége. A képzőművészet mindig is nagy kihívása, hogy ne a test szenvedését mutassa be, hanem a lélekét.

Ennek tévútja az, ha a blöff-művész azt gondolja, hogy szenvedjen a néző.

Azt hiszem, hogy a debreceni művészek „Megváltó”-kiállítása a lélek megszabaduló felemelkedéséhez kínál nem csupán érzelmekben, de gondolatokban is igen gazdag közeget.

*„Őseinket felhozád...”
Madarász Kathy Margit textilképe*

Bényi Árpád Galéria lett a Kölcsey Központ exkluzív kiállítótere

Bényi Árpád (Dicsőszentmárton, 1931 – Debrecen, 2006) expresszív festészete egzisztenciális indulatból táplálkozik. A teret, a színt és a formát újrafogalmazva, a szabadság lehetséges megvalósulásait járja körbe. A szabadságvágy mélyére hatol, amikor az 1956 utáni börtönévek szorongásos emléke szembesül az áradó reménybe oltott lendülettel. Humanista eszménye minden képén a sorsfelismeréshez vezet – ecsetje érzékenyen rezonál a létezés alapkérdéseire: a szépségre és a szabadságra.

Bényi Árpád festőművészként érte el legnagyobb sikereit, de teljes értékű grafikai életművet hagyott hátra, s az utolsó években az akvarelltechnika kínálta számára a szellemi-érzelmi létezés megtestesülésének lehetőségeit. A Magyar Köztársasági Érdemrend Kiskeresztje mellett megkapta a Káplár Miklós-, a Csokonai-, a Medgyessy-, a Holló László- és a Debrecen Kultúrájáért díjat. 1999-ben Debrecen, 2005-ben Berettyóújfalu díszpolgára, 2001-ben Dicsőszentmárton Pro Urbe-díjasa lett. 1966–2006 között mintegy 60 egyéni kiállítást rendezett.



TÁNCRA HÍV...

Táncra hív a hajnal –
pironkodom, félek:
hogy vezető nélkül
hátha rosszul lépek.

Pedig a harmatból
lelkek tüze ébred,
s meztelen vállakkal
lám, az égig érek.

Haj, de hajladoznék
rózsa tövisében:
hártya pille-szárnyam
röppenve eléjjen!

Haj, de harmatoznék
fücsokor tövében:
hadd fürödjön a fény
a kiserkent vérben!

Madár füttye nógat,
a mozdulat délceg.
Szívem dalra ébred,
lábam táncra lépked.

Kezem a kezédben –
Dehogy is elégjek!
Veled lépek, s érzem:
az Életem félted.

VIRÁGOK ÉS MADARAK...

Virágok és madarak csöndesen
fonták körül a fészek-álmomat,
míg a fuldokló, messzi földeken
egy láthatatlan sereg átrohant.

Virágzó bárka kéken úsztatott,
kinyíltak felém égi ablakok,
s megérezem azt a bársony illatot,
ha szól hozzám az Úr, hogy: „Itt vagyok!”

*(Nagy T. Wanda tűzzománcaiból
2009 decemberében rendezett kiállítást a debreceni, Füredi úti református templomban)*

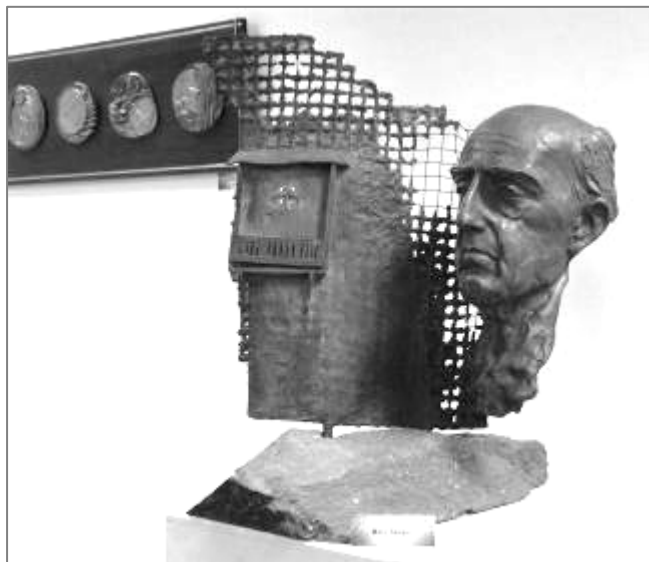
ÚTON

E. Lakatos Aranka szobrászművész kiállítása a Debreceni Művelődési Központ Józsiai Közösségi Háza Galériájában

Az egyik legjobban sikerült portré E. Lakatos Aranka debreceni szobrászművész műterméből a Márai Sándort ábrázoló bronz kisplasztika. Ott van az arcban a Polgár, a Sztoikus, a Résztvevő és a Kívülálló, a Magányos. Ott van a megválaszolatlan kérdés, hogy vajon mivel vitte előbbre a világot a szellemi felsőbbrendűség. Az út vége: Hová érkeztem barangolásaimból; más utat választanék-e, ha még egyszer elindulhatnék? S nem egyszerű kisplasztika ez, hanem emlékműterv, amire az installálás is utal. Hasonlóan jó megoldás E. Lakatos Tóth Árpádja – megkockáztatom: jobb, mint a Tóth Árpád Gimnázium előtt felállított szobor. A rekettzebokor elégiája, a törekeny testből fölcsendülő mély húrok szépsége és önsebző iróniája.



E. Lakatos Aranka: Tóth Árpád



*E. Lakatos Aranka:
Márai Sándor*

A kiállításon további kérdések merültek föl: A virtuóz mintázás vajon milyen lélektani tudással társul? Az árnyaltság és líraiság elegendő-e a drámai tartalmak kifejezéséhez? A szelíd empátia mennyire tudja megközelíteni a teljes karaktert? Az autodidakta művész alkotótelepeken és Györfi Sándor, Kutas László műtermében tanult. 1991 óta állít ki, eddig legalább 20 jelentős egyéni tárlata volt, ennél is több köztéri műve látható. Az allegorikus ábrázolás mellett (világháborús emlékművek) szívesen mintázza irodalmunk, művészeti, szellemi életünk nagyjait, Márain, Tóth Árpádon kívül Krúdy, Kölcsey, Eötvös József, Petőfi, Kiss Tamás, Holló László nagysága előtt is adózott portrészoborral, domborművel.

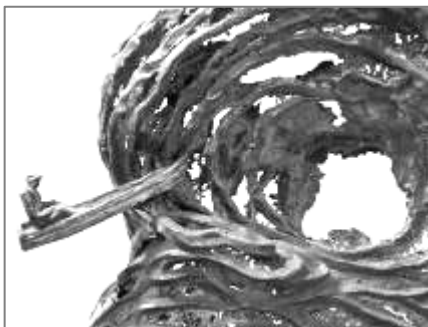
Egri Mária művészettörténész azt írta E. Lakatos Arankáról (szobrai mellett különös tekintettel érmeire, plakettjeire), hogy kisplasztikáinak jelentős része „a legfontosabb emberi érzelmek megfogalmazása körül bolyong. A társkeresés, a barátság, a vonzások különféle formája manifesztálódik egy-egy munkáján.” Itt is barangolásról van szó, ám a cél meghatározott: a barangolás szemlélődő körbejárás. Meg-megállni az úton, elidőzni. Úgy vélem, ezért sikerültek kevésbé a művész Dalí-ábrázolásai (hiába kapta meg értük a spanyol nagykövetségi díjat Tatabányán), mert az extravaganciával és művészeti nagytmondással nem lélektanilag, csupán a gondolati klisék szintjén tudott mit kezdeni. S ez a makett-jelleg zavarja a szimbolikus Szabó Magda-ajtó, avagy Jablonczai Lenke alakjának megfejtését is.

Ikonok I–IV.



Elvétettnek találok a művész rossz dívatot követő kéregszobrai, mert ennél a modernizáló játéknál ő sokkal tehetségesebb szobrász.

Ez a barangolás nem vezet el önmagához az úton. Inkább a burjánzó növényi gyökér-szobor-létnél álljunk meg, melynek archaikus labirintusába készül röppenni lélekvesztőjén az ember. Talán Kháron ladikja ez, de itt még csupán a köztes lét, a bizonytalanság, a semmibe vetettség, ahonnan – paradox módon –, épp a bizonytalan ismeretlen bizonyossága emel ki.



E. Lakatos Aranka szobrának részlete

Az érem, mint erőteljesen intim kisplasztikai műfaj közelebb áll E. Lakatos személyiségéhez. Újra Egri Máriát idézve: „Lehetőséget ad a művésznek arra, hogy szubjektívebb, személyesebb legyen, olykor egy-egy gondolatot több oldalról is közelítsen. Olyanok ezek a kis mesterművek, mint a szonettek; a művész legbensőbb érzelmei, vallomásai. Lakatos Aranka szinte a lélek apró rezdüléseit is képes egy-egy kis érmébe sűríteni.”

A *Kapcsolat* című triptichon középső darabja többet elmond, mint a három, magába sűríti az Egészet: a közeledést és eltávolodást, valamint a bukást, avagy a megismerést és a kielégülést is.



*A Kapcsolat című
bronzplakett triptichon
középső darabja*

A *Harstein-kert* hármasa egy fajta lelki fejlődést mutat: az emlék megtestesül, a test szakrális építménnyé nemesedik a lélek által. A *Portrék* korrekt és finom ábrázolások; az *Ikonok* négy műves darabja közül kettő egészen rendkívüli: már nemcsak átváltozás és együvé olvadás, de átminősülés, feloldódás a miniatűr távlatokban is egyetemes szellemi térben.

A címadó *Úton* sorozat négy kisebb darabjában (a mérettől függetlenül impozáns e teljesítmény: a külső forma szabálytalanságát idézi vissza a belső elrendezés aszimmetriája) a mozgások ösereje feszíti a zárt formát. S ennek mintegy betetőzése a két hasonló című, nagyobb plakett: a kremnicai szimpóziumra készített bronz alkotás monumentalitását a plasztika freskószerű megoldásai hangsúlyozzák. S hogy a kapcsolat nem más, mint emlék, emlékezőfolyamat, emlékkapcsolat – benne maga a *Mozgás. Úton* lett az egész tárlat címe – tehát ez a jó út.



*E. Lakatos Aranka:
Úton II.*

PÁLNAGY ZSIGMOND FESTŐMŰVÉS (1896–1959) EMLÉKKIÁLLÍTÁSA HAJDÚBÖSZÖRMÉNYBEN

„A magyar parasztság áll legközelebb szívemhez – írta önéletrajzában Pálnagy Zsigmond –, mert magam is paraszti sorból kerültem ki. (...) Szeretem és sokra értékelem világukat. (...) Az ő emlékezetük vonzott haza hét év után Párizsból és Olaszországból.”

Ez a vallomás emlékeztet a szomszédos Debrecenben (a böszörményi művésszel egy időben) alkotó Holló László sorsváltására, aki a párizsi műterem és a számos tanítvány helyett szintén a magyar Alföldet választotta.



Pálnagy Zsigmond: Aratás

A Pálnagy Zsigmond halálának 50. évfordulójára emlékező (a művész 1959. december 15-én, 63 éves korában hunyt el), a hajdúböszörményi Sillye Gábor Művelődési Központ Galériájában január 20-án nyílt kiállítás magán viselhetné az esetlegesség nyomait, hiszen a művészdinasztia tagjai (a festőművész fiú és az alkalmazott grafikus unoka) csak a családi hagyatékban lévő anyagból válogathattak. (Az életművet egyébként mintegy 3 ezres nagyságúra becsülik – ide számítva a rajzokat és műhelytanulmányokat –, s nehezen lehetne a művekből egy áttekintő szemlét összeállítani, azok jó része ugyanis külföldön van, többségükben amerikai magyaroknál. A kérdés már

megfogalmazódott 14 évvel ezelőtt is, az 1996 májusában rendezett centenáriumi tárlat apropóján.) Mégis reprezentatív a szemle, mert a csendéletek, portrék mellett a zsánerek jellemezték Pálnagy festészetét. A paraszti élet munkás pillanatai nem az egzotikus rácsodálkozás nyomán elevenednek meg a vásznanon, hanem az ábrázolt figurák (a típusok és karakterek) által hordozott sors megélt ismeretével.

Ő az a tipikus festőmester volt, aki a két világháború közötti magyar festészetben különösebben nem törekedett a formaujításokra. Képein hagyományos módon ragadta meg a térvizonyokat, rendezte el a gondolati és hangulati elemeket. S ha egy-egy biblikus vagy történelmi jelenetben ott is van az allegória lehetősége, a direkt szimbolizálástól festői természete távol tartotta. Munkái inkább a magyar vagy a hajdúsági paraszti élet „dokumentumai.” A minősítésben pedig fontos a reneszánsz értelemben vett mester, akinek nemcsak a fölüényes festői tudása, de a hűsége is mintaadó.

Ha félretesszük az ítéleteinkkel szembeni elfogultságot, látni kell, hogy általában hajlamosak vagyunk alulértékelni a hagyománykövetést, a nyugat-európai és amerikai sikereket a népszerű témákra fogni. A hagyománykövetés, a tiszta képletű festői beszéd egyaránt érvényes a böszörményi művészre, akinek realizmusa s érzéki életközelsége a parasztsánekben mutatja föl jellemző értékeit. A helyi paraszttársadalomból kiemelkedve jutott el maga és környezete szemlélőjének sajátos pozíciójába, festőikonómiájába, alak- és tájábrázolása, komponálása a zsánerekben él legjobban. A három és fél évtized termése a nagy munkabírás mellett a belső egységről, a korai szemléleti meghatározottságról, a tartalmilag befogható festői világ tudatos kiválasztásáról, a stílusbeli egyneműségről is tanúskodik.

A katalógustanulmányt író Lázár Imre szerint extenzíven gazdagodó művészetének nincsenek korszakai vagy látványos törései. Egyik nagy értéke a hajdúsági paraszttársadalom egyre teljesebb körképének festői láttatása.

Talán nem „művészi bűn”, ha a festő-témát a saját életközeg kínálja, s az alkotó azt igyekszik hitelesen (átélten) közvetíteni, úgy, mint aki otthon van, mint aki jól ismeri képszerelőinek a sorsát, fontosnak tartja, hogy azt művészileg dokumentálja. A felmutatás gesztusában azonosításvállalás van, és ma, amikor annyit foglalkoztat bennünket az „idegenség” kérdése, vajon föltesszük-e a kérdést, hogy nem a fölnevelő közeghez való hűtlenség szüli-e az otthontalanság érzését?

S ne feledjük: az elődök megítélésénél nem a jelent vetítjük vissza, a hagyománykövetés tehát nem zárja ki a modernség lehetőségét. Ráadásul a Párizsban – ahol biztos egzisztenciát teremtett – Millet naturalizmusától megbúvólt Pálnagy Zsigmond beépítette művészetébe a nagybányai plein air legjobb eredményeit és az alföldi realizmus lírai törekvéseit.

Pálnagy Zsigmond: Falusi jelenet

S hogy Amerika, Franciaország helyett Böszörményt, ezt a poros-sáros, nyakas paraszti kisvárost választotta? Tisztában volt vele, hogy festő-önmagát csak itt találhatja meg, a paraszti életben, és az élet színeiben.

Pálnagy Zsigmond 1896. május 18-án született. Apja nyolcholdas kisparaszt, a fiából ügyvédet szeretett volna nevelni, de az iparművészeti főiskolára való beiratkozás kiváltotta haragját (ez azt jelentette, hogy kitagadták). Az olasz fronton volt katona az első világháborúban, tanult Budapesten, Bécsben, majd tovább indult München, Berlin és Itália felé.

(Milánóban egy vasárnapi lapot illusztrált, itt rendezte első – főként portrékat bemutató – kiállítását 1920-ban.) 1922-től Párizsban élt alkalmi munkákból, itt közben a Julien akadémiát látogatta. Megragadta a naturalista monumentalitás, az alakok szobornyugalma. Nemsokára egy nagy mozaikgyárban lett művészeti tervező, ez időből főként ablakterveit ismerjük (biblikus témájú, figurális kompozíciókat készített, szecessziós ízlésű, magyaros motívumokkal díszített ablakai Spanyol és amerikai templomokba kerültek).

Fölvehette volna a francia állampolgárságot, megfelelő egzisztenciát alapított, ő mégis hazajött Böszörménybe! Úgy gondolta, hogy festő-önmagát csak itt találhatja meg.



A Hajdúság gazdagon kínálta a témát, de megélhetést nem adott. 1925 májusában rendezett először kiállítást a szülővárosban, majd Hajdúnánáson és Debrecenben. 1928-tól rendszeresen küldött képeket a Múcsarnok kiállításaira. Levegős, tiszta szerkezetű képeket festett, s a szecessziós dekoratívitás lassan elmaradt. Fokozta festőiségét, hogy az erős kontrasztok helyett az árnyalatokban kutatta a színek viselkedését.

A paraszti témák mellett már nem megrendelésre, hanem belső készletéből fordult a bibliai világhoz: a hűség és az áruulás, az önzés és a szolgálat, majd a hábo-

rú döbbenete foglalkoztatta. (Független kiscgazdapárti politikai kudarca, s 1944-es munkaszolgálat, reformátusként!, ismét a bibliai téma felé fordította.)



Pálnagy Zsigmond: Mosás a Tiszánál

Már a két háború között is jobban ke-resték (elsősorban Amerikában és Hollandiában) népeleti festményeit, ez is arra ösztönözhetette, hogy megörökítse a négy évszak paraszti mindennapjainak számtalan mozzanatát (a kapálás, kaszálás, szántásvetés, az aratás, keresztrakás, kévehordás, asztagolás, cséplés, kukoricatörés, gyümölcszedés, szüret motívumait, és megjelennek a jeles napok is a témák között).

A zsáner rendszerint epikus képzeteket kel a nézőben, a bemutatott jelenet köré egy egész történet építhető föl, sokszor az életkép magába is sűríti a történetet. Pálnagy Zsigmondnál azonban az epikus mesélőkedv csupán egy-egy pillanatban derül föl. Elbeszélése nem annyira lineáris, inkább a hangulatot ragadja meg – ezért a realizmus jelzője nála a líraiság, és e jegy (amellett, hogy a küzdelmes pa-

raszti munka ábrázolásában tagadhatatlan a barbizoni Millet hatása) az alföldi realistákhoz közelíti művészetét. Nemkülönben fénykezelése, napos koloritjában a Szolnoki Művésztelepen alkotó Fényes Adolf legjobbjaikat, tárgyjellemzésében Hol-ló László expresszív jajdulásait is idézi.

(A főiskolán Szönyi István és Ujváry Ignác is a tanára volt, ő viszont Réti Istvánt, Rudnay Gyulát és Edvi Illés Aladárt tekintette mesterének; talán éppen Réti István hatásaként alakult ki oldott ecsetkezelése, napfényjárta koloritja.)



Pálnagy Zsigmond: Magyar advent

Ha az idilli jelző is az eszünkbe jut egy-egy festményéről (kévét gyűjtő és kapáló, tűz mellett pihenő, beszélgető parasztköről), az inkább a téma miatt van, s nem a feldolgozás mögötti szemléletben keresendő az okok. Ő maga nem kötődött a nagybányai vonulathoz, ám a természeti jelenetekben (illetve az életképek természeti háttérben) hasonló plein air jellegű megoldásokkal élt, így elkerülhetetlen volt (a parasztszánernél is), hogy az impresszionista és realista elemek találkozásából valamilyen expresszív belső kifejezéssel lépjen ki.

Ennek köszönhető, hogy a típusban megtalálta az egyedít, a személyest, illetve az, hogy a növényi jelzőket hasonló módon láttatta, mint az emberi karaktereket. Bokrainak, fának, virágainak „viselkedése” van, a viselkedés mögött pedig személyiségnek kell meghúzódnia.

Az anatómiai (alkati) hitelességen túl Pálnagy figurái rendszerint a jellegzetes (és természetes) testtartásokat reprezentálják, a munkához, szerszámhasználat-hoz tipikus mozdulatok tartoznak. Kiváló mozdulattanulmányai mutatják, hogy a megfestés előtt alaposan tanulmányozta az ilyen helyzeteket, írja a Pálnagy-szakirodalmat gazdagító Lázár Imre.

A paraszti életképek mellett anatómiai tudásáról a kiváló aktokon is beszámolt, romantikus vonzódása történelmi jelene-tekben érhető tetten. A bibliai parafrázisok arra adtak alkalmat, hogy (például a Krisztus-parafrázisokban) olyan expresz-szív transzpozíciós megoldásokat alkalmaz- mazzon, melyek révén a szakrális távol- ságot a jelen átéltségével tudta kitölteni.

Általában rálátásos vásznai viszonylag nagy egységeket fognak be. A meghatáro- zó színeket gyors ecsetvonásokkal, nagy foltokban rakta föl. „Uralkodó kedély álla- pota lírai vagy elbeszélő s csak ritkán drámai. Inkább a humor, a derű, az írónia, a karikírozó szándék, a játék, a poentírozó kedv, az ötletmegfestés öröme jellemző festői alapállására, alapmagatartására. A kedélyesség mögött a dolgokat, a történé- seket, az eseményeket csendes humorral, elnéző mosollyal kezelő művészi tartás húzódik meg.”



Lázár tehát hiányolta művészetéből a tragikus távlatokat és a drámai fogalma- zásmódot. A fenti példák azonban egy nagyobb fokú drámai jelenléte- t sugall- nak. Önarcképe egyszerre fájdalmas és gyanakvó. Együtt van tekintetében a hí- ség és vád, bánat és kapaszkodó szeretet.

A mártírjegyek hangsúlyozása még in- kább szembetűnő, ha egymás mellé állít- juk Önarcképét és a töviskoronás Kriszt- tust. Itt ragadható meg az a vallomá- sos mozzanat, amelyben a megváltómotívum szükségyszerűen találkozik az önábrá- zálással. Tipikus ars poétikus vonás: a művész, mint próféta, szenved, de a küldetés megszabadító teher.



*Pálnagy Zsigmond: Önarckép
balra: Krisztusfej (Önarckép)*

Pálnagy küldetése talán az is volt, hogy ügyvéd helyett festő legyen, hogy Párizs vagy Milánó helyett Böszürményben alkosson, hogy a magyar paraszt tartása (legalább a képeken) megmaradjon – és hogy megőrizze a derűt.

„Él Szentendrén egy festő, Aknay János, akinek az élet szeretete, a szenvedők iránti szolidaritása vezeti ecsetjét, és városképek mellett angyalokat fest. Felparázsló víziókat dekoratív síkformákkal, Vajda, Barcsay, Korniss, Bálint egyik örökösé-ként. A morális és festői elveihez hű Aknay így teremt a progresszív hagyományokból új értékeket a szerzetesfestők eltökéltségével. A világ romlása ellen békés eszközökkel harcol: jóságos angyalokat fest. Több mint három évtizede kezdődött, mára talán munkásságának ez a legmarkánsabb vonulata. (...) Angyalok őrzik a várost, a festő eltávozott kislányát, a néhai barátokat és magát az alkotót.”



Tarczy Péter művészeti író, kritikus jellemezte így Aknayt – „János angyalai”-ról írva a *Nagyítás* című, a múlt év december közepén debütált kulturális hetilap karácsonyi számában. Ebben a lírai

mini esszében idézte a festő vallomását is: „Ahol az angyal megjelenik, nagyobb baj nem lehet. Része életemnek, de része a mindenségnek is: közkinccsé tudom tenni, ezáltal mindenkié lett, illetve lehet. Az angyal, mint motívum, végtelen lehetőségeket nyitott meg számomra, ki tudom vele fejezni, amit szeretnék.”

Magam a művész „költői geometriáját” igyekeztem röviden értelmezni ugyanitt. Idézem az itt megjelenteket.

Aknay János festői témái a ritmus és a variáció elve szerint építkeznek. Az angyalok (angyalszületések, angyalkapuk és festőangyalok) között újra és újra föltűnnek a valós helymeghatározások és képzeletbeli utazások festői dokumentumai. A „Nagy utazás” egyszerre egzisztenciális kísérlet, folyamatábrázolás, az önmegismerés (a keresés és birtokba vétel, a kérdezés, majd bizonyosságszerzés) fokozatainak metaforikus képbe emelése.

Az angyalszimbólum – bármilyen széles értelmezési mezőt bont is ki – éppen az antropomorfizáló és metafizikus (de nem föltétlenül teológiai) jelentéséből adódóan kínálja a könnyebb azonosítás lehetőségét. Az Aknay festészetét uraló geometrikus jelvilág azonban az érzéki-archaikus befogadás mellett gyakran a szellemi érzékelés képességét mozgósítja.

A jelek egymáshoz rendelése mintegy a kombinatorikus költészet szabályait követi. Ahogy a születéstől az érkezésig folyton önmagára reflektáló, a korábbi jelentést árnyaló vagy módosító jellé válik maga az utazás is, a rombuszok és háromszögek, a sokszögek és ellipszisek szintén újraértelmezik a korábban már fölepített, megvalósítottak hitt rendet. Egyszerre kelti a kép a befejezettség illúzióját és szólítja meg a végtelenség kísérésében testet öltött hiányt.

Ha azt mondjuk, hogy az emberlét „koronája” az angyal „szárnya” (tehát az angyallá válás célképzetként fogalmazó-

dik meg bennünk), azt is hozzá kell tennünk, hogy az élettér mértani formákba elvonatkoztatott megfogalmazásában a létezés szabadságrendjének mintegy színekre és sík- vagy téridomokra csupaszított képletét látjuk.

S a megfejtéshez szolgáló kulcsot a már jellel vált alak jelentésében vagy egy újabb jelben, nevezetesen a rovásjelekben találjuk meg. A rovásjelek és mértani formák találkozása ismét feszültséget teremt. Az archaikus képzet (ösztönszabadság vagy szabadságösztön) és a geometrikus kompozíció (rend) látszólagos ellentmondását a lírai továbbgondolással vagy drámai azonosulással oldhatjuk föl. Az élethangulat tudatosítása és a sors értelmezése egyaránt szűkséges a ritmusok és variációk, vagy szabálytalan ritmusváltások egyesítéséhez.

A művész újabb kísérletmű-kiállításaihoz (a szentendrei MűvészetMalomban tavaly ősszel, majd a debreceni Modemben 2010. január végétől rendezett retrospektív szemléihez) készült, tekintélyt parancsoló albumban Novotny Tiha-

mér művészettörténész a motívumismétlések és a motívumvándorlások köré építi föl elemző pályarajzát. Ebben szól arról, hogy Aknaynál a mű örömteli, drámai, balladai vagy tragikus „cselekménye” az absztrakt (elvont), konkrét és figurális formában egyaránt kibontakozhat. A két nagy témacsoportot alkotó, gyakran össze is kapcsolódó városképek és angyalok szentendrei ihletésűek; az angyalok olykor beköltöznek az Aknay által újrateremtett vagy megálmodott városba.

S végső soron ez a nyugtalan kóborlás és szemlélődő nyugalom, a testen kívülre helyezkedés és a dolgokban való elmélyülés feszíti lélektől lélekig Anay János festészetének költői geometriáját.



*Aknay János:
Városvédő angyal*

A nyíradonyi Móricz Zsigmond Művelődési Ház programjaiból

Süti fesztivál (Mozgáskorlátozottak Egyesülete) – 04. 30. (Harangi Imre Rendezvénycsarnok)

Ligetaljai Kulturális Napok – 06. 26–27. (Európa Park)

XIX. Nemzetközi Képzőművészeti Alkotótábor – 08. 09–19. (Művelődési ház)

Szüreti sokadalom és Murcis krumpli-fesztivál – 10. 02. és 03.

XX. regionális Népzenei Találkozó – 12.11. (Harangi Imre Rendezvénycsarnok)

„Kedves Feri! Én valódi költőkkel nem magázódom... – és rég nem olvastam olyan ’első verseskötetet, amelynek költőjéről oly biztonságos egyértelműséggel vettem volna tudomásul, hogy valódi, saját hangú, eszközeit birtokba vett, tehát szakmaszerinti, és ami nem mellékes, érdekes témavilágú, az olvasó érdeklődését felkeltő – natus et doctus – poeta. Hát ezzel tudomásul veheted, hogy nemcsak mint igen régi tollforgató, de mint éppen a szakmának, a vers-tannak félévszázadja tanára –nem középszerű fokon – egész kis könyved nagyon tetszett, illetve tetszik folyton.”

Hegedüs Géza 1991. május 2-án postázta levelét, amelyet olvasván az első verskötetes valóban ösztönzést érzett arra, hogy a költészetben a mesterséget is szem előtt tartsa, s ne ódzkodjék attól, hogy olykor éppen a klasszikus verseléssel, a metrummal vagy az ütemmel lázadjon. – A ’91-es kötet címe *Lázadó galamb* volt, a Partium Irodalmi Társaság kiadásában jelent meg, s akkor a „lázádsnak” tudatosan csupán annyi jelentést szántam, hogy a galamb hiányos metaforájával azt üzenjem: a tisztaságnak itt van az ideje fellázádnia a megváltásért.

Lázádtam persze a formával is – hányadik, s immár idejét múlt lázadás volt ez?! –, utólag úgy ítéelve: sokszor értelmetlenül és cél nélkül tördelt, átrendezett sorokkal, melyeknek persze vizuális elemként volt szerepe a papíron; képverset is írtam, a belső címlap *lázáadó galambjának* óriás betűi szétrobbant testként virítottak a felületen... És lázádtam a kötetindító verssel: ám amíg a már akkor sem korszerű avantgárd és posztmodern forma-blöffökkel a szintén mintaként tekintett francia szimbolisták szómágiáját olykor görcsösen aktualizáltam, hexameterekkel bocsátottam útjára a „költői pályafutást”. A szövegek belső

ritmikája erősen épített az ütemekre és a metrikus lendületre is, de abban az első környezetben valahogyan elsikkadt ez az erő.

Szerencsére azonban Hegedüs Géza észrevette, s figyelmeztetett rá:

„Bevallom, nem egyszer le is írtam, hogy bizalmatlan vagyok a ’szabad versek’ iránt. Műértelemben a szabad vers nem vers, hanem a vers és próza közt egy harmadik prozódiai lehetőség. Ezt az igazi, a nyelvakusztikát jól érző költő meg tudja találni, de gyakorlatilag a szabad verseknek mondott szövegek legtöbbször indokolatlanul tördelt prózák, vagy kifejezett prózák olyan lírai töltettel, amely inkább kívánna vagy valódi verset vagy a tárgyról szóló értekező prózát; tehát nekem eleve gyanúsak a szabad verseket író költők... és igazán csak azoknak hiszek, akik eleve meg tudtak írni egy hibátlan hexamert, vagy felépítenek egy pontos rím-képletű és ritmikájú szonettet. (...) Nos, a legelső, amit Nálad észleltem, hogy ’szabad’ verseid sorai a fülben zenei hullámozást keltenek, a hangsúly és az idő-mérték – habár mindig egyedi rendben – sorról sorra verssé teszi a szöveget. És mintha a hozzám hasonló igényesek számára kezdenéd captatio bevelentiae-vel, a ’szarvasok és lányok’ idill-hangja hibátlan hexameterekben indítja az egész könyvecskét. (Szívesen olvastam volna még néhány ilyen hagyományos formarendű verset költeményeid között.)”

Máig köszönöm Hegedüs Gézának – odaátira üzenem Neki (1999-ben hunyt el) –, hogy olyan megerősítést kaptam akkor – hogy olyan megerősítést kaptam akkor – hogy olyan megerősítést kaptam akkor tudtam ölteni, ha klasszikus kalandokra indultam a költészetben. S talán azóta sem kaptam ilyen mély és alapos elemzést, mint ama levélben, a következő

másfél oldalon verstanilag, tartalmi és formai szempontok egybevetésével értékelte a verseket, bírálva a tipográfiai formakísérleteket és a képverseket. Nem írok ilyeneket 1991 óta, talán azért sem, mert sokszor visszaolvastam Hegedüs Géza sorát: „A költészet akusztikus és nem optikai művészet.”

Ezt a mondatot azért kicsit átértelmeztem: az akusztikának együtt kell járnia egyfajta belső optikával – tehát: én igen fontosnak tartom a képi megjelenítést. De immár hagyományos poétikai értelemben. Mert a vers nem csupán szól valamiről – sokszor nem is kell, hogy szóljon valamilyen elmesélhető tartalomról –, hanem a költemény festmény és dal is: van ritmusa, zeneisége, és képi érzékettségével (a költői képekkel) tudja láttatni az olvasóban, hallgatóban a megjelenített lelki-érzéki tartalmat. Paul Valéry írta a *Tengerparti temető* című vers születésének körülményeit felidézve, hogy nem is a forma s nem a tartalom szólalt meg benne először, hanem a tengerparton sétálva egy ritmus képe rajzolódott elé.

Szívesen idézem Sütő Andrást: naplórégénye, az *Anyám könnyű álmat ígér* egyik részletére hivatkozva, amikor az író egyik, hat elemi osztályt végzett unokahúgával beszélget. Jézusról és Petőfiről kérdezgette. Ide írom a dialógus végét: „– Szeretsz-e verset hallgatni? – Ó, nagyon! – Miért? – Mert a vers olyan szépen fejezi ki magát. Mert én is tudom azokat a szavakat, de nem jutnak eszembe.”

A költői nyelvújítás lényege tehát maga az érzéki nyelvművelés. Avagy: versművelés. A vers nemcsak helyettünk 'beszél', hanem értünk is, belőlünk is szól. Mert a költészet misztikuma nem valamely távoli és megfoghatatlan dologban, hanem a hétköznapi életben, az emberi viselkedésben rejlik. Borges *A költő mesterség* címmel közreadott előadáskötetének első tanulmánya, *A költészet rejtélye* egy bekezdése ezt így magyarázza:

„Amikor esztétikai műveket forgattam, mindig az a kínos érzés kerített hatalmá-

ba, hogy olyan csillagászok könyvét olvasom, akik még sosem vették szemügyre a csillagokat. Vagyis úgy írtak a költészet-ről, mintha a költészet valamiféle feladat volna, s nem az, ami valójában: szenvedély és élvezet. Elolvastam például nagy tisztelettel Benedetto Croce esztétikatanát, s ott azt a meghatározást találtam, hogy a költészet és a nyelv 'kifejezés'. Nos, ha itt valaminek a kifejezésére gondolunk, akkor visszajutunk a tartalom és forma régi kérdéséhez; ha pedig nincs semmi konkrétum, ami kifejeződne, akkor semmit nem kapunk ettől a meghatározástól. Szóval tisztelettudóan elolvassuk a definíciót, aztán másféleképp vesszük az utunkat. Például a költészet felé; az élet felé. Hisz az élet, biztos vagyok benne, csupa költészet. A költészet nem valami távoli dolog – a költészet, mint majd látni fogjuk, itt áll lesben az utcasarkon. Bármely pillanatban lecsaphat ránk.”

Ha „az élet csupa költészet”, ez azt is feltételezi, hogy a költészet csupa élet – természetesen abban a másik minőségben megjelenítve, amelyet „az én is tudom azokat a szavakat, de nem jutnak eszembe”, fönt idézett mondat oly érzéketlenül fogalmaz meg. S mit kezdjen a költő a mesterséggel? Hisz' az életet versszabályok szerint kell új rendbe állítania, új kompozíciót kell létrehoznia. Összeszedve a meglévő világ elemeit, valamilyen új sorrendet kell bemutatni a tárgyak és dolgok, emberek, érzelmek, álmok és valóságporcikák között. A művész eredetisége ugyanis éppen abban rejlik, hogy nem új világot terem, hanem új sorrendet hoz létre. Újra idézek Németh László kritikai ars poétikájából.

„A műalkotás jól előkészített varázslat. Elvarázsolja a műbe sodródó elemeket: a szó elveszti szótári jelentését, a modell megsemmisül a hősből, az eszméket új sugárkör özönli át. (...) A költő nem úgy alkot, mint az Isten: új fát, új emberfajt, új nyelvet. A költő új terv szerint új arányba állítja a régi világ elemeit, ez az ő alkotása. Az alkotás elsősorban kompozíció. Az

alkotó a részek viszonyában az elemek közt futkosó erővonalak titokzatos rajzában fejezi ki művészi igazságát. A mű elsősorban az erővonalaknak ez a rendszere, mint ahogy a benzol nem elsősorban szén és hidrogén, hanem ennek a két elemnek jellegzetes kapcsolásmódja. A műalkotás az a belső terv, amely a mű minden elemét egy képzelt központ felé irányítja. A műalkotás belülről determinált; minden eleme egy közös góc világitásában áll, s egyik sem csóválhat a maga örömeire sem fáklját, sem zseblámpát. (...) A legmagasabb írói törekvés, melynek a többi csak alantasa lehet: komponálni, a szerkezet segítségével a mű anyagából egy irreverzibilis művészi eszmét lobbantani ki.”

S az évek során rá kellett jönnöm, a „jól előkészített varázslat” kifejezés mindhárom szava fontos. Varázslat, mert művészet, s lehet akár látomás is; előkészített, mert vagy tudatos kompozíciós program mentén zajlik, vagy pedig eleve ott munkál a költői ösztönben a mesterség szabálya; s mindezt természetesen „jól” kell előkészíteni, poétikailag is jól kell megírni a verset. Az első ösztönzések után elővettem a debütáló kötetből kimaradt néhány „klasszikus” versemet, és elküldtem Hegedűs Gézának. Erre újabb levéllel válaszolt 1991. június 5-én.

„Nyilván eddig is rájöttél, hogy lelkialkatom szerint konzervatív ízlésű vagyok: szeretem, ha a gondolatok és gondolattársítások megfogalmazása legáltalában megközelíti a racionális (vagyis nemcsak intuícióval, hanem értelemmel a magunk olvasó lelkére fordítható) kifejezési rendszert. Továbbá szeretem azokat az évszázadok, olykor évezredek érlelte akusztikus formákat, amelyek – tapasztalatom és véleményem szerint – megkönnyítik, hogy a költői élmény átalakuljon olvasói élménnyé. Vagyis én a klasszicizálást (ha jobban tetszik: parnasszizmust) a legmodernebb gondolatok és érzések leghatásos-

sabb kifejezőmódjának tartom. (...) Ennyiből máris rájöttél, hogy a most nekem küldött verseid közül legjobban a 'Hexameterek a történelemhez' címűt szerettem meg már az első olvasásra.”

A hexameterek elkísértek, több folyóirat, a *Magyar Napló* s más lapok mellett a *POLISZ* is (1994/tavaszi, 1995/őszi) szívesen közölt belőlük, következő verskötetemben (*Repülnél lenni, Kékezüst*) mindig felbukkantak a klasszikus metrumok, de más mértékmódokkal is kísérleteztem, klasszikus strófákat, szonetteket írtam. És haikut. Kihívás volt, nekem tetsző a tömör forma, ráadásul a kép és a gondolat szigorú, szinte filozófiai rendben ötvöződik a 17 szótagban, később tankákat – két, hétszótagos sorral, egy értelmező képvel toldva meg a haikut –, nemcsak önállóan, de megszerkesztett ciklusokban.

Elkövettem a formaújító, mégis a klasszikushoz visszakanyarodó lázadást: időmértékes haikut írtam. Természetesen nem lehetett hexameterben, mert az 5–7–5 szótagos három sor hét verslábát igényel a hexametert alkotó daktilusokból és spondeusokból. Így lett a hexameteres hat versláb még eggyel megtoldva, így lett „heptametrón”. Erről az 1993-ban megjelent kis kötetéről Csontos János a következőket írta a *POLISZ*-ban – *Megörizve megszüntetni (az újabb líra hagyománykezelése)*, 1994/nyár: „A legkülönösebb kísérlet talán Vitéz Ferenc névéhez kötődik: *Évszakok, szavak, álmok* címet viselő, 99 haikut tartalmazó 'lírai zsebkönyvében' a távol-keleti bölcséleti kereteket az időmértékes lüktetéssel házasította össze. Hogy ez mennyire más, mint a 17 szótagos haikut epigrammapótlékként, uram bocsá': rímmel is terhelte strófaszervezetként használni, azt az is alátámasztja, hogy egy készülő verstan egyetemi tanár szerzője a nyomdából vette vissza munkáját, hogy ezt az arcátlan teljesítményt regisztrálhassa benne.”

Szepes Erika *Mai magyar vers* című verstanai monográfiájáról van szó, abban

valóban több helyen hivatkozik rám, mint ahogy *A japán moraszámláló vers formái – a haiku*, illetve az *Ezredvégi önarcképünk: a haiku* című tanulmányában. „Egyik haikuja az újonnan támadt 'hiteket' kérdőjelezi meg” – másutt így ír: „a mindenkor neofitákra támad”: *büszke baromból / hamvas hit farag újjá / lelket is adhat*; majd egy másikkal a világ egyik leghíresebb városszimbólumán csúfolódik: *Hűde-vas Eiffel / Párizs fallikus éke / pótpiramisként.*” Arrébb is felbukkan néhány további példa: „Vitéz Ferenc egy avantgard kiadványban keltett feltűnést heptameronnak nevezett 'ciklusával [a *Párizsi Magyar Műhely* közölte '92-ben, egy évvel a kötet megjelenése előtt a sorozat néhány darabját; Papp Tibor még Párizsban kérte el a kéziratot]: ebben az elvont ritmusképletek mellett időmértékbe szedett haikuk vannak (az ötszótagosak adoniszaiak, a hétszótagosak daktillikusak), de van félig szöveg-félig képlet megoldása, szóátvágásos játéka is, szóval – amúgy fenyegetően – eljátszogat az ötlet kínálta lehetőségekkel. Íme a ciklus néhány darabja az adóniszi sorok kiemelésével:

1. -- / **uu** / -- / - **uu** / -- // - **uu** / -- ;
2. - szent / nyelv **uu** // csend - / - **uu** / hajnal // szebb **uu** / -- ;
10. *ha/l/lva halott dal / túlról más az ebánat / Orpheusz alszik;*
15. *vers zene festmény / vésett kő szoborének / ritmusa-szebb nő;*
17. *sasmenedék vagy / szikla vagy alvó szirt is / tenmaga homlok*”

Szepes hozzáteszi: „Későbbi kötetében (...) még szerepel néhány képletes játék, de általánosan már posztmodern különcködés nélkül adonizálja a haikut.” Megjegyzem: a harmadik sorok, még a hexameterből örökölt, kötelező záróverslábak miatt, mindenkor a daktillus–spondeus sorrendet követik; a második sorokban, a hét szótag miatt, két spondeusnak és egy daktillusnak kell szerepelnie, ám itt változhat a sorrend, csakúgy, mint az első

sorok is hol daktillus–spondeus, hol spondeus–daktillus rendben állnak.

Somlyó György írta ugyanerről a kötetről, hogy a haiku-heptametrónok között néhány szépet talált, „de talán nem kelletne ennyire elköteleznie magát a japán-ógörög verselés mellett”. Nem is köteleztem, de élvezetes, tanulságos, „komoly” játék volt, s a keleti forma (és tartalom), valamint a klasszikus verselési technikák itt-ott feltűnnek más verseimben. Szuro-mi Lajos, egykori egyetemi tanárom, különleges érdeklődéssel fordult a hexameterem felé, s hexameter-monográfiájában is foglalkozik azok tanulságaival.

„Képlet és hangzat közelítésére különböző törekvések találhatók hexametrikus költészetünkben, 30–35 %-os eredménnyel (Keresztury Dezső, Vitéz Ferenc), Weöres Sándor Szállnak az alkonyi felhők... című versének 100 %-os hangzati ereszkedése s verset alkotó összesen négy hexameterben érvényesül. (...) Főmetszetként másodierézis található a sorok 27 %-ában (ez 9 %-os Weöres verseiben, s a korábbi időkhöz mérve a legtöbb: 15 % hatalmas aránya csupán Vitéz Ferenc verseiben mutatkozik). A harmaddierézis aránya [Budaházy Éva verseiben] 21 %, Weöres Sándor és Vitéz Ferenc eddig legmagasabb arányával azonos. – Főmetszetként példátlan arányú e költeményben a negyedierézis (34 %), a legmagasabb arányra mindaddig Vitéz Ferenc verseiben bukkantunk (17 %).” Egy külön részben tíz hexameteres versemet vizsgálta meg, metrum-statisztikai táblázatokat készített hozzá, bemutatva például a daktillusok és spondeusok arányát, a képletszerű lábazási sorváltozatokat, illetve a hangzó lejtés változatait, a versek metszetváltozatait lábazási sorváltozatoként, a fő- és mellékmetszeteket stb.

Nem elrettentésként idéztem Szuro-mi Lajos mérését, csupán arra utalva, hogy különböző poétikai megközelítések léteznek, s lám, a klasszikus teljesítmény nem hagyja hidegen a szakmát. Talán az olvasókat sem, és az már teljesen mellé-

kes, hogy tisztában van-e valaki a dierézis fogalmával vagy sem, egyáltalán meg tudja-e magyarázni, mi a hexameter – az olvasót csupán az akusztikai kép, a dallam s belső optika érdekli, az találkozik valahol a hangulatával és lelkiállapotával. Hozzáteszem: annak, hogy milyen formában, hol, milyen arányban tűnik föl a dierézis (olyan sormetszet, amelynél a versláb és a szó vége egybeesik), nálam semmilyen tudatos alapja nem volt, csak a dallam (mérték) s a jelentés harmóniája kívánta meg, soha nem ellenőriztem, Szurómi Lajos tanulmánya után sem tettem meg ezt. Működjek a mérték úgy, ahogyan azt a bensőm kívánja...

Hogy ugorjak kicsit az időben: a *Repülnél lenni* című verseskötetem 1995-ös megjelenése után – itt már a cím is sokakat elgondolkodtatott, nem értve, hogy egy feltételes módú, főnévi igeneves célmeghatározásról van szó, mint például az „elmennél a boltba bevásárolni” formulában, csak éppen a cél s a hozzá vezető eszköz tűnt furcsának egymás mellett –, egy író-olvasó találkozó után kérdezte egy hölgy: tudnék-e megadott szavakra írni verset? Mivel addig még nem próbáltam, nem tudtam válaszolni, mindenesetre megkérdeztem, hogy mi lenne az a szó. „Paralelogramma” – mondta, s hozzátette: „De szerelmes vers legyen!” Az 1999-es *Kékezüst* című kötetben már szerepelt a vers, az óta is nagy sikert arat a felolvasásokon. Sőt, egy időben (amolyan „kocsmái vándorköltőként”) ihlet híján a mások által megadott szavakkal játszogattam. Néhányat a sikerültek közé sorolok, mindenesetre jó ujjgyakorlatok voltak a komolyabb teljesítményhez.

S hogy ugorjak egy még nagyobbbat az időben, immár a „komoly teljesítményhez”: mikor 2006 végén elindul egyszemélyes folyóiratom, az első számtól kezdve rendszeresen közöltem benne gyerekverseimet. A gyerekeknek szóló beszéd még nagyobb ritmikai fegyelemre készített, egyúttal föl is oldott, még bátrabban s nyíltabban mertem játszani. Ezzel pár-

huzamosan, azt tapasztalva, hogy négyéves lányom néhány hallás után milyen élvezettel mondja vissza:

„Kecsegi Karcsi karcsú nyelve
a kicsi szitakötőket cselezi;
kacska káka tövéhez csücscesen:
ebédelni készül Kecsegi”

– elkezdtem írni a felnőtteknek szóló beszédgyakorlatokat. A kötet *Beszédgyakorlatok* címmel 2009-ben jelent meg, s minden betűre, illetve hangra, hangcsoportra (mint például a C és Cs, az S és Sz, az U–Ú és Ū–Ű, a V–Z–Zs) megszületett egy vers, sőt, a ciklus zárásaként *Idegen szavakra* címmel is „elkövettem” egy nyelvvelvélő-kritikát. (Nemrég olvastam a kéziratot: az Apáczai Kiadó 12. osztályos magyar nyelv tankönyvében Uzonyi Kiss Judit tankönyvíró külön gyakorlatot készített a középiskolások számára, mely erre a versre épül.)

Íme a feladat:

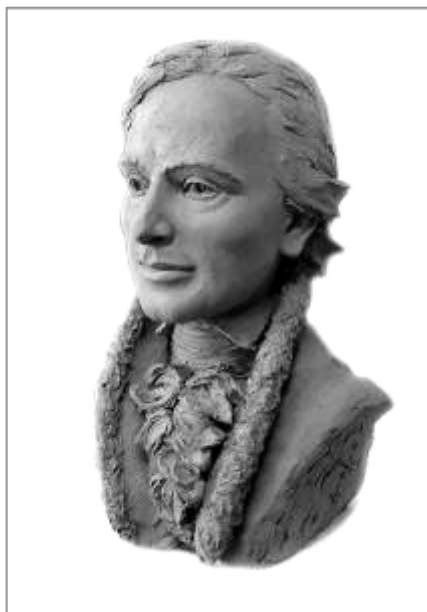
„Azt sem tudni, eszik-e vagy isszák:
a konklúzió negligál premisszát,
s vektorál a látens szillogizmus.
Urbánus migráció. Az 5-ös busz
diffuzál indolens miázmát.
A humántőke faktor plazmát
és LCD-t citál a retinára –
tendál az orbis hidrocefálba.
Globális és neoliberais
diszciplínákat vizuális
prejudikátumokba konstruál:
amorf utópiákat duplikál.

Irreverzibilis diszpozíció:
frigid líra itt a kódolt ráció.
S 'ha és amennyiben...' – mondják –,
transzparens az információ,
a 'ne vedd magadra mások gondját'
generál nettó auto-mutációt.”

A ciklus darabjai lassan, majdnem egy év alatt születtek meg, elsősorban hangulatilag kellett rákészülni egy-egy darabjára. Ha elhatároztam, most a *dé* vagy a *ká* vagy az *er* következik, már kezdtek is a szavak összegyűlni a hang köré. Nemcsak

az alliterálók, de a belül vagy toldalékos formában is az adott hangot rejtők, illetve a kiejtésben ezzé hasonló betűket hordozók. Soha nem tudtam, miről fog szólni majd a vers, hiszen azt a rendelkezésre álló, az emlékezet mélyéről fölsejlt szavak jelentése határozta meg, amelyek e játék folytán egymás mellé kerültek. Némelyik gyanús volt: lehet, hogy nem is létezik? Előfordult ilyen eset is, kerestem mást, de a legtöbbször a passzív szókincsből törtek elő régi és tájnyelvi kifejezések. Ezért is adtam a kötet végén egy szómagyarazatot, melyben úgy is, hogy néhányról megfeledeztem, száz kifejezést magyaraztam az olvasóknak, olyanokat, mint például: *ciher, himba, juházik, kócipor, siska, zsenyeg*.

S meglepődtem: mindegyik versnek lett aktuális, néha filozofikus és hétköznapi tanulságot rejtő jelentése, üzenete. Jókat mulattam egy-egy fordulat észlelésekor – tudatosan nem írást mondok, hiszen, végső soron a szavak maguktól írták a verset –, nem beszélve arról, hogy szinte mindegyiknek ironikus tartalma lett, elsősorban annak köszönhetően, hogy az már önmagában is elég vicces, ha a hangzási kényszer sodor egymás mellé különböző furcsa szavakat. Remélem, az iskolák, a színi-tanodák, ne adj' Isten, a színészek, közszereplők, szónokok, elektronikus médiumokban megszólalók stb. kellő módon tudják használni e gyakorlatokat, azt is remélve egyúttal, hogy a néma száznak is megfelelő (nem utolsó sorban) szórakoztató irodalmi-nyelvi élményt ad az összeállítás.



Juha Richárd Kazinczy Ferencről mintázott szobra szerepelt a Debreceni Egyetemen rendezett országos Kazinczy-konferenciát kísérő kiállításon

(A fenti írás olvasható a Kráter Műhely Egyesület által szeptemberben Pomázon rendezett Kazinczy-konferencia anyagai között – mint hozzászólás a virtuális kerek-asztalhoz – a www.krater.hu oldalon, valamint a Polisz folyóirat 2009. őszi Kazinczy-émlékszámban, 74–79. o.)

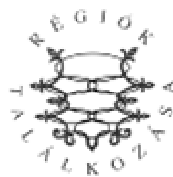
A Magyar Kultúra Alapítvány civil programjaiból (Budapest, Szentháromság tér)

A Magyar Emlékeért a Világban Egyesület előadásai: március 9., március 23., április 20., május 4., május 18., június 1., június 15.; Borsod-Abaúj-Zemplén Megye Budapesti Baráti Köre találkozói: március 11., április 8., május 13., június 10.;

Ausztrália Magyar Baráti Köre: március 11., április 8., május 13., június 10.; Panoráma Világklub: április 23., június 18.;

KIKELET – Tavaszköszöntő rendezvénysorozat: március 19-21.;

Április 11.: „Régiók találkozása a Költészet Napján”



SMS-vers: Ajánlat opera helyett

H* Ste 8k gyRtek
tali nlam
– itt lexnek a szép kSRvek
Ø az o/ában.

LT-ztök: ka#onyfán
gyRtyaVgű varjak,
d. cs. Nkd ajnlok ám
k1LmS 6almat.

A baro big jLNetb.
ax m'gya a §:
puß imást xebbN

Lqta az író,
7Vgi :)
sn :-O ☹

„+6ó h. 4U CsplM
xalma Vgű lifM
& w8 h. Km4 rMeGsben
Ltúnik az ég vLM

+xületTl & +haltál
Lb. Vrben,
ietlen1 Mlék voltál:
U sM lexL Vtlen;

h. Ltúnök, axxM,
♥ magammal viszM.
thx angelmail
puß @

amíg 2N vunk dear
+vexxük a 2nk €
a ☺ ∞

& H* Ste 9k már
a :\$) ***nál
jó8!”

*Holnap este nyolckor gyertek,
találkozunk nálam
– itt lesznek a szép keservek,
nem az operában.*

*Elidőztök: karácsonyfán
gyertyavégű varjak,
de csak neked ajánlok ám
kegyelmes hatalmat.*

*A tetőpont jelenetben
azt mondja a bíró:
csókoljátok egymást szebben...*

*(tévesztett az író,
vasárnapi örömkönnyet
lassú vágyba síró).*

*„Megható, hogy neked cséplem
szalmavégű életem,
s várj, ha kámfor remegésben
eltúnik az ég velem.*

*Megszülettél és meghaltál
szerelemben, vérben,
egyetlenegy emlék voltál:
te sem leszel vétlen;*

*ha eltúnök, azt hiszem,
szíved magammal viszem;
megköszönöm angyalpostán,
csókolysz világháló-rostán.*

*Amíg ketten vagyunk, drágám,
megvesszük a kettőnk árán
a mosolygós világot;*

*s holnap este kilenckor már,
a piruló csillagoknál
jó éjszakát kívánok.”*

A bal oldali szöveg az SMS rövidítéseinek és szóhasználatának alkalmazásával íródott, jobb oldalon – a könnyebb megfejthetőség kedvéért – a vers „műfordítása” olvasható.

SERFŐZŐ ATTILA

MERT SZEMBEJÖTTÉL

Maradtam még,
néhány fésületlen napra.
Pihenni szendergő álmokat,
haragos dalokat éltetni.

Szabad voltam, akár a fény,
mint a harang teste.
Jeleket küldtem...

Remények omladéka
sóhajt felém,
cirógat,
ezüstjét bontva
hanyatlik rám
az est.

Attila



Serfőző Attila: Háromság

Vitéz Ferenc

Te tétován...

Az est reám borul,
s te tétován matatsz
a leple korcain.

Megriad kezedre
lepke szárnya, és
hamvából kacsint
puha fényt.

Pázsit reményt
lüktető tarkód alá,
és elsusogja szárnya még,
hogy volt egy pillanat,
mikor kinyílt a messzi ég
a szívben:
táncoló cseresznyeág.

Csak nem vetted észre
– mert zibongtál ezernyi
színben –, hogy ha átölelsz,
te leszel a világ, velem.

Feri

ERDEI SÁNDOR: a művész

ereit megcsapolja
ecsetét vérébe mártja
úgy festi világát
lemezre vászonra

mit tehet többet ennél egy művész
mit tehet többet ennél
mit tehet többet
mit tehet
mit

Sándor

Vitéz Ferenc: Csak fizess előre...

A valóság céda. Kelletti magát, hogy majd ő megmutatja, mi a tökéletes mámor.
Csak fizess előre. Ha kell, akkor vérrel.
Azt mondja: bújji belém. Csak mondj le arról a másik világról. Az igazságról.
Álmaid temesd be. És ne számolj az éggel.
Lesz még rá időd, hogy sorba rakd: hol rontottad el.

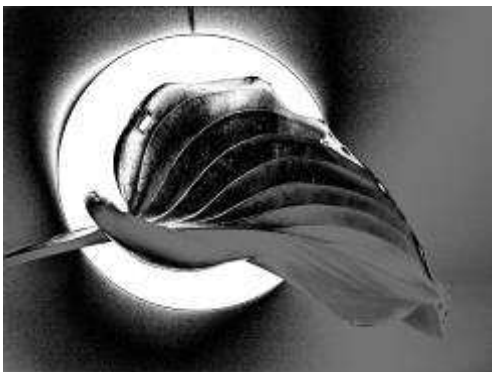
Feri

(...)

*A Nap felé hajózva, minden
egyszerűnek tűnik, az élet is,
hogy volt a bűn, és volt kereszt;*

*s lebegve-visszanézve innen,
az életem már átrajzolhatatlan,
örök térképbe fényesítik Isten
hajóján kis levél-erek.*

**Andics Árpád:
Ellenfényben**



KURTRA KÁZMÉR PIROS CSÓNAK című képéhez

Honnan ez a csönd a csónak alján?
Hogy alszom én a csöndek partján!
Milyen színekbe szótted álmom,
hogy saját színemet nem találok?

Féltettél, és este betakartál,
piros leheletedbe varrtál;
amulettként őrizted szívemet
az ing alatt, mint drága kincsedet.

Törekeny csónakunk, im kikötött
a parton, késélű sás között
nem engedsz balgán bolyonganom.

Csak nyugalom, mondd, fejed
hajtsd hasamra le; csak nyugalom.
Az otthonod vagyok, szelíd alom
a hajnal-partokon.

EGY TALICSKA SZALMA

Abszurd képregény – HÉZSÓ FERENC festményeivel

Titkos küldetés szorít erőstre gyepflószárakat; – keressétek talicska szalma közt a tűt, elvarrni véle vérző szálakat...



Széna-é vagy szalma, ártatlan, kicsi vízi tündér? Odaadnám fél életem öledben a gyöngyért...

*A szalma szól:
Egy szál törek
tövén, ha csillan
esti fény,
a bús öreg csillagok,
mint gondolán a lány,
ringanak nekem
ma még reményt.*



(Hézsó Ferenc Munkácsy-díjas festőművész legutóbbi, Hortobágyi–Cívis művésztelepen festett képeiből)

GYÜMÖLCSKISZÁMOLÓ

Egy dinnyére két cseresznye,
kacsints reám,
hogy szeretsz-e.

Három körtét négy szilváért
adsz-e nékem,
kék hamváért?

Öt barackot, hat szem meggyet
kosárba vagy
ölbé szedjek?

Hét almafán nyolc fürt szőlő
hogy nőhetett?
– Mese-tőről!

Kilenc eper, meg tíz szeder,
máris tele
lett a veder.

Aki szedte, mind megette,
haja közé
szállt a lepke.

NÁD MEGHAJLIK...

Nád meghajlik, szél hárfázik,
tilinkózik a rigó.

Estére már piros a nyár,
a kék határt szeli ló.

Patája cseng, sörénye leng
a fák fölött, a szívemig.

Estére már a drága nyár
arany kalással megtelik.

BOLONDOS ÉTLAP

Békalencse,
farkasalma, papsajt –
gyíkhagymára
olvadt hangya-fagylalt –
majomkenyér,
fecskefészék-leves –
csikótojás
almásrétes-deres...



Vitéz Anna Veronika rajza

NOVEMBERI REGGEL

Hólét csepereg a hajnal,
s bronznehezékkal
megered az ég.

Rozsdás levelek fáznak,
őszi reményből
kitakar a tél.

CSILLAGOK KÖZT...

Nagy kalapja van az estnek,
karimáján a Hold táncol.
Csillagok közt megkereslek,
megölellek – te is fázol.

Melegítem tenyeredet,
ujjaidból tüzek gyúlnak.
Mellénk simulnak az egek,
sóhajunkból felhőt fújnak.

Az est ezüst karimáját
pántlikázza Hold szoknyája.
Elringatja kettőnk álmát
teli mennybolt égi nyája.

FELE-MESE

Fele fehér, fele sárga,
fele-király fele-lánya
fele-sárkány nyoszolyába
épp csak félig volt bezárva.

Félt a hét fél-fejű féreg:
fele lángja langyos méreg
fele-sellő felesége
feleselő énekére.

Fele bolond, fele herceg
feleség-menteni mentek –
fele sem jött vissza, s menten
fél fejüket vettek lettek.

Félig hallotta a kondás
a felséges fene rontást,
s hátrahagyva fele gondját,
felmászott a hegyek gombján.

Fele-üveghegyen fele-
varázsköpeny lebbent vele,
s fele-legény szegény feje
fele ésszel lett csak tele.

Fele-lányka szeme helyett
sárkány rabságába esett;
fele vörös, feje sárga –
oda fele királysága.

ŐSZ (UTCA) A HORTOBÁGYON

Amikor kisebbik lányunk, Kata óvodába indult, úgy döntöttünk: nagycsoportos nővérét, Annát is átíratjuk az Ősz utcai intézménybe. A családcsoporthoz együtt lehetnek a testvérek, még ha egyébként külön kellene is járniuk. Komplex programjukban az óvodások legfontosabb tevékenységéhez, a játékhöz, nemcsak játékokat (és felügyeletet) adnak, de fejlesztik a kicsik személyiségét, kultúráját s tudását, egy fajta szerves szemlélet jegyében, természetessé téve a (kis)ember és a természet összhangja iránti aktív vágyakozást. Ennek egyik gyakorlati állomása volt múlt év őszén a hortobágyi program. Ildikó néni a nagycsoportosokat előre fölkészítette, miként kalauzolják a többieket a kirándulás helyszínein: a gyerekek kiselőadásokat tartottak, elmondva, mit kell tudni arról a helyről, ahol éppen megálltak. Majd egy nyílt családi nap keretében újrajátszották a kirándulásélményt, terepasztalon „fölépítették” a Hortobágyot, s mindenki lerajzolta azt az állomást, ahol feladata volt. Kiálltak a többiek (és a szülők) elé, elmesélték rajzukat. Ezt Ilike néni irányította, és ő segítette a gyerekeket,



hogy megalkossák a rajzaikból és történeteikből a hortobágyi emlékeket összegyűjtő kis albumot, A Kilenclyükű híd meséjét. Itt szerepel Szabó Ruben, Kovács Alexa, Halász Kristóf, Praczu Léna, Mohácsi Benedek, Bodó Aliz, Vitéz Anna, Hlopka Tamás, Szvára Virág és Varró Máté rajza, egy-egy rövid élménybeszámolóval. Íme a mese:

Praczu Léna rajza

„A debreceni Nagyállomáson az 5. vágányon felszálltunk a Hortobágyra induló vonatra. Volt, aki pityergett, amikor elbúcsúzott a szüleitől, de aztán, mikor elindult a vonat, megnyugodott. – Megérkeztünk a Hortobágyra. Sütött a nap, de fújtt a szél. Láttam egy bárányt. – Elindultunk a Hortobágy folyó felé, és megláttuk a hidat. Megszámoltuk, hogy hány lyuk van rajta. Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc. Ezért hívják Kilenclyükű hídnak. – Miután megnéztük a Kilenclyükű hidat, elmentünk a vízi színpadhoz. Ilike néni egy csomó éneket, játékot tanított nekünk. Szállt az ének a pusztába. – Bementünk a Pásztor múzeumba. Megismerkedtünk a kondással, a juhással, a gulyással és a csikóssal, aki a lovakat őrizte. Nekem a csikós tetszett a legjobban. – A Pásztor múzeum után elmentünk a nádtetejű körszínbe. Volt ott szűcs, csizmadia, kolpompos, kovács és mézeskalácsos. Ha nagy leszek, én is fogok sütni mézeskalácsot. – A körszín után elmentünk a Madárkórházba. Ildikó nénivel megnéztük a kiállítást a sérült madarakat. Ha nagy leszek, madárgyógyító leszek, hogy meggyógyítsam a beteg állatokat. – Mikor felmentem a kilátóba, egy kicsit féltem. Érdekes volt felmenni, mert láttam egy golyót, amelyik újból tanult repülni. Lejöttem a kilátóból, és már bátor voltam. Büszke volta magamra. – A Madárkórház után elmentünk a játszótérre. Megnéztük a kishidat, alatta a vizet. Nekem legjobban a sárga csúszda tetszett, meg a 'tarzan', melyre még egy madár is felszállt. – Mikor mindent megnéztünk Hortobágyon, felszálltunk a vonatra. Debrecenben a Nagyállomáson vártak bennünket a szüleinck.”



Vojtina Bábszínház

4026 Debrecen, Kálvin tér 13.

Tel. / fax: 06 (52) 418-160

e-mail: vojtina@vojtinababszinhaz.hu

Új bemutató: SZEGÉNY ÖRDÖG (Írta: Tamási Áron; rendező: Árkosi Árpád)

„A feleségem zakatol, a két gyermek sír... pénz nincs, kenyér nincs... Még ha jönne valaki, akít meg lehetne sarcolni. (szétnéz) De nem jön... Embernek még szaga sincs rajta. Mit csináljak?! Hát várok. Majd talán az isten megkönyörül a maga ördögén...” Ezekkel a sorokkal kezdődik a mese, ami egy agrárszakadt, szegény ördögről, Kámpeczről szól. Olyan, de olyan szegény a mi ördögünk, hogy a fiacskái, Apez és Bépez egyre csak sírnak az éhségtől. Mi az ördögöt csinálhat ilyenkor egy ördög? Hát fuffanggal próbál segíteni magán! (A négy éves kortól ajánlott előadás bemutatóját a társulat január 30-án tartotta.)

BÁB – SZÍN – TÉR

címmel nyílt kiállítás november végén, s látható február 21-ig a Vojtina Bábszínház galériájában.

A bábszínházi térben az épített elemeknek, szerkezeteknek egyidejűleg két arányrendszernek és két jelentés-funkciónak kell megfelelniük: a bábnak és bábosának. E struktúrák egyszerre szolgálják a báb „életét”, és segítik a bábos saját közlekedését. Egy színpadi térben a bábnak és mozgatójának úgy kell helyet kapnia, hogy a kettőnek más az esztétikai szerepe egy előadáson belül.

A képköltészet és a praktikum így nyer teret a kiállítás minden elemében. Díszletelemek, apró szerkezetek, makettek segítenek annak bemutatásában, hogy milyen gazdag is a báboknak épített színpadi tér.



A Karácsonyi ajándék elnevezésű rajzpályázat nyertesei

Barta Boglárka, Gréz Boglárka, Farkas Réka 2/C. és Daróczy Zsuzsa, Major Dzszenifer 2. o. (Kazinczy Ferenc. Ált. Isk. és A.M.I.; Debrecen); Ferencz Alexandra 2/A. (Csapókerti Ált. Isk.; Debrecen); Girus Tamás 4. o. (II. Rákóczi Ferenc. Ált. és Műv. Isk.; Hajdúnánás); Kacsáncsi Lili 5 éves (óvoda; Vámospercs); Laihonen Hanna 6 és fél éves (Debrecen); Megyesi Ferenc 2/B. (Kölcsy Ferenc Gimn. és Ált. Isk.; Nyíradony); Nagy Dóra 8 éves (Bocskai István Ált. Isk.; Hajdúböszörmény); Posta Ilona 12 éves (Igazgyöngy A.M.I. – Berettyóújfalú); Rác Milán Attila 4 éves (Debrecen)



Bábosházi Figyelő. Január elejétől kínálja az új programokat a bábszínház időszaki csalogatója, a Bábosházi Figyelő új száma. Bemutatják a honlap gyerekoldalát (www.vojtinababszinhaz.hu); a Figura-faggató rovatban Papp Melinda kaluzol a kulisszák mögé; és ezúttal sem hiányzik a Játsszínházi lámpás.

A Vojtina Bábszínház februári előadásairól

Szegény ördög: február 2., 3., 4., 5., 16., 17., 18., 19., 23., 24., 25., 26. – 10 és 14 órától;

Gyermekmaskarádé: február 10., 11., 12 – 10. és 14 órától;

Vasárnapi családi előadások 10 órától: 7. és 28. – *Szegény ördög*; 14. – *A kisgömböc*; 21. – *A magányosan sétáló macska* (A kecskeméti Tintaló Társulat előadása)

Játsszínházi előadások:

„**Újlesztendő, vígságszerző**” (táncház – gyermekjátsszó); **Mátyás, a furfangos** (dramatikus bérletes előadás); **Babusgató** (tipegő program, családi hétvége); **Erős János** (kézműves-bábkészítő).

(Az előadásokról részletesebb felvilágosítást kaphatunk a 06 52/418–160-as telefonon, a vojtina@vojtinababszinhaz.hu drótpostán vagy a www.vojtinababszinhaz.hu weboldalról.)

A DÉRI MÚZEUM REKONSTRUKCIÓJA UTÁN MEGÚJULNAK AZ ÁLLANDÓ KIÁLLÍTÁSOK IS

A Déri Múzeum az idén májusban 80 éves. Ha az ünnepen zárva lesz az intézmény, Lakner Lajos igazgató reményei teljesültek e paradoxnak tűnő helyzettel. Az átmeneti bezárás ugyanis létkérdés – az elodázhatatlan felújítási munkákat el kell kezdeni. S egy esztendő alatt be is fejezni azokat.

A Nemzeti Fejlesztési Ügynökség 660 millió forintos pályázati támogatásából kezdődik a felújítás. De mit is takar ez, és mire elegendő a remélt összeg?

Lakner Lajos a nagyszabású, anyagilag szűkebbre szabott, ám időben közép- és hosszabb távú terveit sorolja. Arra törekednek, hogy kiépítsék azokat a „kellékeket” is, amelyeket tovább lehet folytatni (előkészítsék a klímaberendezések felszerelését ott, ahol ez most nem elengedhetetlen). Néhány éve volt egy homlokzati rekonstrukció, utoljára 1974-ben nyíltak az épülethez. Mint bebizonyosodott, abban a formában ez nem volt jó döntés. Sok szempontból vissza kell állítani az akkori felújítást megelőző állapotot.

Vissza kell építeni például a belső liftet, mely nemcsak az akadálymentes közlekedés, hanem a tárgyak szállítása miatt is szükséges. Helyre kell hozni az átfűrt levegőztető rendszereket (hogy a díszteremben két óra elteltével ne „fulladjon meg” a közönség). Vissza kellene állítani közösségi tér jellegét – ha az átriumokat nem is lehet újjáépíteni, a terem többajtós megnyitásával tágítani lehet. (Eredetileg öt-öt ajtó nyílt onnan, egy-egy nagyobb kiállításhoz be tudták vonni az egykori oldaltereket. Egy év múlva három-három ajtó lesz, a természetes fény tükrökkel való bevezetése még várat magára, viszont a hangosítás, fény- és színpadtechnikai felújítás lehetővé teszi kisebb konferenciák megrendezését. A színházzal már ma is

meglévő kapcsolat megerősítésével rendszeresen helyet kaphatnak ott olyan előadások, melyek kapcsolódnak a múzeumhoz vagy egy-egy kiállításhoz.

S ha már a kiállításoknál tartunk: az elektromos vezetérendszer, a világítás-technika teljes felújítása, a hő-, hang- és porszigetelő nyílászárók cseréje mellett újrapendezik az összes állandó kiállítást is. Az utóbbi nagyjából bő két évtizedben annyira átalakult a vizuális kultúra, hogy a hetvenes években megalapozott szemlélet ma már korszerűtlen, mondja Lakner Lajos – mire nekünk eszünkbe juthat Klebelsberg Kunó kultuszminiszternek a múzeum átadását követően megfogalmazott levele, amelyben a Györgyi Dénes és Münnich Aladár tervei alapján fölépített Déri Múzeumot „a magyar vidéknek legkomolyabb színvonalon álló, legszebben megoldott múzeumának” nevezte. Szeretnék ezt a rangot és titulust a felújítás után is megtartani. (A levelet közreadtam a *Néző • Pont* 2009. évi 28. kötetében; 750–751. o.)

Tematikailag, tartalmilag is átalakul a bemutatott anyag összetétele, valamint az állandó kiállítások szintén változni fognak, hogy a helyiek számára is folytonos legyen az érdekessége. A Zoltai-termet megnagyobbítják a fölötte lévő galériával, a pincében pedig egy úgynevezett „wunderkammert” alakítanak ki: a csodák kamráját, ahol a rejtett múzeumi „kincsek”, olyan különlegességek, illetve ritkaságok válnak láthatóvá, melyek bár igen értékesek, mégsem illeszthetők be az állandó kiállítások egészébe. A „kerámia-teremből” látványtermet alakítanak ki – a kiállítások saját anyagra épülnek, kiegészítve azokat kölcsöntárgyakkal, de az egészet látvánnyá kívánják szervezni. Miként a többi anyagot is.

Régóta megoldatlan a Déri György-féle néprajzi hagyaték sorsa. A város már beadott egy pályázatot az egykori, Rákóczi utcai Magoss György-házra, ennek szakmai terveit a múzeum dolgozta ki. Bár felröppent a hír, hogy az irodalmi gyűjtemény kerül a Péterfia utcára, mivel jelenleg nincsen lehetőség arra, hogy a belvárosba költözzön, a múzeum szeretné megtartani a Borsos-villát, s annak felújítása után ott továbbra is működhetne az Irodalmi Múzeum, illetve annak anyagából az új kiállításokba is beillesztenék a szükséges relikviákat.

(A Lakner Lajostól kapott tájékoztatáson kívül jegyzem meg, sokak óhaját tolmácsolva: lenne lehetőség a belvárosba költözésre, az irodalmi múzeumnak kiváló otthont adhatna a volt megyei könyvtár főtéri épülete...)

A megújuló állandó kiállítások szakmai alapötletei elkészültek, a forgatókönyvek, látványtervek kidolgozása folyik. Minden kollektív résznek van egy szakmai rendezője, s olyan szakember segíti munkáját, aki a látványért felelős. Mivel az anyag bemutatása szakítani szeretne a statikus szemlélettel, így nem a passzív látogatói magatartásra fog ösztönözni, s egyúttal többféle befogadói lehetőséget kínál.

Minden megyei múzeumnak fontos a helytörténeti anyag bemutatása, ezért a külső anyagokból is több tárgy kerül be az állandó gyűjteménybe. Az egyiptomi kiállítást egy „sirkamrában” mutatják be, egy csigalépcsőn a halottkultuszt középontba állító régészeti kiállítástól lehet feljutni oda (mintegy „a csillagos ég lakói”-hoz). A keleti anyagból folyamatosan

megújuló, európai párhuzamokat (lovagok–szamurájok) is felvillantó tematikus részletek lesznek kiállítva. A mozgatható falakkal a képtár anyagának installációja is megváltozik.

A rendszeres időszaki kiállítások (tavaszi tárlat vagy az Orvostörténeti Múzeummal közösen rendezendő, jelentős helyi anyagot is megmozgató pestistörténeti kiállítás) a Medgyessy-emlékmúzeum kortárs galériájába kerülnek, s a Déri Múzeum folyamatosan jelen lesz más helyszíneken, itthon és külföldön egyaránt, a neve folyamatosan szerepelni fog a kulturális nyilvánosságban.

Az egyik nagy vonzóerő eme nyilvánosság számára még mindig a Munkácsy-trilógia. A restaurálási munkák már az elmúlt év végén elkezdődtek. A múzeum – az ötlet körvonalazódásakor – komolyan készült a Munkácsy-képek Pécsen történő kiállítására az EKF program keretében. (Ennek feltételei beszélgetésünk idején még nem voltak véglegesek, sok függött attól, hogy az infrastrukturális feltételek megvalósulnak-e, ezért párhuzamosan több lehetőséggel számoltak, de Lakner Lajos azt biztosra vette, hogy a trilógia a múzeum zárva tartása alatt is ki lesz állítva.) A megállapodás, úgy tűnik, létrejött, a Trilógia Pécsen is látható lesz. A hosszú távú tervek között amúgy a három kép egyben tartása szerepel. Erről a tulajdonosokat (Pákh Imre, Hamilton Galéria) azzal is meg kívánják győzni, hogy teljesen új élményt kínál majd a bemutató, amit a színpadszerű élmény-nyel és megvilágítással kívánnak elérni.

A Déri Múzeum Baráti Köre 2010. évi tervezett programjaiból

Február: Természetbarát Hét. – *Március:* „A fény tükrében” (Holló Ila író, festőművész könyvbemutatója). – *Április:* Sinka István-emlékműsor a Költészet Napján. – *Május:* Adonyi Sztancs János regényeinek (Nászetetés, Arisztokraták) bemutatója. – *Június:* Hajdúsámszon nevezetességeinek (dr. Márton Gyula gyűjteménye, Bardi János kályhacollekciója) megtekintése. *Szeptember:* „Csendmadarak” (Dudás Sándor költő könyvbemutatója). – *November:* „Tűzvigyázó” (emlékezés Szalay Csaba költő-újságíróra).

Bibliával Munkácsy Krisztus-trilógiája előtt

Keresztesné Várhelyi Ilona könyve

Déri Múzeum, Debrecen, 2009.

Munkácsy Krisztus-trilógiáját elemezve, a legtöbb tanulmány csak a művészettörténeti aspektust tartja szem előtt. Ha a megközelítések a megjelenített tartalommal is foglalkoznak, azok pusztán az eseménytörténetre fókuszálnak, lemondva a Szentírás szövegeinek irodalomesztétikai (és hermeneutikai) elemzéséről, mellőzve így a megértéshez szükséges belső, személyes tartalmak feltárását. Az ilyen típusú értelmezések azt sugallják, hogy a festmények nem többek bibliai illusztrációknál, pedig a művek alaprétegeihez azok a jelentések is hozzátartoznak, melyek a bibliai szövegek és a festmények jelképrendszerének drámai világa és a befogadó között jönnek létre.

dalmi értelmezését adja. Ezt az alapszemléletet mélyítette meggyőződése: bár Munkácsy élete nagyobb felében nem sokat foglalkozott bibliai kérdésekkel, a két utolsó (és igen termékeny) alkotói évtizedében „éppen a Krisztus-képek festése által nagyon is személyes közelségbe került az evangéliumok és művészeti feldolgozások Jézusához”. Közben, az alkotás folyamatában, a külső szemlélőből résztvevővé vált, és ezt az utat a befogadónak is végig kell járnia.

„Egész jó óriásplakátok!” – kiáltott föl egy diákfiú, megpillantva a Déri Múzeum Munkácsy-termének képeit. Ez a fölöttébb nyugtalanító megjegyzés indította (a múzeum irodalmi gyűjteményét 2007-es nyugállományba vonulásáig vezető Várhelyi Ilona irodalomtörténet-szervező-muzeológust arra, hogy a bibliai ismeretterjesztés, művelődés- és művészettörténet területén szerzett, a trilógia esztétikumát keresztény hitbe ágyazó szóbeli kalauzainak tapasztalatait könyvben ossza meg olvasóival.

Várhelyi Ilona a cselekmény látványából kiindulva tett improvizációs kísérletet a Krisztus-trilógia és a bibliai szenvedéstörténet közötti kapcsolat mélyebb, szimbolikus értelmezésére.

Figyelmeztet ugyan, hogy magyarázata nem a szaktudomány speciális eszköztárára épül, s vállalja szubjektív álláspontját (sőt, elfogultságát) – arra buzdítva egyúttal: merjünk élni az egyéni értelmezés lehetőségével –, összességében olyan interpretációt kapunk, mely szaktudományi szempontokból is megállja a helyét. A felfedezés örömét



Várhelyi Ilona

Bibliával Munkácsy
Krisztus-trilógiája előtt

Keresztesné Várhelyi Ilona gyakran kapott felkérést arra, hogy Munkácsy Déri Múzeumban kiállított festményeit a Biblia alapján mutassa be a tárlatlátogatóknak. Ő a fentiek figyelembe vételével eleve azt tartotta szem előtt, hogy a monumentális festmények közvetítésével Jézus szenvedéstörténetének komplex bibliai, teológiai, iro-

(tehát a látványtól az üzenet befogadásáig vezető utat) az teszi teljessé, ha a cselekmény a képpel együtt az evangéliumi szövegekből és a mögöttük húzódo bibliai, kortörténeti ismeretekből bontakozik ki.

A Krisztus-képek keletkezéstörténete és az alkotói szándékok föltárása így a képzőművészeti jelrendszer biblikus és üdv-történeti utalásaival, a befogadó személyiség aktív közreműködésével együtt adja azt a katartikus közeget, melyet legjobban talán egy másik tapasztalati példa illusztrál: gyakran előfordul, hogy e profán helyszín „szentségében” a nézők nem tudják leplezni vallási megrendültségüket.

Üzenet lehet továbbá az is, hogy a bibliai értelmezésre egyaránt szüksége van az evangéliumokat jól, illetve azt kevésbé vagy pedig egyáltalán nem ismerőknek. A műveket megértve a szenvedéstörténet is személyesebb lesz, illetve fordítva: a megváltástörténet átélésével a műveket is jobban, mélyebben meg lehet érteni. S akkor még nem is beszéltünk arról, hogy a Munkácsy-kultusznak milyen nagy szerepe van a nemzeti identitás árnyalásában...

Az állandósult katarzis-élményt persze nehéz lenne szavatolni, még akkor is, ha a szerző eleve keresztény hittel közelített a képekhez. De azt a folyamatot, hogy miként került egyre személyesebb viszonyba az értelmező a festmények szereplőivel (modellt is adva egyúttal a befogadáshoz) kellően bemutatja az album. A mű sajátos hangjához hozzájárul, hogy a tárgyszerű leírások, az esztétikai (és művelődéstörténeti) értelmezések a személyes érzelmi viszonyulások élményszerű közvetítésével váltakoznak. Enciklopédikus jelleget kölcsönöz az albumnak, hogy a bibliai szövegrészek, az egyes, kevésbé ismert kifejezések jelentésmagyarázatai, a hivatkozott szerzők, társ-művészetek képviselői, a történeti utalások,

szokásmagyarázatok – a tipográfiai egység s elkülönülés elvárásaihoz híven – hosszabb-rövidebb szócikkek formájában épülnek be a szövegbe. Az értelmezést segíti, a komplex élményt adja, hogy a teljes képreprodukciók mellett megnevező értékű részleteket emelt ki Lukács Tihamér fotóiból a könyvet tervező Kónya Ábel. Mintegy lelki és szellemi térképet kapunk a trilógiához – s ezt a virtuális élményt konkretizálják az egyes fejezetreszek élén kihajtható lapok, melyeken a szóban forgó festményt s a hozzá kapcsolódó bibliai szövegrészeket együtt „olvashatjuk” –, Munkácsy Krisztus-értelmezésén keresztül pedig egy sajátos kulcshoz juthatunk az ember és művészet titkainak, rétegzettségének megismeréséhez.

Köztudomású, hogy Munkácsy eredetileg nem trilógiát tervezett, az időrendben elsőként született *Krisztus Pilátus előtt*, de még a *Golgota* megfestésekor sem gondolt az *Ecce homo*ra. Egy térbe állítva azonban a három mű vizuális „összhangzatot” teremt, miként Várhelyi Ilona fogalmazott. Szerinte annál is inkább fontos a művekből kirajzolódo krisztológiai üzenet, mert ha a képek külön-külön színoptikus evangéliumok, úgy a trilógia egészében a negyediket, a költői János evangéliumot ábrázolja, amely a maga „teológiai reflexióival isteni dicsőségében” értelmezi a testté lett Igét.

A könyv nemcsak a művekről ad komplex befogadói elemzést, hanem felépítésében is összetett. Előbb bemutatja a Déri Múzeum Munkácsy-termét, az értelmezés ráhangolásaként pedig számba veszi a befogadás-életkani lehetőségeket. A szerző részletesen szól a trilógia keletkezéstörténetéről, majd az egyes festmények értő és érző interpretációt olvassuk, soha nem feledkezve meg az esztétikum (kompozíció és festői tartalom), valamint az evangéliumi üzenet összefüggéseinek megvilágításáról.

A Magyar Kultúra Alapítvány 2010 első harmadára tervezett kiállításairól

(Budapest, Szentháromság tér)

Február 28-ig: Tavasz Noémi festő- és grafikusművész – „Erkel Ferenc emlékére”
Március 1–28.: Király Judit festőművész
Március 22. – április 11.: Holesch Dénes festőművész emlékkiállítás

Április 6.: A Magyar Emlékekért a Világban Egyesület Széchenyi-estje és tárlata
Április 19. – május 16.: Diós Magda képzőművész
Május 13–21.: „Ötvösremek” – Ifjú alkotók kiállítása

2006 után újra Chagall-litográfiákat láttunk Debrecenben, az akkori Odüsszeusz-sorozathoz hasonlóan ismét vándorkiállítás keretében. 2009. december 20-ig összesen 112, bibliai témát földolgozó, illetve (sorsában és művészetében konkrét és jelképes értelemben szintén meghatározó) Párizsba és a cirkuszok világába kalauzoló könyvmotív volt kiállítva a Kölcsey Központ Bényi Árpád Galériájában. Az 1956–60 között keletkezett lapokat egy német magángyűjtő adta kölcsön, s a vándortárlat Debrecen mellett Békéscsabát, Szegedet, Kecskemétet, Szolnokot és Pécsét érintette.



Marc Chagall (eredeti nevén Mose Zé-gall) alakja és művészetete, annak megítélése nem teljesen egyértelmű. Az okokat keresve, a Chagall-mítosz összekapcsolódik a származással, de a naivitással és a modern művészet huszadik századi tendenciáival is. Az orosz gettóból még az 1. világháború előtt Párizsba került; a naiv

művészet hagyományait mindvégig megőrizte; a 20. század avantgárd irányzataira nagy hatást gyakorolt; képei kanonikussá váltak. S épp a szóban forgó időszak szülte a felemás megítélések nagy részét: Chagall litográfiáin a kötött jelenetek némileg visszafogják a fantáziát, s az ösztöveltségi alakok mellett megidézett bibliai fogalmak megjelenítése szimbolikus tömörítést és allegorikusan elvonatkoztató továbbgondolást igényelt.

Chagall súlytalanul lebegő alakjai valódi súlyt kapnak, közben a hagyományos perspektíva elvetése – ezzel együtt az álom-látomásos transzparencia jelenléte – a lélek legmélyebb rétegeit vetíti elénk. Eme archaikus mélyvalóságban kényszerű az azonosulás a megjelenített álomalakokkal, bohócokkal, zenészekkel, cirkuszi balerinákkal, Odüsszeusszal, a vándorokkal, szerepjátékosokkal. Az ótestamentumi témák között nagy szerepet kapott a Paradicsom – a bűnbeesés –, illetve a Tízparancsolat, így Mózes személye.

Ez a visszatérő vándorlás a szakrális és a profán, a lebegésében is rögzített bibliai idők, valamint rögzítettségében is lebegő mutatványos-helyek között a képbe vetített önmaga keresés egyik formája. Gauguin és a Szfinx, a 20. századi ember és általában a művészet alapkérdése fogalmazódik újra a litográfiákon is: Honnan jöttél? Hová mész? Ki vagy?

Egy színes litográfia előállításí folyamata elég bonyolult. Chagall könyvmotívainak elkészítéséhez gyakran húsz különböző színréteget alkalmaztak a litográfus mesterek. Chagall a litográfiákban technikai és ikonográfiai újdonságokat is bemutatott. Az ábrázolási jegyekben nagy hangsúlyt kapott a hósi karakter és a mély emberi igazság bemutatása is az álmokba menekülő, transzpozíciós élmény háttérében. A művész utolsó korszakában újra felcsillant az élet természetes szépsége, az ember és természet közötti kapcsolat,

vagy éppen a férfi és a nő egyesülésének antik filozófiai és esztétikai dilemmája.

De művein nyomon követhető az identitás megfogalmazásának nemcsak szituációkba, hanem különböző gesztusokba vetített kísérlete is – ez ugyancsak alkalmas a szimbolikus kifejezés erősítésére. Mintha az idők messziségét csak a fizikai megjelenés tenné érzékelhetővé, ebben a megjelenésben pedig a testiség lehet az a szituatív és jelképes fogódzó, amely támpontokat ad az immár a testiségtől megszabadulni kívánó lelki bolyongáshoz.



Marc Chagall litográfiáiból

Hiába volt mediterrán forrású vagy úgymond pszichológiai, nyugati vagy archaikus-rusztikus az élménye, figurái gyakran zsidó alakok lettek, gesztusaik szintén zsidósak. Ebben az allegóriához vezető útban tehát azért is erős a szimbolikus sűrítés szándéka, mert a saját és közösesége létkérdéseit fogalmazta újra. Odüsszeuszsnál nem a homéroszi világot ábrázolta, a cirkuszokban nem az álomi ma-

nészkok lebegő atmoszférája volt a fontos, és nem a képzelet menekülőútjait készítette elő, hanem az emberi igazságot kereste, a zsidó nép bolyongását emelte a lírai szürrealis képi mezőkre.

Működött nála mindemellett az úgynvezett naiv szimbolizmus, az ezzel szinte természetes módon összefüggő mágikus realizmus, illetve az expresszív torzítás és a fantázia ereje. Chagall festészetét egyszerre szokták lírainak és narratívának nevezni, tehát metaforikus, érzelmi erejükről és elbeszélő karakterükről beszámolni. A legerősebb vonásnak azonban a naiv szürrealizmust érezzük.

Valóságalapú, s nem egyszer dokumentáló szándékú e festészet (még ha áttételesen is értjük ezt), mégis a fantasztikum vagy az álomiság dimenziójából vetítődnek elénk az emlékképek. Csődöt mond tehát a hagyományos, értelmezői logika, amikor ennek alapján próbáljuk a műveket befogadni. Vagy mint Dávid Katalin fogalmazott: „művészetének igazi értéke, hogy az átélt egyéni és közös katasztrófák ellenére sohasem nyugodott bele az ember boldogtalanságába és megalázásába, és egyetlen pillanatra sem feledkezett meg a lét méltóságáról”.

S végül hadd idézzek két rövid gondolatot Chagalltól.

„Lehet, nem tartozom szeretetre méltó korunkhoz, hiszen telve vagyok gyanakvással, és korunk nagyon elfoglalt. Ezért kellemes részemre az, hogy egy elveszett paradicsom árnyékszerű tüneménye vagyok. Tudom, vannak virághoz hasonlitos emberek, akik messziről, valahonnan megvigasztalnak.”

A másik vallomás inkább ars poétikus jellegű: „Mindenki tudja, hogy ha valaki jó ember, attól még lehet rossz művész. De soha nem lesz valaki igazi művész, ha hiányzik belőle az emberi nagyság és jóság (...) Talán a művészetem egy őrüit agy szüleménye (...) csak csillogó higany, s kék lélek ömlik el a vásznamen...”

MAGYAR MESTERMŰVEK

Országjáró lett az Antal–Lusztig-gyűjtemény

A több mint 3 és fél ezer tételes Antal–Lusztig-gyűjtemény állandó bemutatóhelye a Modem. A hely állandó, de az anyag állandóan változik, még a visszatérő kiállítási darabok is új értelmezést kapnak egy másik installációs környezetben.

2009. november 5. és 2010. február 7. között *A modern magyar képzőművészet születése (Mesterművek az Antal–Lusztig-gyűjteményből)* címmel félszáznál több festmény s nagyjából ugyanennyi grafika, akvarell, szobor volt kiállítva Debrecenben, köztük olyan darabok, melyek más gyűjteményi szemlében egyébként már szerepeltek.



Mattis-Teusch János: *Lélekvirág*

2006 szeptemberében a *99 év* című bemutatóval nyitott a modern múzeum, egy év múlva következett az újabb válto-

gatás *Testbeszéd* címmel. Ugyanitt mutatott be egy Tóth Menyhért-kiállítást (*Min-den*) a debreceni gyűjtő, Ámos Imre centenáriumi tárlata pedig a Modem mellett látható volt Szentendrén és Miskolcon is.

„Mert a gyűjteményt ki kell szolgálni!” – vallja a műgyűjtő ügyvéd, akinek kollekcióját még a nagypapa, Lusztig Sámuel alapozta meg, amikor (száz évvel ezelőtt) elkezdte vásárolni saját kortársai munkáit. Az unoka folytatta ezt, így az egyedülálló anyag reprezentálja gyakorlatilag a 20. századi magyar képzőművészet egészét, s nyomon követhető általa annak változása. Ehhez a „szolgálathoz” biztos alapot teremtett a debreceni intézmény, a bemutatók azonban már jóval korábban megkezdődtek.

2001-ben indult a pécsi Művészetek Házában a *Rejtett kincsek* sorozat: Vajda Lajos, Gulácsy Lajos, Rippl-Rónai József, Medgyessy Ferenc, az avantgárd klasszikusai „tárultak föl” benne, de *A Nyolcak és az Aktivisták* című anyag már Debrecenben volt először kiállítva.

Pécs lett a gyűjtemény első nyilvános „otthona”, s még a *99 év*vel párhuzamosan is nyílt ott egy összeállítás, mely a 20. század első fele magyar művészetének bemutatásához adott rendhagyó kalauzt, némi avantgárd kitekintéssel.

A pécsi kiállítást azonban 2008 nyarán lebontották, hiába szerepelt a letéti megállapodásban tíz év, és hiába lett volna az *Európa Kulturális Fővárosa* program hivatalos bemutatóinak egyik csalogató állomása. Munkácsy és Szinyei Merse, Mednyánszky és Rippl-Rónai, Gulácsy, Berény, Mattis-Teusch, Uitz, Medgyessy és Nemes Lampérth, Márfy, Czöbel, Tornyai, Egry, Szónyi, Derkovits, Nagy István és Aba Novák, Barcsay, Korniss, Ámos, Vajda, Anna Margit, Ország Lili és mások visszakérültek Debrecenbe.

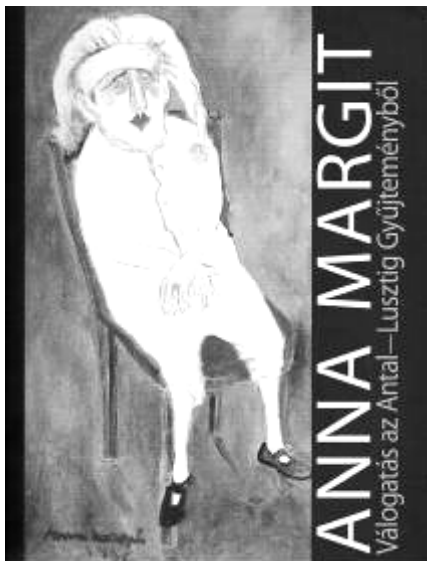
Return címmel 2009 elején került az anyag a Modembe, vele együtt láttuk az impozáns Nagy István-kollekciót (*Egy életmű keresztmetszete*), majd a Schaár Erzsébet hagyatékából Antal Péter tulajdonába került szobrokból szintén tárlatot rendezett 2009 nyarán a debreceni múzeum *Töredék az emberről* címmel.

A szomorú véget ért pécsi kitérőért a gyűjtőt és a közönséget kárpótolja, hogy valóságos országjárásnak indult a gyűjtemény, sőt, egy válogatás (*Szájról szájra*) Bécsbe is eljutott 2008-ban, az ottani Collegium Hungaricumban mutatták be. Ugyancsak 2008-ban egy Bálint Endre-tárlatot kapott Szolnokon az Aba Novák Kulturális Központ, majd Anna Margit 74 festményét és grafikáját állította ki a székesfehérvári Vaszary Képtár 2009. május 21. és július 26. között, mely a művész pályájának főbb szakaszait villantotta föl, ezzel együtt az általa felvetett problémákat is illusztrálta.

Például ama kérdést, hogy Anna Margit csaknem mindig „ugyanazt” festette – Turai Hedvig utal ama vallomásra, mely szerint Anna az önéletrajzát festi, így az önarckép valamilyen változata csaknem minden mű, a látomásos megidézéstől a groteszk báj számtalan árnyalatáig. Figuráinak lebegése, egyben elszigeteltsége pedig arra utal, hogy (férjével, Amos Imrével) tulajdonképp „társadalmon kívül” éltek. Az említett báj ellenére minduntalan föltűnő szorongás pedig a szembesülésből fakad: az ember bábként mozgott lény, mozgatásáért a földi és az emberfeletti hatalmak küzdenek egymással. Sokat mondó az a szintén Turai által idézett vallomástöredék, miszerint Anna Margit alig élte túl, hogy megmaradt. Kereste azonban a megszabadulás lehetőségét, s ez olykor az „elkészt Messias” allegorikus megjelenítésében, máskor a népművészettel is találkozó ősi, archaikus gyökerekben érhető tetten.

*Az Anna Margit-kiállítás
katalógusalbumának borítója*

Az Anna Margit-kiállítást megelőzően egyébként négy intézmény közreműködésével vitték az Antal–Lusztig-gyűjteményt Székesfehérvárra (2009. április 9. és május 24. között). A Szent István Király Múzeum Csók István Képtára, a Volksbank Galéria, a Pelikán Galéria és a Deák Gyűjtemény adott otthont az újabb válogatásnak. A négy helyszínen összesen több mint 300 műtárgyat lehetett látni, illeszkedve egyúttal az adott helyszínek gyűjteményi profiljaihoz. A Csók Képtárba válogatott anyag összeállításánál az is szempont volt, hogy a művek „leképezzék a II. világháború utáni időszak legfontosabb és progresszívnek ítélt tendenciáit, alkotói, képzőművészeti jelenségeit”. Itt szerepeltek például Moholy-Nagy László, Vajda Lajos, Barcsay Jenő, Erdély Miklós, Ujházi Péter, Kicsiny Balázs és Eperjesi Ágnes művei. A Deák Gyűjtemény épületének termeibe a legnagyobb magyar századfordulós mesterek, így Csontváry, Mednyánszky, Gulácsy, Rippl Rónai festményei mellé a Nyolcak és az aktivisták huszadik század első negyedében készült alkotásai kerültek.



A Magyarországi Volksbank Zrt. fehérvári bankfiók-galériája a 20. század négy meghatározó alkotója, Kondor Béla és Anna Margit, Ámos Imre és Tóth Menyhért műveit fogadta, a Pelikán Galéria pedig az utóbbi húsz év gyűjtéséből válogathatott. Az ottani hármastagolás lehetővé tette, hogy a „halkabb, monokróm hangvételű, valamint a groteszk és erőteljesebb 'art brut' jellegű” művek közül is kiépíthettek egy-egy anyagrészetet.

2009. november elejétől újra a debreceni Modem folytatta az Antal–Lusztig-gyűjtemény bemutatását. A klasszikus alkotások mentén rajzolódott ki a hazai művész történetének egyik legfontosabb időszaka: a modern magyar képzőművészet születése (a kiállítás címe is erre a tényre utal). A Modem legújabb összeállításában – a már másutt is felbukkant darabok mellett – számos olyan mű szerepel, amelyet hazai kiállításon korábban nem láttunk. – Még az Antal–Lusztig-válogatásokban sem.

Szinte teljes a modern magyar művészet születésénél és annak kiteljesedésénél jelen lévők névsora, s csak a legjelentősebbeket idézem: Szinyei Merse, Paál László, Csontváry, Hollósy, Rudnay, Fényes Adolf, Rippl-Rónai, Gulácsy, Tihanyi, Berény, Czöbel, Márffy, Egry, Aba Novák, Vaszary, Kmetty, Mattis-Teutsch, Moholy-Nagy, Nemes Lampért, Kondor, Vajda, Korniss. A grafikai és plasztikai sorban is ott találjuk Medgyessy, Ámos, Anna Margit, Ferenczy Béni, Vedres Márk nevét. Hiányérzetem van azonban. Igen nagy. Úgy tudom, Antal Péter gyűjteményében Holló László-művek is szerepelnek. Azt viszont nem értem, miért hagyja hiányosan bemutatóin a modern magyar művészetet. Egyenrangú társa ugyanis Holló a fent sorolt művészeknek, nem beszélve a most meg nem említettokről, s arról, hogy Holló a magyar (alföldi) expresszionizmus bravúros, egyedi utas képviselője. Talán majd a legközelebbi kiállításon találunk legalább egy Holló-önarcképet is...

A debreceni tárlattal párhuzamosan a nyíregyházi Jósza András Múzeumban is rendeztek egy *Remekművek* tárlatot – 2009. december és 2010. február eleje között 17 művész egy-egy képét lehetett megtekinteni, köztük Szinyei Merse, Aba Novák, Csontváry, Szőnyi, Munkácsy, Rippl Rónai vagy Vaszary alkotását. (A tárlatot a nem sokkal korábban alakult Szabolcs-Szatmár-Bereg Megye Turizmusáért Egyesület rendezte. A nyitás előtt Antal Péter és Bene János, a Jósza András Múzeum igazgatója együttműködési megállapodást kötött, s ennek értelmében a jövőben több alkalommal szerveznek kiállítást a nyíregyházi múzeumban a magánkollekciónak.)



*Antal Péter a nyíregyházi megnyitón
(A Nyíregyházi Napló felvétele)*

„A gyűjteményt ki kell szolgálni!” – jut eszünkbe ismét Antal Péter (önmagának s más gyűjtőknek is szóló) figyelmeztetése. Ő minden megtesz és feláldoz ezért a szolgálatért. Még arra is hajlandó volt, hogy „megmentse” a Modem tévedését, a „messiások” című kiállítást. Azon művek jó része ugyanis, melyek értékes viszonyítási pontot adtak ebben a szellemi összevisszaságban és értékrendbeli tévelygésben, az ő gyűjteményéből származik.

A Miféle test adatott nekünk? című bevezető kiállításrész önmagában értékes, csak éppen semmi köze nincs a női aktoknak, a meztelenség ábrázolásának a megváltáshoz, már ha nem annak tekint-

jük a meztelenség és a szabadságképzet összekapcsolását. (Rodin, Munch, Miro művei mellett is üdítő Czobél, Ország Lili vagy Tóth Menyhért egy-egy munkája.) A brutális, aberrált, beteges kiállítási nagyepizódról inkább nem szólnék – s ide jó érzéssel nem is illenek az értékes művek (és csak remélni tudom, hogy nem ez a művészet jövője, mert akkor már nem művészetről beszélünk). A *történelem ígérete* című részben viszont kiváló mű Munch *A halottaságnál* című darabja – de a „felkiáltójeles” munkák ismét csak magyarok: Gulácsy Lajos, Czigány Dezső, Bortnyik Sándor, Vaszary János, Szalay Lajos, Ország Lili, s különösen Derkovits Gyula fametszetes Dózsa-sorozata (s ez azért illik az eredeti tematikába, mert maga a történelem alkotott párhuzamot ítéletével a parasztvezér és Krisztus közt). *A megváltás keresztje* című záró részben valóban csalogató, igaz műélvezetet kínál Odillon Redon, Rouault és Chagall, de felnő hozzájuk Berény Róbert, Kmetty János és Vajda Lajos is. Mindez köszönhető annak, hogy a kiállítás értékgerincét megint csak Antal Péter szolgáltatta.

A magyar grafika gyöngyszemei az Antal-Lusztig Gyűjteményben Csontvárytól Kondorig címmel rendezett kiállítást 2009 őszén a Miskolci Galéria – a válogatás márciusig nyitva áll az érdeklődők előtt. A galéria több mint tíz éve tudatos programként vállalja a gyűjteményéhez közel álló sokszorosított grafika bemutatását, ám időnként a rajzművészet és az egyedi grafika kedvelőinek is kínál csemegéket. Ilyen volt a jórészt ismeretlen anyagot bemutató *Szalay Lajos és nemzedéktársai* című kiállítás, és ilyen az Antal-Lusztig-gyűjtemény egyedi grafikai alkotásaiból válogató kollekció.

Róka Enikő művészettörténész szerint az összeállítás egyszerre reflektál a festészeti kollekcióra, s önmagában is szerves

egységet képez. Hozzáteve: szinte maga is kitesz egy „kis modern magyar művészettörténetet” Csontvárytól, Ferenczy Károlytól Kondor Béláig. A tusrajz bravúrainak között sorolja Kádár Béla, Nagy Balogh János, Derkovits Gyula lapjait, a lány lavírozás kiváló példája Ámos Imre, a konstruktív megoldásoké egy Derkovits-rajz. A kiállításához kapcsolódó katalógus tanulmányában Jurecskó László külön részt szentelt a rajz elméletének, autonómiájának, széles művészettörténeti kitekintéssel. Róka Enikő ennek tükrében állapítja meg: „a rajz autonómmá válása valahol ott kezdődött, ahol ez a kiállítás”, tehát a 19–20. század fordulóján; s a század elejének modern törekvéseiben „a rajz már tudatosan nem befejezett, hanem az állandó formakísérletezés terepe. Mivel maga az analízis, a kutatás került immár a középpontba, az alkotófolyamatba betekintést nyújtó rajz, mint töredékességében is önálló esztétikummal bíró alkotás széles nyilvánosságra – reprodukálásra, kiállításra, elemzésre – alkalmassá vált.”



*Ámos Imre: Hazafelé
(a miskolci kiállítás anyagából)*

ÉG ÉS FÖLD FESZÍTETT ÍVEI KÖZÖTT

Gaál András gyergyóditrói születésű, a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztjével kitüntetett festőművész – aki 1999-ig négy évtizeden át Csíkszeredában alkotott s tanított, nyugdíjba vonulása után 2003-ban Pannonhalmára költözött – nemcsak a 70. születésnap kiállításával járta be Erdély- és Magyarországot, de előtte és az óta is. Január 19-én a pomázi művészeti iskola Testvérműzsák Galériájában nyílt meg egyéni tárlata, mely bár nem mérhető a 2006-os budapesti (Vármege Galéria) vagy a csíkszeredai (Kriterion Galéria) gyűjteményes anyaghoz, de fölsejlenek képeiből a szülőháza és a festőindulás gyökerei, még ha a székelyföldi, lázasan vibráló tájhangulatokba oldott sorsélmények mellett dunántúli vagy franciaországi benyomásokat idéz is meg.



Gaál András: Magányos fa

A kezdetektől alkalmazott olajtechnika mellett egyre gyakrabban tűnnek föl a pasztellképek az akril társaságában, ám a krépor színes-finom könnyűségében valóságos lélekfolyamok áradnak. Gaál András gyakorta tájlátványokat elevenít föl, de eszünkbe sem jut tájképfestőnek nevezni őt – és nem csak azért, mert a

portré vagy a pannó műfajában az emberlét, illetve a jelenbe ható történelem sűrűsödik képpé. A gyergyói impressziókban, a hegyek öleből pattanó alkonyi vibrálásokban vagy a marosfői indulatok szimfóniájában meghatározó az allegorikus sorsértelmező szándék.



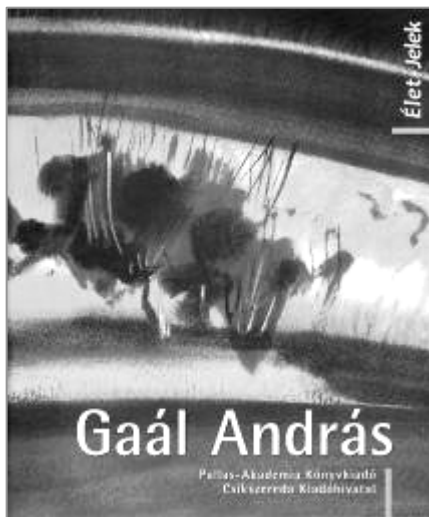
Gaál András: Koncert (pasztell)

Az ég és a föld feszített ívei között játszik a művész a ritmusok és harmóniák benne visszhangzó rezzenéseivel. „Aszerint feszül, rokkan meg vagy szívódik fel a 'kéregalattiba' a Teremtés Íve, világosodik, sötétül, szabadalódik, kéklük vagy vöröslik az Úr, és sugall életet, halált, poklot, mennyet, látát vagy jégmezőt a belülről kivetített Lélek (a színek) lobogása, hogy a festő álmai éppen milyen üzenetet továbbítanak a láthatatlan sorsról – a látható világ jövőjéig” – írta róla Banner Zoltán művészettörténész. (Ezt a

lelkes megállapítást már magam is idéztem a *Néző • Pont* hasábjain.)

Ez a jövőlátomás mozgatta a tiltakozást is, amikor Gyergyószárhegyen művésztelpeket hozott létre 35 évvel ezelőtt, s művészetpolitikai szempontból szintén hasznosnak bizonyult a román és magyar, az anyaországi és határon túli alkotók között munkája (mely egyébként termékenyen hatott a honi művésztelpekre is).

Banner jegyzi azt az albumot, amely az múlt év őszén látott napvilágot. A Pallas-Akadémia Könyvkiadó e szép könyvvel bocsátotta útjára Csíkszeredában az *Élet-Jelek* sorozatot, mely a két világháború között született kortárs erdélyi művészek pályaképéből kirajzolódó „szellemi felüljárókat” kívánja a magyar művészettörténet térképére rajzolni.



(A könyvbemutatóval együtt rendeztek kiállítást Gaál András képeiből, az album a novemberi Marosvásárhelyi Könyvszalon legszebb könyv díját nyerte el.)

ÉVSZAKOK

In memoriam Joseph Haydn, Felix Mendelssohn-Bartholdy és Radnóti Miklós

Az Erdélyi Magyar Művészpédagógusok Egyesületének csoportkiállítása a kolozsvári Apáczai Galériában – SZÉKELY GÉZA tárlatvezetésével

Az idő múlását, illetve megragadhatóságának ciklikus jellegét kívánta képzőművészeti eszközökkel megjeleníteni az Erdélyi Magyar Művészpédagógusok Egyesületének (EMME) szervezésében – a kolozsvári Apáczai Galériában 2009. december eleje és 2010. január vége között – rendezett csoporttárlat, mely a zene és a költészet világát, mint ihletforrást is segítségül hívta. A kiállítással egyúttal Joseph Haydn halálának, illetve Felix Mendelssohn-Bartholdy születésének 200. valamint Radnóti Miklós születésének 100. évfordulójára emlékeztek.

Az ott szereplő 25 képzőművész tehát a zene és a költészet (mint társművészeti inspiráció), a művészi emlékezés (mint retrospektív konstruálás), valamint az idő (ezúttal mint filozófiai helyzet) és az évszakos jelleg (mint allegorikus keret) segítségével adott egy összetett egzisztenciális képet az egyéni utakról és művészi sorsértelmezésekről, tükrözve egyúttal a kortárs művészetben megfigyelhető tendenciákat is. A kolozsvári tárlat bemutatására Székely Géza művésztanárt, grafikus- és festőművészt kértem meg – egyébként ő nyitotta meg a tárlatot is (Erdély talán egyetlen „iskolagalériájában”), és az ő válogatásában közlök néhány illusztrációt is a rendhagyó tárlatvezetéshez.

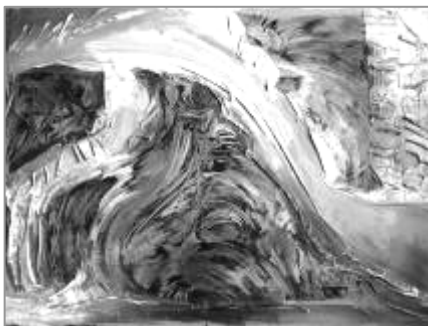


Boros György: *Strandkirálynők*

A tömörítés, szintézisre való törekvés jellemzi Boros György szabadkai grafikusművész alkotásait (*Tavaszi algák, Őszi felhők, Jeges palicsi tó, Strandkirálynők*), melyek közül az utóbbi mívés rézkarc például a fiatalság szépségének megfoghatatlanul tűnékeny, mégis örök érvényű jellegére hívja fel figyelmünket. „A két stilizált női alak, archaikus ábrázolásmódjából fakadóan, egy fajta pantheista, a földieket az égiekkel összekötő, kisugárzó erőt sugall.” A Boroshoz hasonlóan szintén szabadkai Molnár Imre miniatűr, triptichon felépítésű akvarell-

sorozata „a négy évszak témakörét járja körül az elvonatkoztatás és a tudatosan irányított, csupán látszólag spontán felületalakítás lehetőségeit próbálgatva. A zeneiséget sem nélkülöző ’színhangnemei’ révén érzékelteti a megfelelő évszakok hangulati ’fizionómiáját’.”

Konkrétabb látásmódot tükrözve, ám hasonló törekvések érzékelhetők Horváth Gyöngyvér vegyes technikájú, megrajzolt-festett, a szürke árnyalatok uralta két alkotásán: az *In memoriam Radnóti*, de főleg a *Téli szünet* címűn, ahol „a nyugtalanul áramló vonal- és foltmezőből kibomló, magára hagyott, elárvult csónak egy fajta sorstalan számkivettség leirata”. Orbán István *Őszi táj I.-II.* (akvarell), Pócsai András *Ősz a Berettyó partján* (olaj), Tompos Opra Ágota erőteljes, hideg színekben megfogalmazott *Lármafák III.* (akril) vagy a marosvásárhelyi Fekete Zsolt *Téli erdő* (pasztell) képei ugyancsak lelkiállapot megfogalmazások.



Tompos Opra Ágota: *Lármafák*

„A vonal és folt csak utalás egy köztes valóságra, amely által megszólal az emberi, belső hang. Ez történik tulajdonképpen a Koncz-Münich házaspár – Judit: *Madárdal* és András: *A Hója erdő I.-II.* – alkotásaiban is. Míg azonban Judit bőrplasztikája, a feszes vonalstruktúra és főleg a barna árnyalataira szorítókozó színhatás révén, a szabadság

íránti visszafojtott vágyakozás jelképe, az András által jegyzett akrilfestmények madártávlatból láttatják az erdő elmosódó színfoltjának ég, tehát az örökkévalóság felé irányuló áhítatát.”



Horváth Gyöngyvér: *Téli szünet*

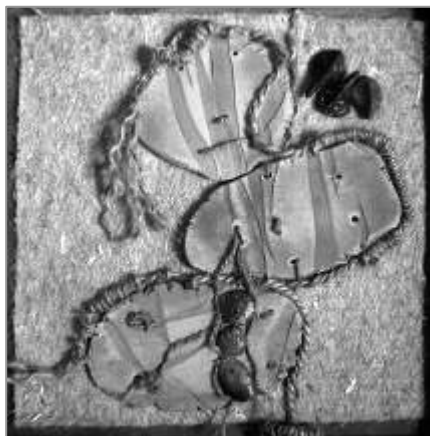
A fotógrafikát alkalmazza Károlyi Zöld Gyöngyi *Erővonalak* című műve, amely „egy kert fáinak egymáshoz való térbeli viszonylatát, illetve e viszonylat önmagán túlmutató értelmezhetőségét taglalja.” Szintén a fotógrafikához fordul M. Farkas Melinda *Görög nyár* című, négy darabból álló sorozata, a sajátos technikai beavatkozások révén jelenítve meg „a hellászi napégette táj lomb-ágazatának eső utáni áhítózását, és a mondanivaló érdekében előcsalogatja, hangsúlyossá teszi a látványban rejlő, abból kihámozható, vonagló vonalhálót a szépia árnyalataiban játszátva”.

Kísérletező szellemű Forró Ágnes vegyes technikájú kerámiája (*Hangya az erdőben*), melyet a gyermekrajzok világa ihletett, s onnan kiindulva mutat fel

„meglepő és szürrealisztikus képi összefüggéseket, s teszi mindezt szelíd melegséggel.” Más hangsúlyokkal, illetve más anyagban kivitelezve, de ugyancsak egy fajta konstruktívizmussal ötvöződő szürrealizmus jellemzi Kovács Géza (Sepsiszentgyörgy) látásmódját is. Az *In memoriam Haydn* című szobra valamikori vaseszközök darabjaiból összehegesztve állt össze térplasztikává.

A kísérletező kedv hatja át a fiatalabb korosztályt képviselő M. Lovász Noémi két, már címében is önmagáért beszélő színes monotípiáját (*Mozgásban I.-II.*), Haszmann Júlia Réka, csernatonai népi motívumokból építkező, batik eljárással készült művét vagy Kocsis Ildikó vegyes technikában kivitelezett *Zodiákus* című munkáját, amely egy, a művészt már régebb óta foglalkoztató, nagy ívű sorozat legújabb darabja.

„Csend-élet, mondhatjuk joggal Bordy Margit kiérlelt, metafizikai hangvételi, a tárgyak titkos életét beleérző módon feltárni szándékozó *Esti áhítat* című pasztellrajzára. Meditációra készítető az alkotás, amely a látványon túli dimenziók világába vezet a szemlélőt, egy olyan világba, ahol a dolgok átlelkesülnek – belső életet élnek, felfelé gravitálva.”



Forró Ágnes: *Hangya az erdőben*

Bár más látásmódban, más temperamentum által vezéreltetve, de hasonló Lukács Mária olajképének (*Őszi sugárzás*), a sárga színárnyalatok apró foltjainak képzeletünkben szinte virágszendéletté összeálló vibrálása, mely folyamatban a látvány mögöttség érvényesül.

„A tárlat különleges színfoltja Gedeon Zoltán Haydn zenéje által ihletett színes linómetszete (*Concerto grosso*), amely ritmikai felépítésében s árnyalataiban is fortissimóban megmutatkozó színmuzsika: benne lüktet a tér fogságából kitörni vágyó idő (zene) erőteljes dinamizmusa.”

Sütő Éva temperafestménye (*Lila hangulat*) a boldogság kék madarát szólítja meg. „A nemrég elhunyt kiváló festőművész, Szabó Vilmos játékos kedvű, a lim-lom dolgokat óvó melegséggel ábrázoló, azokat kozmikus összefüggésekbe helyező s a múlhatatlanság aurájával ellátó művészetének egyik szép példája az itt látható *Bagatellek* című pasztellrajza. Ugyancsak a tér-idő élményét közvetíti

Starmüller Katalin *Szín-tézis* című akril festménye és Gothárd Veronika (Sepsiszentgyörgy) *Csoda* című olajképe. Mind a két alkotás első látszatra spontán, lendületes ecsetkezelésű. A bennük megbúvó apróska vonal, pont és folt 'szösszenetek', 'megbicsaklások' eredményeként viszont mintha mégis teret kapna a nagy ívű idő-folyamban fel-felbukó pillanatnyiség hab-könnyű, tünékeny megfoghatatlanságának érzete is.”

Székely Géza érzékeny kiállításra hívása természetesen nem lenne teljes, ha nem szólna saját képeiről. Márpedig öt, különböző témákra hangolt munkát is bemutatott, különböző technikákkal. Három pasztell és két monotípiát állított ki. Az *Egybe-hangzó I–II.* pasztell-párja Haydn és Mendelssohn művészetének állít emléket, három műve pedig Radnóti költői világából ihletődött: a *...virrasztó éji felleg I–II.* című monotípiák, valamint a *Gyökér* című pasztellrajz.

A 80 ÉVES DUDÁS GYULA ALBUMA

Családi összefogásnak köszönhetően, 80. születésnapja alkalmából, saját kiadásban jelentette meg képzőművészeti kisalbumát 2009-ben Dudás Gyula nagybányai festőművész. A jubileumot egyébként nagybányai és gyöngyösi kiállításokkal is ünnepelte.



Dudás Gyula 1929. május 24-én született a Hargita megyei Maroshévízen. Kolozsvári tanítói oklevelével két évet dolgozott, majd a képzőművészeti főiskola elvégzése után 1958-tól lett Nagybányán az akkor alakult Képzőművészeti Líceum tanára. Itt dolgozott 1990-es nyugdíjba vonulásáig, s azóta is Nagybányán él. Csak 60 éves kora után, 1991-ben kapcsolódott be a művésztelepi mozgalomba, részt vett a gyergyószárhegyi, a hajdúböszörményi, a munkácsi, a hortobágyi, a balatonvilágosi, a hajdúszoboszlói, a vajai és a lakiteleki alkotótáborokban. Boromissa-díjas, Cívis-nívódíjas alkotó, Nagybánya díszpolgára.

A háromnyelvű (magyar, angol s román) albumban Jakobovits Miklós írja:

„Nem újítani akar, nem formát bontani, nem a fény és az árnyék lobbanékony kontrasztját keresi, mint az impresszionisták, hanem valami lényegesen újat. Egy új humanizmust, egy, a színekben, a formákban, az emberi melegségben megbúvó művészi erőt, mely (...) a megbékélés erejével hat, és a vigasztalás sugarait küldi felénk.”

*Dudás Gyula:
Ősz a hegyoldalon*



Alatta: *Sötét utca (2007)*

Dudás Gyula természetesen a nagybányai örökségből merít, mintegy összefogja a hagyományt, s az avantgárd művészettel szemben a harmónia melegségét üzeni.

Turai G. Kamil a Dudás-képek sajátos bölcséletét emeli ki. Például a „csakazértis”-hűséget, a kontemplatív látványban összesűrűsödő a megrendültség érzését, az életsorsok nehéz álmainak közvetítését.

Az albumban csupán néhány képet találunk az 1960-as évekből, jobbra az utóbbi bő egy évtized munkáiból válogatott (1997-1998-tól), s feltűnő a legutóbbi két-három esztendő erőteljes dús festészetének megjelenése. A par excellence tájképfestészetben erős az organikus világ iránti vonzalom (Botis N. Enikő megfogalmazásával), másrészt a földhöz kötöttségből a gondolati építmények is kibontakoznak, a biosz és a logosz egységét mutatva föl.



„Művészetének egyik jellegzetessége az organikus és geometrizáló formák szintézise, illetve a lírai organikustól a lírai geometrizálás felé irányuló tendencia, amely a lényegkeresés érdekében történik. Erre a szintézisre rávetíti azokat a titokteljes összefüggéseket, amelyek a szellemi állapotok és a természet aspektusai között fennállnak.” Éppen ezért – még ha látszólag zsánerszerű is a szituáció (mint a fentebb közölt *Sötét utca* című festményen) – soha nem az elbeszélő anekdotizmus, hanem a festőiség problémája foglalkoztatja. A forma és a tér kérdései, s a faktúrákban (még a lágy pasztellben is!) a pillanatba szakított egyetemes emberlét expresszív indulati megnyilvánulásait faggatja. Nos, így is lehet egy művész 80 évesen modern!

30 ÉVE HALT MEG TÓTH MENYHÉRT FESTŐMŰVÉSZ, A „KÉPÍRÓ BÖLCS”

Emlékkiállítás a Szolnoki Galériában

A Kecskeméti Képtár Tóth Menyhért-gyűjteményéből válogatott anyagot Szolnok után Miskén, Szegeden és Székelyudvarhelyen is bemutatják

Tóth Menyhért (1904–1980) életművének megközelítőleg 90 százalékát őrzi a Kecskeméti Képtár. Ez több ezer művet jelent, tehát a hatalmas életműből még így is sok alkotás van magántulajdonban. Munkái rendszeresen feltűnnek képzőművészeti árveréseken, de köz- és magángyűjteményi kollektciók válogatások is felidézik a „képíró bölcs” egyetemes művészi nagyságát, melyet csak élete utolsó szakaszában mert sejtetni, s halála után kijelenteni a hivatalos kritika.

Debrecen szerencsésnek mondhatta magát a Tóth Menyhért-hagyaték reprezentálásával, hiszen már a művész születésének 90. évfordulóján rendezett itt a SZTÉLÉ Alapítvány egy nagyszabású tárlatot (Szabó Antónia, Horváth István és Pap Gábor hathatós közreműködésével), és ekkor adtak ki a „fényimákat” képbe álmódó östehetiségről egy olyan albumot is, amely – a képeket kísérő mélyelemzéseivel, szerves műveltségi megközelítésével – úttörőnek tekinthető az életmű megítélésében.

A Modem megnyitása után, 2007-ben az Antal–Lusztig-gyűjteményben szereplő Tóth Menyhért-alkotások (festmények, grafikák és szobrok) kiállítása nyitotta a kollektcióban szereplő kiséletmű-válogatások sorát (*Minden* címmel), majd nemsokára a Kieselbach Galéria vállalkozott arra, hogy a Kecskeméti Képtár anyagából megközelítőleg 800 alkotást mutasson be a fővárosban.



A Szolnoki Galériában látható Tóth Menyhért-kiállítás egy részlete

2009. december elején az idén január végéig volt látható egy újabb összeállítás Tóth Menyhért életművéből – a Szolnoki Galéria által bemutatott 71 alkotás ugyancsak Kecskemétről került a Tisza-parti városba az egykori zsinagógából kialakított kiállítóhelyre, ifj. Gyergyádesz László művészettörténész válogatásában. Ezzel a tárlattal egyúttal a művész halálának 30. évfordulójára is emlékeztek, de a hagyaték rendkívüli gazdagsága lehetővé teszi, hogy a következő hónapokban újabb összeállításokat mutassanak be Szegeden, Miskén és Székelyudvarhelyen.

A debreceni Antal–Lusztig kiállítás után a folyóiratban már szoltam Tóth Menyhért művészetéről (A „képíró bölcs” öröksége. Tóth Menyhért arcai. 2007/augusztus–szeptember, 6–7. kötet, 433–439. o.), a szolnoki tárlat apropóján pedig a *Nagyítás* című kulturális hetilapban adtam közre egy értékelő szemlét (A képíró bölcs magikus titkai. Január 13. ,18. o.) Mindkét helyen érintettem a kérdést: Hogyan fogalmazódik át a látvány (mi a különbség a külső és belső kép, a nézés és látás között), s mennyiben mutatja föl Tóth Menyhért a „szív festészete”, a tágabb értelemben vett naiv művészet sajátosságait?

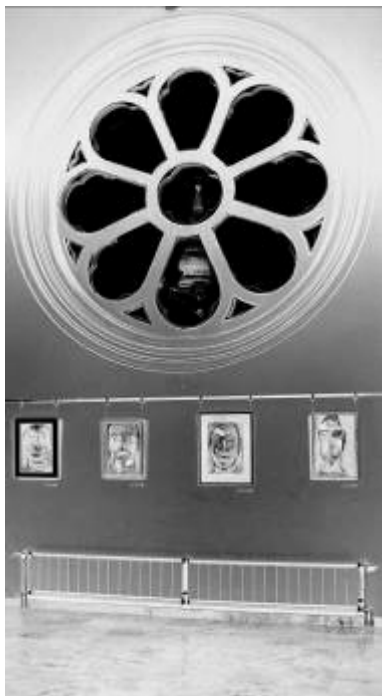
Nem kívánom megismételni a már közöltekét, csupán két részletet idézek az emlékkiállításokra való ráhangolás gyanánt.

A „szinte állati tisztaság és egyszerűség” volt képei fizikai alapja. E tisztaságban a várakozás kapta a főszerepet. Aktív életformájának nagy része is várakozás volt, „kegyelmi állapot”, hiszen a földművelés nagyobbik fele várakozás és reménykedés. Így a parasztember „Isten állandó jelenlétében él”. Talán ez a magyarázata képei másik alapvonásának, a látszólagos befejezetlenségnek s az ezzel ellentétesen ható, körbegondolt mozdulat-kifejezésnek. Egy-egy mozdulat lendületét továbbvitte, a cselekvő ember környezetét is a gesztus vitalitásával fűtötte.

*A szolnoki kiállítás helyszíne
– és egy újabb részlet a tárlatról*



(...) Profán szentképeknek tekinthetők e munkák, melyeken elvégezhető a „Napút” állomásainak vizsgálata is, a teóriának ez a formája azonban megfoszt a taszító-vonzó élménytől. Tóth Menyhért nem a teoretikusoknak festett, még ha maga képes is volt sokszor órákon keresztül megosztani hallgatójával bölcselkedő eszme-futtatásait, illetve azokat képpé szűrni, hol eszmei, elvonatkoztató, hol pedig leplezetlen természetességű kompozíciót hozva létre. Művészete „istenségi elmerengés” abban az értelemben, hogy csöndben tudott maradni mindazzal, ami lényegéből fakadóan csönd. Együtt maradt a fájdalommal, hogy benne megtisztuljon. Figurái lángnyelvek s szellemalakok, melyekről B. Supka Magdolna írta: bennük az ősi materiák egyesülnek, amikor minden átváltozik a halhatatlan szellemi anyagba, a fehérbe, amely egybe fogja „öröklétbe váltódásunk Tóth Menyhért-i himnusát”.



II. Örökségvédelmi Konferencia Hajdúböszörményben

A tájházak, a szélmalmok és a gazdaságtörténeti emlékek álltak a Hajdúböszörményben 2009. december 3-án megrendezett II. örökségvédelmi konferencia előadásainak középpontjában. Ezen kívül szó volt arról, hogy milyen szerepe van az örökségvédelmi hatástanulmányoknak a településfejlesztésben, de azt is megvitatták, hogy milyen nehézségei vannak a régészeti védelemnek az észak-alföldi régióban. Pataky Emőke építész a tájházak esélyeiről, ifj. Sisa Béla etnográfus a szélmalmok helyreállításáról beszélt, az alföldi jövőképről pedig Ferencz Marcel építész vázolta föl vízióját. Bemutatták a régió megyében található legrégebb középületeket, végül azokat a tapasztalatokat elemezték a szakemberek, melyeket az önkormányzatok helyi értékvédelemben betöltött szerepét vizsgáló esettanulmányokból szűrtek le.



INCZE ILDIKÓ színművész adta elő Gyurkovics Tibor és Szakonyi Károly SZERETŐK című monodrááját 2009. október 26-án a Déri Múzeum Dísztermében, a Déri Múzeum baráti Köre szervezésében. Az előadás Gyurkovics Tibor-emlékest is volt, a költőt Szakonyi Károly Kossuth-díjas író, drámaíró mutatta be (*Andics Árpád felvételén* éppen a sűgő szerepében). A darab egy asszony részletes, érzelem-dús vallomása, melyet a régi szeretőjéhez címez, megszólaltatva a mindennapi őrlődéseket, vívódásokat és kételyeket. De vajon honnan tudhatja egy férfi – vajon tudhatja-e egyáltalán –, hogy mit érezhet egy nő?

HÉT ÉV – Szolnoki Művésztelep 2002–2009 címmel mutatkoztak be a Tisza-parti művésztelep tagjai az elmúlt év novemberében a Debreceni Mű–Terem Galériában. A tárlaton összesen 17 alkotó állított ki: Dömény Boriska, Fazekas Magdolna, Gránicz Tamás, Hangay Szabó László, Heinrich Schorno, Katona Zoltán, Király György, Kiss Zoltán László, Meggyes László Vendel, Palkó Tibor, Pogány Gábor Benő, Révi Norbert, Simon ferenc, Soós György Georgius, Szabó György, Varga Patrícia Minerva és Verebes György



Fotó: ANDICS ÁRPÁD



BARÁTH PÁL festő- és grafikusművész elmúlt évi harmadik grafikai kiállítását láthatták az érdeklődők a Debreceni Városi Könyvtár Benedek Elek Fiókkönyvtárának galériájában november 2-27. között. A művész tavasszal Debrecenben, majd Nádudvaron mutatkozott be újabb lavírozott tusgrafikáival, illetve tus-akvarell vegyes technikájú műveivel; részt vett a derecskei grafikai és a Hajdúsági Nemzetközi Művésztelep záró kiállításain. Az idén decemberben – 60. születésnapja alkalmából – kíséletmű kiállítását rendezi meg a DOTE Elméleti Galéria. A Baráth-kiállítás időtartama alatt Nagy Barna Dávid kőszobrász alkotásait mutatta be a Benedek Galériában a Déri Múzeum Baráti Köre.



Cs. Uhrin Tibor festőművész kiállítását november végén rendezte a Libri Könyvárúház

WRÁBEL ERZSÉBET
képzőművész „Ké-
plasztikák” címmel ren-
dezte legújabb kiállítását
2009. december 3–30.
között a Debreceni Mű-
Terem Galériában



Fotók: ANDICS ÁRPÁD

Az egyidejűség titkai

Ötvös László költő, Biblia-kutató lelkész *Az egyidejűség titkai* című új verses-könyvének bemutatóját tartották október 24-én a debreceni Déri Múzeum dísztermében (a Népi Írók baráti Társasága Czine Mihály Kelet-magyarországi Területi Műhelye társszervezésében). Az 1949-től válogatott, illetve újabb verseket (összesen 57 rövidebb-hosszabb művet) tartalmazó, kézbe és lélekbe simuló kiadvány egyébként a Kunok Első Világtalálkozója alkalmából jelent meg Karcagon. A verseskötetet Rídeg István irodalomtörténész méltatta.

A könyvbemutatót dr. Ötvös László Bibliagyűjteményének kiállítása kísérte, erről a Bibliakutató maga beszélt, majd dr. Kustár Zoltán, a Debreceni Református Hittudományi Egyetem professzora ajánlotta az érdeklődők figyelmébe Méliusz *Szent Jób könyve* bibliafordításának hasonmás kiadását.



MEGALÁZTATÁS

Uram, ha Tőled van,
Változtasd próbává,
Hogy ha nem Tőled jött,
Fordítsd a javamra!

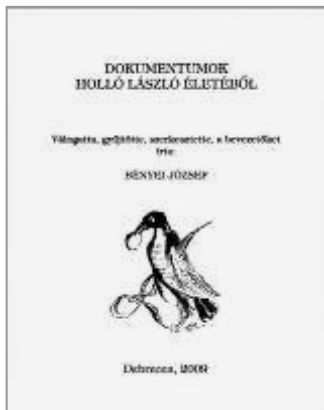
(Ötvös László gnóma-verse
2009. január 26-áról, Nagyváradon)



HOLLÓ LÁSZLÓ HAGYOMÁNY- ŐRZŐ TAGOZAT

Az elmúlt idő-
szakban már
javában működött,
ám csak 2009.
november végén
írták alá a Déri
Múzeum Baráti
Köre Holló László
Hagyományörző
Tagozatának
alapító okiratát a
Medgyessy-emlék-
múzeum katonas-
szobájában.

A tagozat már 2007 nyarán megkezdte a Holló Lászlóhoz kapcsolódó emlékhelyek, műhelyek látogatását. 2008 májusában szakmai együttműködési megállapodást írtak alá a Holló László Emlékmúzeumot gondozó Medgyessy-gimnáziummal, s ősszel felvették a kapcsolatot a hajdúhadházi „Kulturális Értékeinkért” Baráti Körrel (Hajdúhadházon az Égerházi Imre Emlékházban jött létre – Ujváry Zoltán professor emeritus adományának köszönhetően – a Holló László Emlékszoba.) 2007 óta a baráti kör Holló-tagozata külön is koszorúzott a különböző megemlékezéseken. Az elmúlt évben (március 14-én) immár szervezett formában vettek részt a gyomaendrődi Holló-emlékszoba avatásán – Holló 71 alkotása a Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjteményben kapott helyet. Putnokon májusban látogatták meg a Holló László Galériát, szeptemberben pedig Holló szülővárosában, Kiskunfélegyházán ismerkedtek meg a Kiskun Múzeum Holló-gyűjteményével. (Együttl részt vettek a Móra Ferenc Gimnázium bicentenáriumi ünnepségén, melynek keretében Józsa Lajos szobrászművész Holló édesapjáról, a gimnázium első főigazgatójáról készített szobrának avatásán.) A műterem-látogatások során Holló László-díjas képzőművészek műhelyeibe szintén eljutottak, így Kövér József szobrász-, Komiszár János festő- és Szabó Antónia képzőművész műhelytitkaiba is betekintést kaptak. (Fotó: ANDICS ÁRPÁD)



KÉT ÚJ KIADVÁNY HOLLÓ LÁSZLÓRA EMLÉKEZVE, A MŰVÉS ELŐTT TISZTELEGVE

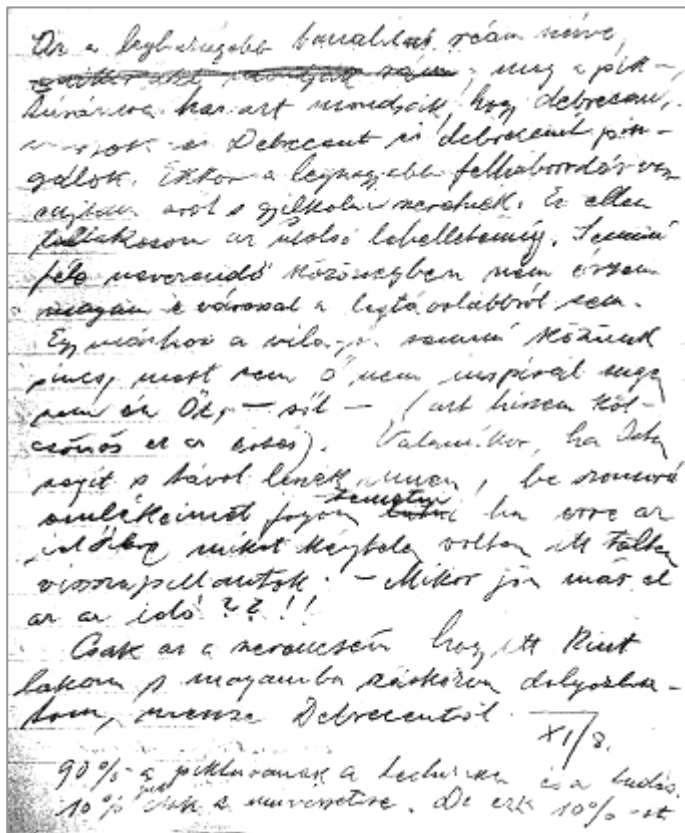
2009 utolsó napjaiban jött ki a Kapitális Kft. nyomdájából az Ethnica kiadásában Bényei József *Dokumentumok Holló László életéből* című könyve, illetve a szerző gondozásában Tar Károly *A szépség csodája – Költemények Holló László képeiről* című, a 16 költemény mellé 18 kiváló, színes reprodukciót felvonultató verses albuma.

A *Dokumentumok* érdekessége, újdonsága, hogy nemcsak Holló László teljes – a receptekkel, anyagleírásokkal, képek eladási listájával kiegészített – naplóját

tartalmazza, de a festő kései, általa naplóként is nyilvántartott vendékönyvének legérdekesebb szövegeit is (köztük például Blattner Géza, Medgyessy Ferenc beírásaival, Weöres Sándor és Buda Ferenc alkalmi verseivel), valamint másutt megjelent vallomásainak két legjellemzőbb darabját és a Hollónak írt levelek egy csokrát. A Holló-levelezés közreadása azért is töredékes, mert abban nem olvashatók az ő levelei, hiszen nem készített másolatot róluk. Bényei József szándékai szerint a levelezés publikálásának lesz folytatása is, de már ebben is izgalmas adalékokat kapunk például a Medgyessy családdal való kapcsolatáról. Medgyessy Ferencről kilenc, a feleségétől, Máriától – a szobrászművész halála után – hat levelezőlapot kapunk; de itt van Medgyessy Gábor (Ferenc öccse) tizenhat levele is. Ide kapcsolódik László Gyula két levele, s kivételként megtaláljuk Holló egyik válaszlevelének tervezetét; s külön blokkban szerepel Tóth Endre költő hat levele.

Bényei József ismételten szót tesz a Naplóhoz írt bevezetőben, hogy „több forrásból származó információk úgy tudják, Holló Lászlónak van (volt?) egy másik, kézzel írott naplója is. Bizonyos információk szerint ez a napló egy magánzemély birtokában van, aki abba betekintést nem enged. Konkrét és bizonyos választ sem szóbeli, sem írásbeli megkeresésünkre nem kaptunk.”

Bényei Józsefnek már két alkalommal elmondtam, hogy nincsen másik napló, csak egy másolat létezik erről az ismert naplóról.



Ezt egészen biztosan tudom, hiszen ugyanattól a személytől kaptam meg a „Szent Antal megkísértése” címmel írt Holló László életregényéhez gyűjtött források egyikeként a másolatot, akiről ő is beszél; így a Holló-napló klasszikus (olvasmányos) naplórészeinek egésze megjelent már a regényben. Igaz, a későbbi bejegyzéseket nem idéztem, csak az 1929. június 4. és 1930. május 17. között nagyjából folyamatosnak tekinthető szöveget, s az is igaz, hogy a műfaj szerkezetéből adódóan, a fikciós narráció révén szétfordelve. A másolatról én is készítettem 2001-ben egy másolatot, ennek egyik lapját illesztettem ide illusztrációként.

A súlyos kérdés viszont nem ez, hanem a Napló tartalma. Amellett, hogy számos igen hasznos adalékot kapunk Holló László művészettelfogásához, illetve alkotói módszereihez, a bejegyzések számot adnak a művész lelkiállapotáról, Debrecenhez, illetve a város művészhöz való viszonyáról. (Ezzel a kérdéssel egyébként külön foglalkoztam a Holló László aktgrafikáiról szóló tanulmányom egyik megjegyzésében: *A szépség most taszít. Szépség és szabadság a 120 éve született Holló László Kossuth-díjas Kiváló és Erdemes Művész aktgrafikáiban*. Mediárium, 2007/nyár-ősz, 311–320. o.)

A Naplóban szereplő oldalmásolaton ez olvasható:

„Az a leghuzugabb banalítás reám nézve, meg a piktúramra, ha azt mondják, hogy debreceni vagyok és Debrecent és debrecenit pingálok. Ekkor a legnagyobb felháborodás vesz rajtam erőt s gyilkolni szeretnék. Ez ellen tiltakozom az utolsó lehetemig.

Semmiféle nevezendő közösségben nem érzem magam a várossal a legtávolabbról sem. Egymáshoz a világon semmi közünk sincs, mert sem Ő nem inspirál engem, sem én Őt – sőt – (azt hiszem, kölcsönös ez az érzés). Valamikor, ha isten segít, s távol leszek innen, be szomorú emlékeimet fogom temetni, ha erre az időkre, miket kénytelen voltam itt tölteni, visszapillantok. Mikor jön már el az az idő?!!

Csak az a szerencsém, hogy itt kint lakom s magamba zárkózva dolgozhatom. Messze Debrecentől.”

Holló László festészete magában hordozza a lírai és drámai jegyeket: a költői élethangulatról ugyanúgy festői és grafikai képet adott, miként megelevenítette a drámai sorsot. Nem véletlen, hogy már eddig is számos vers született az „alföldi expresszionistának” nevezett életművével a 20. századi magyar festészet legelső vonalában elhelyezett Holló László alkotásainak ihletése nyomán.



Ujváry Zoltán Tar Károly verses albumának előszavában és ajánlásában számba is veszi ezeket a munkákat.

„Bényei József Holló László életművét a hírlapi, a kritikai és szakirodalmi szemelvények tükrében bemutató, 1993-ban megjelent könyvében már közreadott egy csokrot a Hollónak dedikált versekből – itt a saját költeménye mellett olvastuk Kiss Tamás, Tóth Endre, Falu Tibor s a bolgár költő–műfordító Gencso Hrisztozov verseit (utóbbi Olgának címezte a Hollónak írt költeményt). 1998-ban pedig Vitéz Ferenc költő és művészeti író *Lángból riadó angyal* címmel egy egész verseskötetben tisztelgett a festőművész emléke előtt (ő „*Szent Antal megkísértése*” címmel írta meg Holló László életregényét 2002-ben, majd 2007-ben a művész születésének 120. évfordulójára megjelent négy ünnepi album egyikének szerzője volt, Holló 120 aktgrafikáját mutatva be).

A festői életmű előtt tisztelgő, azt méltató és a gyűjteményi anyagokat ismertető kiadványok száma meghaladja a húszat, s Ujváry „meghatott örömmel” bocsátja útjára az újabb könyvet: Tar Károly *A szépség csodája* címmel Holló László képeire írott verseiből összeállított albumát. Tar Károly 2000 és 2009 között 17 verseskötetet jelentetett meg, s a legutóbbi-

ban (*Szép szóval köszönöm*) már találtunk egy költeményt, amellyel Holló Lászlóra emlékezett. A *Régen elmentél már* című verset ebben a kötetben is viszontlátjuk 16 másik műtársaságában, melyek Holló László egy-egy festménye előtt, illetve azok nyomán születtek.

„Tar Károly elsősorban alanyi költő: verseiben azokat az élményeket, benyomásokat, gondolatokat és érzéseket fogalmazza meg, amelyek az ő életének mozzanatairól számolnak be. (...) Az alanyi költői karakter azonban mások számára is hiteles és érdeklődésre számot tartó lírai jellemet formál: az egyes szám első személyű vallomás vagy a megszólítás nem csupán Tar Károlynak az elmúlt s jelen időhöz szóló monológjának része, hanem mindig egy közösség nevében is szól. Ezt a hangot erősíti föl a gyakran népköltészeti ihletésre megformált lírai darabok sora, amelyekben a hagyományos, magyaros ütemhangsúlyokhoz illő képi megoldásokat alkalmazza.

A gyakorta megjelenő alexandrinusokat a költő előszeretettel bontja kétütemű hatos sorokra (*Füvaros szeker, Pásztorlány, Őszi gyümölcsök, Színek sokasága, Milyen volt az álmod?*), a szótagvesztéssel megváltozott ritmika pedig különös feszültséget kölcsönöz a versnek (Ilyen a *Fácánosban*, de ide sorolható a *Vihar előtt* vagy a kötetcím-adó *A szépség csodája* című költemény is). A tíz szótagos sorváltozatok az *Angelus* című versben, a 8- és 7-szótagos váltások (*A vihart hozó égen*) szintén a népdalok egyszerű és nemes hangját idézik föl, de még a gondolati líra felé közelítő, az ütemezés helyett a gondolatok és érzések belső ritmikájára figyelő *Holló László arcképei* is szervesen illeszkedik a népi képalkotás és a dalokra jellemző lírai elbeszélésmód hagyományaihoz. Tar Károly e megoldásokat nemcsak az érzelmekkel fűtött természeti képekkel, hanem a rímtechnikával és a refrénszerű vagy arra emlékeztető fokozó ismétlésekkel, az értelmi és érzelmi árnyalást egyaránt szolgáló keretzárásokkal is fokozza.

S ahogyan Holló László képei és Tar Károly versei egymás mellé kerülnek (avagy egymásra találnak) ugyanúgy párbeszédet folytatnak egymással, mint ahogy szintén bevonják ebbe a beszélgetésbe a képet néző, versolvató embert. Költeménnyé változik a kép, festménnyé íródik a vers.

Nemcsak Tar Károly költészete gazdagodott itt újabb árnyalattal, de Holló László művészete is egy más hangulati és érzelmi kiterjedést, mondhatni, egy újabb életet kapott.”

ANGELUS

Tar Károly verse

Fényben fürdik a hulló ég alja,
mintha mindenki ölelni akarna,
mintha mindent fölfalna a tájból,
csak egy dombot hagyna a pusztából.

De a puszta meg akar maradni,
és ha kell, az égig is felnőni,
hogy a fényben új világot lásson,
és az ember emberre találjon.

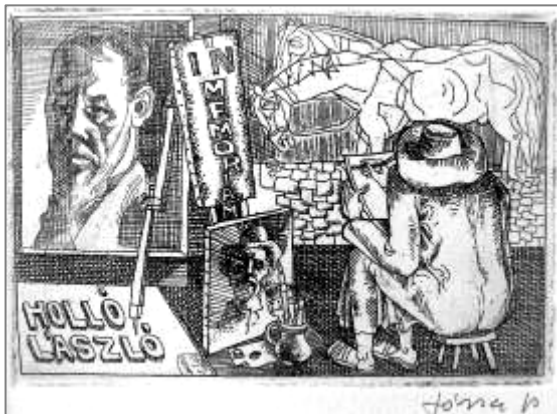
Holló László: Angelus (1931)





Mondhatni, művészettörténeti érdekességgel lepett meg a múlt év végén Holló László festőművész özvegye, Maksa Olga Asszony, amikor egy csipetnyi vázlatot mutatott meg Holló szecessziósan játékos cégreklám-terveiből. A „*Hrabéczy fest, mos, tisztít – Debrecen; alapítva 1880*” feliratú lapok első felesége családjának kelmefestő üzemét reklámozta. A személyes visszaemlékezések mellett az ilyen (s ehhez hasonló) vázlatok sokasága is bizonyítja, hogy a képeim súlyos sorskérdéseket, komor létproblémákat fölvető, a hovatartozást kereső

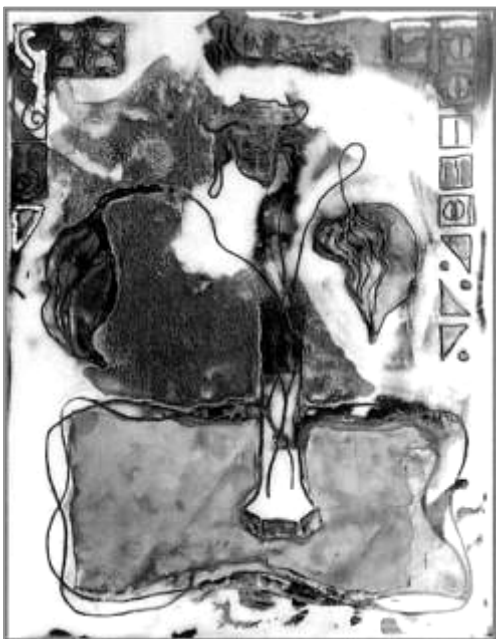
művész alaphabitusához a humor és a játék szervesen hozzátartozott, a játékban is a tiszta formakultúrát és az öröm tisztaságát keresve.



Józsa János grafikusművész 1978-ban, a művész születésének 91. évfordulóján, az akkor második éve elhunyt Holló Lászlóra emlékezve készítette el 299. opus számú exlibrisét – a rézkarc szerepelt Józsa 2009-es gyűjteményes kisgrafikai tárlatán

A debreceni művészházaspár, **Sz. Kóczián Melinda** képzőművész és **Szilágyi Imre** grafikusművész közös kiállításának adott ott-hont 2009. november közepétől 2010. január közepéig a Csokonai Vitéz Mihály Szellemi Műhelyért „Élet-Fa” Közhasznú Alapítvány a debreceni, Hunyadi és Darabos utcák sarkán álló Csokonai Házban. Sz. Kóczián Melinda pasztell és zománc képei annak az ars poétikának a szellemében születnek, melyet Marcali Kiss Józseftől kölcsönzött: „Korunk társadalma végső kétségbeesésében kapaszkodik a természet erejébe – elfelejtett titkait, kincseit kezdi felfedezni – ha elég jó a memóriája – talán megmenekül.” (Sz. Kóczián Melinda munkáiról a folyóirat következő kötetében külön is beszámolok.)

Sz. Kóczián Melinda: Száraz virág (zománckép)

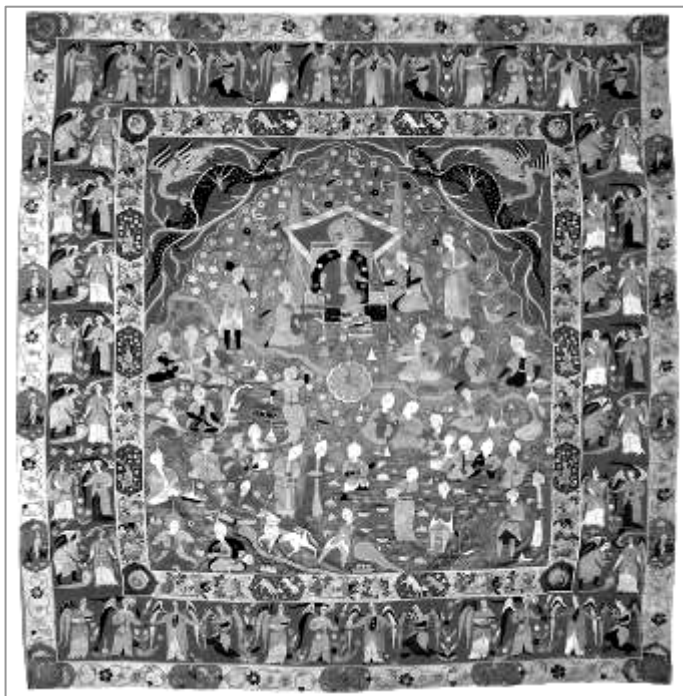


Szilágyi Imre legújabb exlibriseiből

Szilágyi Imre: Ex libris Szemadám György (rézkarc; op. 1123)

*Ex libris Vitéz Ferenc (línó; op. 1135)
(ISMÉTT KÖSZÖNÖM, KEDVES IMRE!)*





A világon egyedülálló, nagyméretű figurális kárpit a perzsa sah udvarából került diplomáciai ajándékként a Habsburg birodalom területére – a 17. században már magyar (Esterházy) tulajdonban volt.

2000 körül restaurálták az Iparművészeti Múzeum szakemberei, majd az újjászületett darabot bemutatta a New York-i Metropolitan Museum

A *Nagyítás* című kulturális hetilap január 20-ai számában arról számoltam be, hogy az Iparművészeti Múzeumnak egy közel 800 darabos szőnyeggyűjteménye van, amelynek csaknem egynegyede a 15–19. század közötti oszmán-török kollekció. Ezen túl számottevő kerámia- és díszfegyver-gyűjteményt mondhat magáénak. Az 1948-ban a szigetekre emigrált, a magyar múzeumi világgal fél évszázados kapcsolatot fenntartó Unger Ödön ügyvéd, műgyűjtő Európa legjelentősebb iszlám kollekcióját (Keir Collection – a fantáziánév egykori wimbledoni otthonára utal) hozta létre. 2006 végén fölcillant a remény, hogy az egész világ által ismert gyűjtemény 1500 műtárgyát Budapest kaphatná meg. Takács Imrét, az Iparművészeti Múzeum főigazgatóját azonban 2007 nyarán (ismeretlen okokból) leváltották, pedig a valódi tudásbázison működtetett intézmény megtelt vonzó kiállításokkal, kulturális közélettel, látogatórekordokat döntött. A páratlan kollekciót az Unger család Berlinben, a felújított Pergamon Múzeumban helyezi el, de maradt még esély arra, hogy a kollekció néhány része Budapestre kerüljön. Az együttműködés feltétele, hogy a múzeumon belül kialakítsanak egy iszlám művészettel foglalkozó szakmai bázist, amelynek meglévő alapja a kiemelkedően jelentős saját gyűjtemény. Újdonsága egy jól felszerelt restaurátor műhely és művészettörténészek közreműködésével kialakított speciális kutatóhely. Ehhez a fejlesztéshez Unger Ödön kész volt jelentős pénzüsszeggel hozzájárulni, amely a teljes finanszírozást lehetővé tette volna. A gesztusra felelt 2007-ben az a török szőnyegkiállítás, melyben imponáló látványt nyújtottak az „Üllői úti palota orientális kulisszái között” Európa kivételes kultúrkincsei, az úgynevezett „erdélyi” török szőnyegek legmivesebb darabjai is.

PAPP NORBERT festőművész

Köztes pillanatok című kiállítását az elmúlt év őszén nyitották meg Budapesten, a Magyar Kultúra Alapítvány Szentháromság téri székházában.

Papp Norbert: Átjáró

HUSZTHY ÁRPÁD (1933–2008)

festőművész emlékkiállítását – halálának első évfordulóján – november végéig láthatta a hajdúböszörményi közönség a Silye Gábor Művelődési Központ kiállítótermében. Huszthy Nagybányán született, Ziffer Sándor és Nagy Oszkár tanítványa volt; 1986-ban települt Magyarországra, Böszörményben tanított. Lázár Imre méltatása szerint Huszthy Árpád élete végéig hitt a szépség igazságában és az igazság szépségében. Minden alkotása erről tanúskodik –egy fa kiszáradt, de lombjai tovább élnek vásznain.



10 ÉVE HALT MEG MAGHY ZOLTÁN FESTŐMŰVÉSZ

Az egyik első, történetileg is hiteles emlékkiállításnak számított az a Maghy Zoltán életművéből válogatott tárlat, melyet 2009. december 3-án nyitottak meg a hajdúböszörményi Silye Gábor Művelődési Központ kiállítótermében.

Külön csoportba sorolhatjuk a korai nagymarosi tájképeket, melyekben Maghy a színek harsányságával, a foltok monumentalitásával, az ismétlődő szerkezeti rend expresszivitásával kísérletezett, fogalmazott Székelyhidi Agoston művészeti író a megnyitón. Másik utat választva kötötte azonban emberi és művészi sorsát egy történelmi kistájhoz, Hajdúböszörményhez. Festményváltozatai a dekorativitás igényéről és a hiteles emberábrázolásról, a környezet- és tárgyábrázolás átéltségéről, a drámai és tragikus létélmény megszólaltatásáról egyaránt tanúskodnak, de a természet-kultusz és a transzcendens gondolatíság elemeit is magukban rejtik.



Maghy Zoltán: Szárasmalom – olajfestmény 1930-ból



In memoriam Tolnay Tibor

Tolnay Tibor nagyváradi festőművész (1932–2009) emlékkiállítását rendezték meg 2009. november 20. és december 10.

között a hajdúszoboszlói művelődési központ dísztermében. (Az életműről még rövid vázlatot adhattam a *Néző* • *Pont* 29.

kötetében – 902–903. o. – Indig Ottó művészről készített kismonográfiájának ismertetése keretében.) Tolnay azt vallotta: neki a fák és a házak nem hazudnak, ruha sem takarja őket, mint az embereket, így képeinek igazsága az igazmondó Várad arcában a saját arcát is festi.

Tolnay Tibor: Körösfői vasárnap (2005)



Csedreki László fafaragásai a Volksbank debreceni fiókgalériában

Csedreki László évtizedeken keresztül nagy gépipari vállalatok vezetőjeként dolgozott, s hogy „egyensúlyt” teremtsen mindennapjai és szellemi vágyakozásai között, az irodalom, a festészet és a grafika útjaival is próbálkozott. Több mint húsz esztendeje, 1987 óta azonban csak faszobrokat készít – körplasztikákat és erősen

plasztikus faliképeket, reliefeket. Munkáiból országsszer-
te több kiállítást szervezett, a Magyarországi Volksbank

Zrt. Debreceni Lícium Bankfiók-galériájában október 19-én nyitott és február 28-ig megtekinthető tárlat a 15. bemutatóinak sorában.



Jazz – Today címmel rendezte meg legújabb debreceni kiállítását a Kecskeméten élő Walter Gábor festőművész, aki rendszeresen – szinte évente kiállításokon, illetve a folyamatos, galériabeli jelenléttel (Havrics, Holló László Galéria és Péter Képkerekezés) – bemutatja képeit a cívisvárosban is.

Táj-, enteriőr- és aktábrázolásai mellett meghatározó művészi motívuma a zene, egészen pontosan a jazz világának figurális és asszociatív továbbbérzékítése.

Nyolc évvel ezelőtt tárta közönség elé az első ilyen képeit, közvetlenül előtte érte az ihlet a nagykanizsai-kendlimajori Ludvig Nemzetközi Művésztelepen.

A hangszerek csillogását előbb impreszionista módon közelítette meg, majd egyre letisztultabban, expresszív líraisággal fordult az élmény felé.

„A dzsesszben az volt a nehéz, hogy visszaadjam a zenében gesztusként jelentkező improvizációt” – olvashatjuk Walter Gábor vallomását Komiszár János festőművész *Cívis paraván* című, művészportrékat

közreadó kötetében; Komiszár János nyitotta meg egyébként Walter Gábor legújabb, december 6–18. között a DOTE Elméleti Galériában látott kiállítását is.

A roppant szuggesztív tárlatanyag pedig azt mutatta, hogy Walternek már sikerült legyőzni e nehézségeket...



Walter Gábor festményei előtt, kezében a Néző • Pont 29. kötetével; középen: a zenei színei, vagy a színek zenéje a Koncert című festményen; lent, jobbról balra: a kiállítást szervező Cserép Zsuzsa, Komiszár János és Walter Gábor

Fotók: VARGA JÓZSEF

VIII. Országos Vándorlegény Konferencia és az ifjú kézművesek kiállítása

Az ifjú kézművesek országos kiállításának megnyitója egyúttal a Debreceni Művelődési Központ által 2009. november 13–14-én rendezett VIII. Országos Vándorlegény Konferencia nyitó programja is volt a Belvárosi Galériában. A pályázat megvalósításában részt vett a nádudvari Ady Endre Általános Művelődési Központ Népi Kismesterségek Szolgáltató Mesterségek Szakiskolája, a békéscsabai Békés Megyei Népművészeti Egyesület, a budapesti Esély Kövessi Erzsébet Szakképző Iskola és Gimnázium, a bonyhádi Vörösmarty Mihály Általános Művelődési Központ, a balatonalmádi Veszprém megyei Népművészeti Egyesület, Pannónia Kulturális Központ és Könyvtár, a debreceni Kézműves Alapítvány, valamint a budapesti Hagyományok Háza.

A konferencia résztvevői előadásokat hallgattak meg a Hajdúság kézműves hagyományairól (V. Szathmári Ibolya); a balmazújvárosi parasztnok szerelmi kultúrájáról és erotikus szimbólumairól (Vajda Mária); a népi kézművesség mai helyzetéről (Gazsóné Radnóthy Éva); a kézműves iskolák versenyképességének megtartásáról (Baranyai Etelka és Barcsay Andrea), s megtekintették a Tímárház *Pasztorművészet a Hortobágyon* című kiállítását, a kézműves műhelyeket és a megújult tímártörténeti kiállítást.



Debrecen város díját Máthé András fotóművész kapta, a társrendező Méliusz Központ elismerését Móré Imre érdemelte ki.

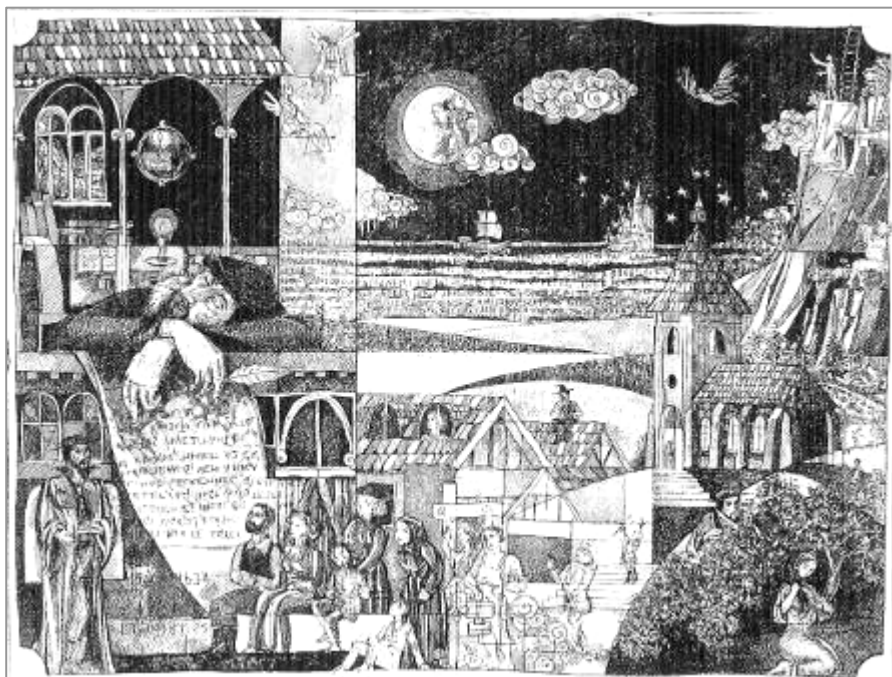
A Tiszántúli Református Egyházkerület a Kálvin Emlékevek alkalmából Kálvin János pályázatot hirdetett az Őszi Tárlat keretében, ennek különdíját Nagy Sándor Zoltán grafikusművész vette át. (A Kálvin-tematikát idézte még Gárdonyi Sándor, Karap Imre, Makai Imre, Szanics Mihály egy-egy, valamint Palotai Erzsébet két alkotása – Nagy Sándor Zoltán azonban egy egész művészi programot fölépített Kálvin János egyház- és művelődéstörténeti hagyatékának művészi továbbgondolására.)

Nagy Sándor Zoltán rézkarca: A cipész példája

HORVÁTH ISTVÁN LETT AZ ŐSZI TÁRLAT FŐDÍJASA

72 alkotó 88 művét válogatta be a zsűri a debreceni Medgyessy Ferenc Emlékmúzeumban november 20-án nyílt és év végéig nyitva tartott Hajdú-Bihar megyei Őszi Tárlat anyagába. A megyei önkormányzat fődíját Horváth István festőművész vehette át (*Andics Árpád felvételén*).





Nagy Sándor Zoltán *Kálvin álma* című rézkarca (lásd a fenti reprodukciót) a tárlat díjnyertes alkotásai között volt, s eme sorozatából kelt el a karácsonyi jótékonyági árverésen két másik lapja, a *Genf* és a *Két kép Kálvinnról* című alkotás. A debreceni grafikusművész „Kálvin-projektjéről” a folyóirat következő kötetének Kálvin-emlékévek rovatában bővebben is írok, ezúttal csak az alkotó *A cipész példája* című rézkarchoz fűzött kommentárját idézem:

„A 'cipész példája' egy kálvinista ideál megfogalmazása, miszerint a hívó a munkáján, hivatásán keresztül járul hozzá a teremtett világ jobbá tételéhez, ezen keresztül isten dicsőségéhez. Ez a kálvini hivatástudat, amely az élet apró területein is érvényes, és még a legegyszerűbb munkát is elhivatottsággént fogja fel.”

Egy „arisztokratikus” szenvedély (22.)

EGY LÉLEK – KÉT KÉZ PÓKA GYÖRGY ÉS MESKÓ ANNA EXLIBRISÉIRŐL

Megható ajándékot kaptam az elmúlt év végén, karácsony előtt. Póka György, hajdúszoboszlói születésű, Gyulán élő képzőművész egyebek mellett olajképeket és linómetszet nyomatot, nyolc katalógust, hét saját, linómetszetes exlibrist, illetve 41 darab, feleségével, a 2008 februárjában

elhunyt Meskó Anna (1943) grafikus- és textilművésszel közösen jegyzett könyvjegyet hozott nekem Debrecenbe. S elhozta a magyar-történelem-rajz szakos főiskolai oklevele után magyar szakon szerzett egyetemi másoddiplomájához készített, könyvbe kötött szakdolgo-

zatának egy példányát, mely a kisgrafikai Don Quijote-ábrázolásokat tekintette át. (Ez utóbbit szintén nagy haszonnal forgathatom a tematikus kisgrafikai kutatások során, ugyanúgy az 1976-os, Lisszabonban kiadott, a nemzetközi Don Quijote kisgrafikai pályázat anyagát bemutató katalógusalbumot, s örömmel fedeztem föl abban például a debreceni Menyhárt József és Várkonyi Károly munkáit is.)



A képzőművészetben ritkán fordul elő a társszerzőség, az 1980-as évek honi kisgrafikai életéből is csupán egyetlen ilyen szerzőpárost ismerhetünk: Meskó Annát és Póka Györgyöt. A közös exlibriseken s egyéb kisgrafikákon Meskó Annáé volt a rajz, Póka Györgyé a metszés feladata. Az egyéb területeken (szabad grafika, festészet, textilművesség) külön dolgoztak, s e momentumot a *Kisgrafika* című folyóirat 2008/2. száma szintén megemlíti a Meskó Annáról közölt nekrológhan.



Meskó Anna és Póka György linómet-szetes exlibrisei Don Quijote-motívumra

Balra: Exlibris Dr. Emil Bologna
(op. 450; 1976);

fent: Exlibris Dr. Illyés László
(op. 455; 1977)

Meskó Anna és Póka György egyéni kiállításainak száma Magyarországon meghaladta a 130-at, a kollektív (nemzetközi) szemléken való részvétel pedig elérte a 140-et. Szintén közismert volt képzőművészeti-jótekonysági tevékenységük (ezt a szolgálatot Póka György felesége halála óta is nagy odaadással végzi). Élen jártak továbbá a művészetnépszerűsítésben: a világ számos országának több száz gyűjtőjével és művészeivel, könyvtárával és múzeumával álltak kapcsolatban, családi kollekciójukban több mint 10 ezer kis-

grafika volt már 1980-ban is (Galambos Ferenc kisgrafika-gyűjtő és művészettörténész ekkor értékelte külön tanulmányban művészetüket). Póka György egyébként – saját gyűjtéséből – már 1968-ban megrendezte Gyulán az első nemzetközi exlibris kiállítását, ahol a gyulai városi könyvtár lehetőségeihez alkalmazkodva, csupán 13 ország 28 grafikművészenek 140 lapját állították ki.



Meskó Anna és Póka György Koszta Rozáliának címzett exlibrise szerepelt az 1992-es, *Dürer az exlibriseken* című nemzetközi kiállításon. Jobbra a Galambos Ferencnek készített könyvjegy (op. 217; 1971)

Kiváló volt a szerző- és házastársak szemléleti összhangja. S volt is igen sok alkalom arra, hogy a művészi kifejezésben ugyancsak összeérjen a két karakter. Póka György nyilvántartása szerint 1965 és 1998 között a linómetszetű kisgrafikák száma megközelítette a 700-at (egészen pontosan 682 lap készült). Exlibriseiket bemutatták például 1981-ben a ceglédi V.

Országos Kisgrafikai Kiállításon, ugyanabban az esztendőben a XXII. Békéscsabai Alföldi Tárlaton; 1983-ban a Tihanyi Múzeumban, a VII. Balatoni Kisgrafikai Biennálén és a XXIII. Alföldi Tárlaton. Ott voltak a Nemzetközi Dürer Társaság 1992-es kiállításán, illetve albumában – ennek témája Dürer alakja vagy a Dürer-motívumok exlibriseken való megjelenése volt. S fölfedezzük közös munkáikat a millicentenáriumi rendezvények keretében 1996-ban a pápai huszártalálkozóra meghirdetett, Cellödömölkön, Tapolcán és Ajkán is bemutatott „*Amott legel hat pej csikó...*” című országos kisgrafikai vándortárlaton.



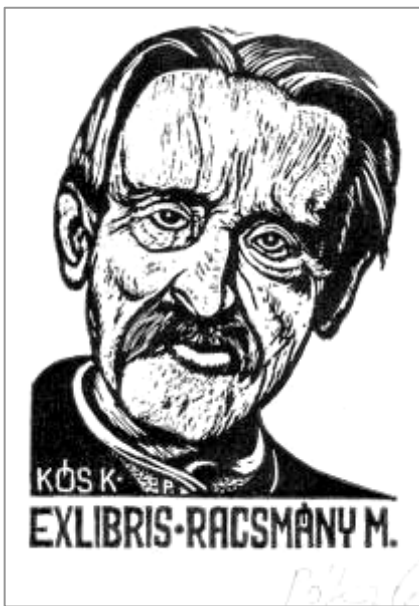
„Közös kisgrafikáik egységes művészi látást tükröznek – fogalmazott Galambos Ferenc a már említett írásban. – Sajátos stílusuk a modern értelemben vett realizmus és a lehangolt szecesszió különös keveréke, amely egyszerre hagyományos és modern, tárgyyszerű és eszményített, egy nyelvű és sokszólamú. A képi megfogalmazásban a határozott kontúrvonalak, a foltok tömeggyensúlya, a lényegre törő kifejezőmód és a mindig jól összefogott kompozíció játssza a legnagyobb szerepet: a gyakori virág- és famotívum pedig nemcsak szecessziós örökség, hanem a művészházaspár természetközelségének és poétikus érzelmvilágának tükröződése is. A tárgyi szimbólumok, a karakterisztikusan megfogalmazott alakok és fejek a valóság hívé Póka György férfiasabb, határozottabb látásmódjáról vallanak. S bár a Meskó–Póka-féle exlibrisek statikusak, nyugalmasak és nyugalmat árasztanak, mégis érezni rajtuk bizonyos feszültséget, amely a mai életünk nélkülözhetetlen velejárója.”

A feszültség helyett a nyugalom ellentétként magam inkább a játékot emelem ki. Másutt a virágornamentika (vagy fa-



allegória) alkalmas a finoman stilizált a drámai jelleg megragadására, itt is megmarad a viszonylag kevés motívum tiszta rendje, miközben a Don Quijote-i helyzetből való kikacsintás tovább folytatódik, áttevődik más lapokra is.

A humor legjobban (a tematika jellegénél fogva) az újévi lapokon tör elő, ám az olyan karaktereknél szintén megtartja a lap egész hangulata a derű atmoszféráját, mint Póka Kós Károlyról készített portréexlibrisén, melyet Racsmány Miklósnak címzett, vagy Cs. Tóth János címer-szerkezetű, emblémaszerű könyvjegyen.



Póka György exlibrise Kós Károly portréjával (linómetszet, op. 372; 1974)

balra: Exlibris Dr. Cs. Tóth János (linómetszet, op. 629; 1986)

(Boldogult úrfikoromban) A debreceni Csokonai Színház őszi bemutatói közül azért is előzhetette meg nagyobb várakozás a Krúdy Gyula regényéből Parti Nagy Lajos által írt darab színre vitelét, mert az a Cserhalmi György rendezte, aki nagy sikerrel tér vissza Debrecenbe Móricz Zsigmond *Úri muríjában*. Nem is törekedhetett másra, mint hogy rendezőként megismételje az előző évadbeli színészi sikert – de hát a Móriczot rendező Vidnyánszky Attila (és a korábbi csapat) szelleme kísértett. Vidnyánszky hiába kiváló operarendező is, nem vállalkozna a hőstenor szerepre – Cserhalmi kitűnő színész, de csapnivaló rendező. A látottak alapján. Mert egyébként, ha nem Parti Nagy Lajossal fogott volna össze, talán jó is lehetne. Biztos vagyok benne, hogy azok, akik eme előadásból ismerték meg Krúdyt, soha nem kapnak kedvet a prózazseni olvasására. S akik pedig már ismerték és szeretik, azok nem Krúdyban csalódtak...



A pálya egyik csúcsát hozó Garay Nagy Tamásnak (képünkön) nem az alakításával volt gondja

(A csillagszemű) Kozma András mesejátéka (Horváth Patrícia rendezésében) még az előző évadról maradt műsoron. A közönség – és például a Napkirályt alakító Kiss Gergely Máté vagy az Öreg sokarcú szerepét adó Oláh Zsuzsa – szerencséjére. Mindketten játszottak a fent bírált, közönségriasztó Krúdy-parafrazisban, de itt legalább nemcsak a játékot, hanem a visszajelzéseket is élvezhették. A Víg mozi bemutathatta komplex, térkihasználó képességeit, s minden mozzanatból átsütött, hogy a színpadon innen és túl, de még az óperenciás tengeren túl is örömet leli mindenki a játékbán. S mindenen túl a zenei betétekben (énekes, zenei szerkesztő: Pál Eszter; zenész: Dezsőházi Tamás). Az egyébként vékonyka világmesei történet így kapott teli életet. (Eme, amúgy egy közepes Vojtina-produkciónak megfelelő darab alapján biztosra veszem: a bábszínész társulatnak is érdemes lenne néha átruccanni a nagyszínházi deszkákra...)

(A képek forrása: Csokonai Színház)



SZOBROT MINTÁZTAK AZ „ÖRÖK CARMEN”-RŐL

Előbb Latinovits Zoltán arcmását örökítette meg terrakottában (még 2006-ban) Juha Richárd debreceni szobrászművész, s a szobor a Latinovits Kávézóban látható annak nyitása, 2007. szeptember 5. óta. A művet akkor Varga Magda operaénekes leplezte le (ők együtt érkeztek Debrecenbe, s fia, Cserhalmi György is mély fiúi barátságot ápolt Szindbáddal.) Most ugyancsak Sipos László, a kávézót üzemeltető Pulykakakas Üzlet- és Irodaház tulajdonosa kérte a szobrászt, hogy készítse el Varga Magda portréját is.

*Varga Magda Latinovits portréjával;
Juha Richárd új szobra: Varga Magda,
mint Carmen*



Varga Magda Érdemes Művész, a debreceni Csokonai Színház Örökös Tagja (egykori vezető énekese) „Örök Carmen”-ként él az operabarátok szívében.

85 éven felül is szívesen áll a közönség elé – maga is meglepődött, amikor nem is olyan régen koncertre kérték föl.

(Ilyenkor egy-egy áriába, dalba kell belesűríteni az egész darabot – nyilatkozta egy vele készített interjúban. Massenet *Elégia* című dalát énekelte, majd Stradella, Scarlatti, Pergolesi, Ponchielli, Gluck, Brahms, Schumann és Schubert egy-egy dala következett, Mozart *Figarójából* *Cherubino áriája*, a *Sámson és Delilából* a *Csókária* – s természetesen nem maradhatott el a *Carmen* sem: a csúcspona a *Habanera* volt.)

*Varga Magda operaénekes,
a delejező tekintetű Carmen*

Az édesapja pap volt, Magdának a népdalok és a zsoltárok jelentették a felnevelő zenei élményt. Tudatosan nem készült a zenei pályára.

„Furcsa helyen, egy pincében, az óvóhelyen jöttem rá, hogy kincs van a torkomban. Kint bombáztak, bent öregek, gyerekek (az én gyerekeim is) összezárva. Félték. És én énekeltem ösztönösen. Altatódalt, népdalt, bármit. S ahogy jöttek a támadások, mindenki egyre kérlelt, énekeljek. És nekem úrrá kellett lennem a félelmemen, hiszen én éppúgy féltam, mint ők. És énekeltem. Hihetetlen nyugodtság szállt rám, mert tudtam, hogy nem történhet bajom, mert sorsom van, s ezt a hangot én föl fogom vinni a pincéből, és ki fogom művelni” – olvassuk a megrendítő vallomást.

De a sors előbb mégsem a színpadra, hanem a katedrára vezette: a férje állás nélkül, az édesapja börtönben volt, ő tanított két budai iskolában, aztán a dolgozók gimnáziumában. Amikor konszolidálódott a helyzet (az édesapa kiszabadult, a férj munkát kapott), megvették az első operabérletet. És az első előadás a *Carmen* volt. Ezt követően jelentkezett az Állami Népi Együtteshez, majd a Magyar Rádió tehetségkutató versenyére. Ennek eredménye az lett, hogy egy „vándoropera” kórusába került.

„Egy Traviata-előadáson történt a csoda. Blum Tamás dirigált, és Flora alakítója elaludt a vonatban. Ez az utolsó pillanatban derült ki, be kellett ugrani, rám adták a jelmezt, és már ment is az előadás. Mélyvíz volt, de nem csináltam egy bakit sem.” Nemsokára a Zeneművész Szövetség hirdetett meghallgatást – és Blum Tamás családotól Debrecenbe hívta: főszerepekre. A *Bánk bán*ban Gertrudis, majd Azucena, 1958 májusában a *Carmen*...

A *Carmen* hatszázszor énekelte, többek mellett Simándy Józseffel is. A *Carmen* címszerepére kapott meghívást egyszer a Frankfurti Operába, de Taar Ferenc, a debreceni igazgató figyelmeztette: leszóltak Pestről, ahol azt mondták, ha kint nem sikerülnek a dolgok, itthon már nem biztos, hogy meglesz az állása. Maradt – és a következő évben megkapta az Érdemes Művész kitüntetését.



1978-ban nyugdíjba ment, de a színpadot nem hagyta el, és visszatért a katedrához is. A Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola ének tanszakán tanított hangképzést, színpadi játékot és beszédtechnikát. Másfél évtizednyi tanítás után még játszott prózai darabokban is.

Mint mondja, minden napja a skálázással kezdődik ma is.



Varga Magda Simándy Józseffel és a Varga Magda Carmen szobor az alkotóval, Juha Richárddal

(Juha Richárd színházi portrétervei között, Sipos László kiállítására szánva, Cserhalmi György, Márkus László, Mensáros László, Szendrő József szobrai szerepelnek.)

Először rendeztek határ-menti műtárgyaukciót Debrecenben

140 határon túli és anyaországi magyar, valamint román, XX. századi és kortárs képzőművész 223 grafikai alkotását bocsátotta aukcióra az 1. Debrecen–Nagyvárad Grafikai Árverésen 2009. december 5-én a debreceni HBZ Galériában (Galamb u. 27.) a Debreceni Főnix Program Bt. (Máté László) a Nagyváradai David és Empire Galéria (Indig Pál) közreműködésével. A műalkotásokat előzetesen november 20–28. között a nagyváradai Empire Galériában (Cuza Voda u. 21/a.), illetve november 30. és december 5. között a debreceni HBZ Galériában lehetett megtekinteni. A rendezvény védnöke Bíró Rozália Nagyvárad és Halász János Debrecen alpolgármestere; a műalkotások válogatásában a két főszervező, Máté László és Indig Pál mellett Burai István, Gonda Zoltán, László Ákos, Tamus István festő-, illetve grafikusművészek működtek közre.

A karácsonyi műtárgyaukciókkal Debrecen úttörő szerepet vállalt abban, hogy a műkereskedelemnek vidéken is legyen egy fontos, elismert bázisa. Az első ilyen árverést 1993-ban szervezte meg a Kölcesey Művelődési Központ, s annak jogutódja folytatta az értékmentő, értéknövelő, nem kevésbé egy polgári státuszhoz és életformához kapcsolódó, műtárgyközvetítő tevékenységet.

Máté László kitaratásának köszönhetően 2003-ig rendszeresek voltak a karácsonyi árverések, egyre gyarapodó tételzámokkal – a kikiáltott tételek száma a 2000-es évek elejére megközelítette a 400-at. A kulturális menedzser nevéhez fűződik továbbá az első debreceni könyvárverés szervezése és lebonyolítása 2001-ben, és ő az ország legnagyobb vidéki régiségpiacának gazdája. Nem véletlen, hogy magas közművelődési kitüntetés mellett a műgyűjtői szakma is neki ítélte oda az Ezüst Mókus Díját. Természetesen közrejátszott ebben, hogy közben (1999-ben) elindította a Debreceni Kortárs Art Expók sorozatát. Ennek a rendezvény-sorozatnak 2007 tavaszán lett vége.

Ami a grafikai árverések múltját illeti, a műkereskedői szakmából az Arte Galéria vette a bátorságot 1998-ban, hogy tető alá hozza első grafikai árverését Budapesten. Grafikák azt megelőzően csak elvéve szerepeltek az aukciós kínálatokban – de mint az eltelt évtized bizonyítja: van jogosultsága és kereslete az ilyen aukcióknak. 2006-ban Máté László is úgy döntött, hogy a kép-, műkincs- és régiség-árveréshez hasonlóan ösztönözze vidéken a grafikák iránti keresletet, meghonosítva a grafikai aukciót. 153

tételt kínált licitre akkor mintegy másfél millió forintos kikiáltási áron, s a művek mintegy kétharmada talált gazdára.

E mostani kezdeményezés tulajdonképpen folytatása volt a három évvel ezelőtti rendezvénynek, ám egyedülálló a tekintetben, hogy nem egyszerűen az első debreceni-nagyváradai, de az első határ-menti (tehát nemzetközi) műtárgyárverés is!



Benczúr Gyula Női portréja (pasztellrajz)

A szervezők egy grafikai árverésen nem gondolhatnak a látványos üzleti sikerre. A cél itt jóval szerényebb, mondhatni, missziós jellegű. Egy-egy grafikai mű nagyságren-

dekkel alacsonyabb áron van forgalomban, mint a festmények. Így a kevésbé tehető művészetszeretők is meg tudják szerezni az egyébként értékes alkotásokat. A megszerzett műtárgyak ugyanúgy alkalmasak szellemi és művészeti üzenetek továbbítására, továbbörökítésére. A grafikai lapokra is érvényes a tétel, hogy korosodván nemhogy veszítenének értékükből, de jó befektetésnek is bizonyulnak.

A 140 határon túli és anyaországi magyar, valamint román, 20. századi s kortárs képzőművész 223, aukcióra bocsátott grafikai alkotásának összesen kicsit több mint 5 millió forint összegű indító ára nem éri el egy-egy felső-közepes árfekvésű festmény licitindító árát.



In memoriam... – Tamás István rézkarca

A tételek jelentős része valós forgalmi értékükhöz képest alacsony kikiáltási áron indult. A kikiáltási árakat tekintve ez alól csak néhány munka képezett kivételt. Úgy vélem, hogy a magasabb árak közelítenek a műtárgy valódi értékéhez. De az alacsonyabb ár sem riasztja el az érdeklődőket.

Az aukció szervezőinek másik missziós vállalása: a grafikák státuszát, elismertségét azok hagyományos értékéhez, esztétikum-hordozó jellegük által elvárt megbecsültségéhez igyekeznek közelíteni. A műtárgyak iránti bizalmat nemcsak a licite és leütésre váró művek alkotói, hanem az aukció szervezői garantálják. Máté László már a korábbi másfél évtized gyakorlata és a szakma szerint is bizonyította megbízhatóságát, s a nagyváradi műkereskedő, Indig Pál nemcsak ottani ismertségével s elismertségével,

de az internetes műkereskedelemben szerzett nemzetközi tapasztalataival és renoméjával szintén megfelelő garancia a minőségre. Egyetlen olyan tétel sem került a kínálatba, amellyel kapcsolatban a műveket átnevező jurorok közül akár egynek is halvány kétsége merült föl az eredetiséget illetően.

Ha grafikáról beszélünk, a rajznál jóval szélesebb értelemben kell értenünk a technikát. A művek között természetesen szerepeltek az egyedi rajzok (tus, szén, ceruza, kréta, diópác), nagy számban voltak sokszorosító eljárással készült eredeti nyomatok (rézkarc, rézmetszet, hidegtű, fametszet, linómetszet, litográfia, monotípia, szitanyomat), fölleltük a vegyes technikájú műveket és a pasztelleket vagy akvarelleket is.

Az akvarell egyébként a művészettörténeti és a technikai osztályozás szerint is a grafikai eljárások közé szokás sorolni, főleg a gouache (vagy egyszerűsítve temperának nevezett) változatát, még akkor is, ha egész festői hatásúak, de a pasztelltechnika szintén grafikai vonatkozású. Ahogy a lavírozott tust nevezhetjük ecsetrajznak, úgy a pasztellfestésnél is a grafikai jelleg dominál, ha a pasztellkrétaival nem fest, hanem rajzol a művész. Természetesen az akvarell és pasztell a festmények között is szerepelhet.



Orgonás udvar – Bakoss Tibor akvarellje

Az sem véletlen, hogy a grafikai árveréssel éppen Debrecenben próbálkoztak ismétleten a szervezők. Okkal, joggal építhettek a debreceni grafikai hagyományokra, a rézmetsző diákok örökségére, arra, hogy a rajztanítás itt lett már több mint 200 éve hivatalos oktatási tárgy (a neves művésztá-

nárok közül feltűnik itt Bakoss Tibor neve). Arra, hogy a két világháború közt itt működött az első jelentős és szervezett műhely a sokszorosító grafikai eljárások népszerűsítésére (az Ajtósi Dürer Céh emblematikus figurája volt Gáborjáni Szabó Kálmán és Vadász Endre). S arra, hogy a 2010-ben tízéves Debreceni Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete épp a sokszorosító grafikai hagyományok felélesztését és elismertetését is céljaul tűzte ki (a GADE alkotói közül itt volt Burai István, Gonda Zoltán, Józsa János, László Ákos, Tamus István; s a közvetlen mintának tekintett, a megalakulásuk előtt két évvel elhunyt Móré Mihály).

Az alkotók között 25 Munkácsy-, 11 Kossuth-díjas művészt találtunk.

Munkácsy-díjasok: *Aknay János, Almásy Aladár, Aszódi Weil Erzsébet, Ágotha Margit, Boromisza Péter, Borsos Miklós, Edvi Illés Aladár, Félégyházi László, Feledy Gyula, Frank Frigyes, Hincz Gyula, Holló László, Iván Szilárd, Jakabovits Miklós, Jovián György, Kádár János Miklós, Orosz János, Pór Bertalan, Ruzicskay György, Szabó Vladimír, Szász Endre, Szentgyörgyi József, Szobotka Imre, Trombitás Tamás, Würtz Ádám;*

Kossuth-díjasok: *Barcsay Jenő, Borsos Miklós, Csáki Maronyák József, Feledy Gyula, Hincz Gyula, Holló László, Ilosvai Varga István, Láng Rudolf, Pór Bertalan, Rudnay Gyula.*



Fecskét vitt lábán – Almásy Aladár pró-banyomatos rézkarca



Holló László: Álló akt (tusgrafika)

Mi adhatja meg egy grafikai lap értékét? Az esztétikai minőség mellett a műkereskedelemben egyéb tényezők is szerepet játszanak. Például a művek előélete, a művész általános minősítése, egyéb munkáinak műkereskedelmi értéke, illetve a ritkaság. A sokszorosító lapoknál minden jelzett nyomtat eredetinek számít, nagyobb értékűek azonban a kisebb sorozatszámúak vagy a próbanyomatok. Értéknövelő, ha a művész az adott technikában csak kevesebb alkotást hagyott hátra, vagy ha egy festmény azonosítható előtanulmányáról van szó.

Holló László hagyományos és rá jellemző aktgrafikai mellett egy akvarell tanulmány szerepelt. Holló akvarelljeinek száma nem éri el a félszázat (!), műkereskedelmi forgalomban csak igen ritkán tűnnek föl.

Félégyházi László korai pasztellje is jó befektetés, Gáborjáni Szabó Kálmán eredeti jelzésű fametszeteiből is kevés példány van forgalomban. A Prihoda István által metszett Vaszary János rézkarcon a művész kézjegye látható. Boromisza Tibor litográfiája egyúttal azt is jelezte, hogy a nagybányai stílus és tematika is jelen van.

Almássy Aladár és Aknay János a kortárs magyar művészet kiemelkedő alakjai közé tartozik, nemkülönben debreceni kötődésűek, a mágikus absztrakt és a lírai látomásos stílust képviselve. Zárójelben jegyezzük meg: az árveréseknél nem szempont a stílusbeli vagy tematikai egység. A sokszínűség, változatosság (téma-, stílus-, látásmód- és technika-beli), még a grafikán belül is!, de a kínálat szélesítése fokozza a vonzerőt.

Ferenczy Béni, Pór Bertalan, Szüle Péter ceruzarajzai, Hincz Gyula rajza és vegyes technikájú művei, vagy a méltán magasabb összegben szereplő Rudnay Gyula akvarellje, Benczúr Gyula vegyes technikájú, érzékeny női portréja, Feledy Gyula Öreg halász című látomásos tusrajza, Leon Alex ironikus, avagy abszurd transzpozíciós grafikái mellett csodálkoztunk rá Maghy Zoltán, Barcsay Jenő, Frank Frigyes, Würtz Ádám, Balla László, Szász Endre műveire.

Cs. Uhrin Tibor fiatalkori grafikája régi-új arcát mutatta, a partiumi-anyaországi kapcsolatot önmagában is példázta Ritók Lajos, a nemzetközi kitekintést és a franciaországi párhuzamokat pedig Joseph Kádár.

S utaltam a mű sorsára. Természetesen fontos lehet az attest, de gyakran az alkotás

dedikációja vagy előélete maga a tanúsítvány. Benczúr női fejének hátoldalán például egy 1949-es ajándékozás dokumentumát láttuk, Pór Bertalan műve az Abigél grafikai árverésén szerepelt.

Az árverésen végül 96 tétel, a művek 42 százaléka talált új gazdára, összesen majdnem 2 millió forint értékben. A legmagasabb leütési árat Ritók Lajos nagyméretű aktgrafikája eredményezte a maga 110 ezer forintos értékével.



Pór Bertalan: Régi portré (tus)



*Hógolyózók
– Móré Mihály rézkarca*

Földi Péter kis képe megtízszerezte a kikiáltási árat!

Több mint 4 millió forintot hozott a beteg gyerekeknek az Immanuel Otthon javára rendezett karácsonyi képárverés

„Mert egymásra vagyunk utalva: gyengék és erősek, de a teremtő és megváltó Isten előtt egyenlők, számára értékesek.”

*Dr. Böleskei Gusztáv püspök,
a Magyarországi Református Egyház Zsinatának lelkeszéi elnöke*

A fenti (debreceni–nagyváradai aukcióról szóló) közleményben a debreceni festményárverések múltjáról is kínáltam néhány adalékot, de nem szóltam arról a hét esztendővel ezelőtt indult kezdeményezésről, mely a karácsony előtti időszakban kifejezetten a jótékony célokat helyezi előtérbe a műtárgyak értékesítésénél. (A beadott képek mindegyike felajánlás, a vevőnek a leütési árra további illetékeket nem kell fizetnie, az árverésből befolyt összeg egésze a kedvezményezett javára fordítható.)



Hagyományosan Advent idején, december első vasárnapján szervezi jótékonyági aukcióját dr. Papp Gyula nyugalmazott ezredes, Debrecen Mecénás-díjasa (az elismerést éppen e jótékony munkájáért kapta), s az árverésből befolyt összeg immáron harmadik alkalommal segíti a halmozottan sérült gyermekeket és fiatalokat gondozó református Immanuel Otthont. A művészet – s a művészek gesztusa – ezúttal egy foglalkoztató műhely berendezéséhez járult hozzá.

*Földi Péter: Úszó fészek
(vizespác, 50x50 cm)*

A december 6-ai aukción szereplő, összesen 3,1 millió forint fölötti kikiáltási árról indult 128 tételt (melyek eszmei értékét egyébként 7,3 millió forintra becsülték) több mint százan ajánlották föl (köztük például Bukta Imre, Deim Pál, Földi Péter, Gyórfi Lajos, Gyurkovics Hunor, Józsa János, Kass János, Lóránt János Demeter, Madarász Kathy Margit, Nagy Sándor Zoltán, Póka György, Szilágyi Imre, Tenk László, Tóth Ernő, Wahorn András, Walter Gábor).

A zsúfolásig telt Klub Barabásban majdnem 100 tétel talált gazdára, a legizgalmasabb licitharc Földi Péter kisebb méretű, *Úszó fészek* című, 65 ezer forintért kikiáltott vizespác képéért folyt, s végül 670 ezer forintnál koppant az árverező kalapács.

(Az egyébként – egy háziasszonyi figyelmetlenség miatt – megismételt licit talán azért is tartott ilyen hosszan, mert Földi Péter az előző este vehette át a Prima Primissima Díjat képzőművészet kategóriában – gondolhatták a jól értesültek. A még jobban értesültek azonban azt is tudták, hogy a képre már eleve volt egy félmillió forintig szóló megbízás. S akik pedig úgy vélték, hogy még ennél is jobban értesültek, azok szerint a debreceni önkormányzat legalább egymillió forintot szánt „inkognitóban” képvisárlásra, talán Földi is városi tulajdon lett...?)



Tenk László: *Ág-bogak*
(olaj, tempera, 40x50 cm)



Gonda Zoltán: *Bohócok*
(olaj, farost, 50x60 cm)

(Jobbra) Holló László: *Arc-tanulmányok*
(1936 – diófapác, 30x23 cm)



Érdeemes azonban néhány további izgalmas leütést számba vennünk. A szerző és a mű címe, technikája mellett a leütési ár, zárójelben pedig a kikiáltási ár, illetve az alkotás becsült összege szerepel. (Az alacsonyan megszabott kikiáltási árnak pszicho-

lógiai oka is van; a becsült érték és a leütési ár közötti különbség pedig arra is utalhat, hogy mennyire viszonylagos az úgynevezett eszmei érték, hiszen a mű mindig éppen annyit ér, amennyit kifizetnek érte...)

- Deim Pál: „Lakótelepen” 2007 (akril) – **250.000** Ft (100.000; 250.000 Ft)
Földi Péter: *Úszó fészek* (vizespác) – **670.000** Ft (65.000; 150.000 Ft)
Gonda Zoltán: *Bohócok* (olaj) – **48.000** Ft (30.000; 70.000 Ft)
Hincz Gyula: *Mitológiai jelenet* (tus) – **60.000** Ft (20.000; 60.000 Ft)
Holló László: *Arc-tanulmányok* (diófapác) – 36.000 Ft (20.000; 40.000 Ft)
Hornyk Zoltán: *Őszi erdő* (olaj) – **81.000** Ft (25.000; 65.000 Ft)
Józsa János: *A kertben* (olaj) – **55.000** Ft (20.000; 60.000 Ft)
Kass János: *Ophelia* (rézkarc) – **65.000** Ft (30.000; 70.000 Ft)
Lóránt János Demeter: „Málta” III. (tus, akvarell) – **80.000** Ft (30.000; 85.000 Ft)
Madarász Gyula: *Téli reggel* (tempera) – **100.000** Ft (60.000, 120.000 Ft)
Papp Károly: „Együtt a hajón” (rézkarc) – **21.000** Ft (7.000; 15.000 Ft)
Senyei Oláh István: *Major 1933* (akvarell) – **35.000** Ft (15.000; 40.000 Ft)
Szabó András: *Fúvóstrió* (olaj) – **23.000** Ft (5.000; 15.000 Ft)
Tenk László: *Ág-bogak* (olaj, tempera) – **100.000** Ft (60.000; 160.000 Ft)
Wahorn András: *Mici odament a vázához* (tus) – **65.000** Ft (20.000; 65.000 Ft)



Kass János: *Ophelia*
(rézkarc, 38x29 cm)

Sándor Margit kiállítása a DOTE Elméleti Galériában



Sándor Margit fotókiállítását rendezte meg 2009. október 25-étől a DOTE Elméleti Galéria abból az alkalomból, hogy az alkotó 40 éve foglalkozik hivatásszerűen a fényképezéssel. Sándor Margit azokból a képeiből válogatott, melyek legjobban a „szívéhez nőttek”.

Az alkotó a Balatoni naplemente című felvétele előtt

ANDICS ÁRPÁD felvétele és reprodukciói

A fotós a DOTE galériájában öt évvel ezelőtt már rendezett egy hasonló, nagyobb szabású szemlét – akkor 35 év címmel. A művész válogatásában ezúttal is nagy szerepet kaptak a természetábrázolások. S valóban nem egyszerű tájfelvételeknek nevezzük e munkákat, mert a táj lelke is megjelenik bennük.



Sándor Margit: Ellenfényben

Abban az értelemben pedig expresszív lenyomatok, hogy az alkotó saját lelki világának aktuális állapotait is rögzíti. A fotós tehát maga is ott van a képen, a természetben, a felhők játékában, a virágok szirmaiban, de a kövekben, a vizek tükröződésében, a lebukó vagy a kiáradó fényekben is. A portréban nemcsak a modell eredeti karaktere a fontos, hanem az a viszony is, amely egyrészt őt a környezetéhez, illetve amely a fotóst a modelljéhez és a világhoz kapcsolja. Plasztikusan jelenik meg nála minden a fotókon, nemcsak a fák és a felhők, de még a levegő és a fény is. Plasztikusan, anyagszerűségében de megfoghatatlanul, tűnékenyen is. Lelkesen!



Albumot előlegező „füzetkönyv” Burai István művészetéről

Megérdemelt volna az eddigi életműből válogatott anyag egy reprezentatívabb kiállítást, ám a debreceni önkormányzat Kulturális Alapja, Kapusi József és a Kapitális Kft., valamint Bodó István és a BLONDEX Kft. támogatásának köszönhetően összeállított – és Burai novemberi, japán művésztelepi utazása előtt már kézbe vett – „füzetkönyv” talán ezt a máig hiányzó albumot előlegezi meg. Mindenesetre „jó szívvel és szerető felelősséggel” ajánlja a művészetszeretők figyelmébe a Burai István utóbbi alkotóveivől szép keresztmetszetet adó albumot Ujváry Zoltán professor emeritus:



„Burai István Holló László-, Csokonai-, Boromisza Tibor- és Káplár-díjas festő- és grafikusművész. Számos szakmai elismerése, nívódíja közül azért emelem ki ezt a négyet, mert általuk is jól körvonalazódik Burai István művészetének szellemisége, esztétikai és emberi értékek iránti elkötelezettsége, azok magas színvonalú képviselője.

A Boromisza- és Káplár-díjakat a hortobágyi és hajdúsági nemzetközi művésztelepek tisztagjaként érdemelte ki. Mind a két telep művészeti vezetésében részt vett, de tagja számos jelentős hazai és határon túli alkotókörösségnek. Műveivel ő is reprezentálja Debrecen, a vidék és az ország kortárs képzőművészetét a különböző nemzetközi seregszemléken Ázsiától, a közép- és nyugat-európai régiókon keresztül Amerikáig.



Műfaji és technikai sokszínűségét nemcsak az jelzi, hogy festő- és grafikusművészként egyaránt számottevő a munkássága, hanem a festői és grafikai területeken belül is széles tematikai és technikai repertoárral dolgozik. A sokszorosító grafika egyik megújítója ő is a Debreceni Grafikusművészek Ajtósi Dürer Egyesülete tagjaként, egyedi tusrajzai, illusztrációs tevékenysége révén, a társművészetek (a zene, a tánc, a színház, az irodalom) mellett az archaikus, a klasszikus és a keleti hagyománykincsből egyaránt táplálkoznak. A táblaképeken túl kipróbálta a kerámiafestést, készített több nagyméretű pannót, valamint jelentős alkotásokat jegyez a falikép és a festett üvegablak műfajaiban is. Az utóbbi területen eddigi legjelentősebb műve a Csokonai Vitéz Mihály alakját és életét felidéző nagyméretű, több táblából álló öloműveg kompozíciója. Debreceni kötődéseit azonban nemcsak a Csokonai-motívumkör jelzi, hanem a cívisváros tárgyi és szellemi örökségének szélesebb körű képi reprezentációja: a jellegzetes épületeket, alakokat, jelkép-együtteseket Burai István a rá egyedien jellemző lírai expresszív, figurális kompozíciókban jeleníti meg.

A képzőművészeti közéletünkben vitt meghatározó szerepe mellett a Holló László-díjat is azért érdemelte ki 2007-ben, Kossuth-díjas festőművésziünk születésének 120. évfordulóján, mert bár modern felfogásban, sajátosan archaizált, de minden tekintetben friss kompozíciókban és egyedi stílusban, Burai István is a Holló Lászlói-festőörökség nyomdokain halad történelmi hagyománykincsünk, sorsunk és a szűkebb tájhaza értékeinek bemutatásában. Kiemelkedőnek tartjuk a magyar királyokról készített festménysorozatát ugyanúgy, mint a lírát, a humort és a groteszk helyzeteket is ötvöző szimbolikus nő- és aktábrázolásait, a színház világát és az allegorikus életszínpadokat megidéző műveit. A képein visszatérő ló és madár motívuma pedig egyaránt tanúskodik a művész szabadság és tisztaság iránti vágyáról.”



*A reprodukciók
Burai István
katalóguskönyvében
láthatók*

Német romantika a Debreceni Kodály Kórus Szent Cecília napi ünnepi hangversenyén a debreceni Szent Anna Székesegyházban

(2009. november 22. – vezényelt: Szabó Sipos Máté)

A Debreceni Kodály Kórus történetében viszonylag friss hagyomány, hogy a november 22-ére eső Szent Cecília napján ad hangversenyt. Az első ilyen műsort 2006-ban mutatták be – s már 2008-ban is a Szent Anna Székesegyház adott otthont az estnek.

A III. században élt ókeresztény szűz a középkor végétől a tizennégy segítőszent egyike lett. A liliomkoszorús, vértanúhalált halt, templomalapító Cecília a zene és a zenészek védőszentje is. Ez állítólag egy ártatlan fordítási hibának köszönhető, mely szerint az esküvőjén ő maga játszott az orgonán. Igaz a történet, vagy sem? – az ifjú szűz mártír nagy tiszteletnek örvendett, és a XV. századtól kezdve zeneszerzők sorát ihlette meg.

Szabó Sipos Máté válogatása szem előtt tartotta, hogy a német romantikát képviselő dalokban a közösségi vallásos énekek kollektív áhítata mellett érvényesüljön a személyesebb jelleg is. A nagy motetták és költeményekre írt dalok a hangulati és allegorikus elvonatkoztatásra is alkalmasak. A halál gondolata például a lét értelmének keresésével társul, de végső magyarázatként feltűnik a megváltás ígérete.

Az első részben két *Max Reger*-kórusművet hallottunk. (A szövegeket magyar nyelven lehetett olvasni a kivetítőn, Szabó Sipos Máté fordításában.) Max Reger Brandban született, 1873–1917 között élt, és Wagner hatására választotta a zenei pályát. Stílusa Bach és Brahms műveinek tanulmányozása nyomán alakult ki. Tanított Münchenben, Lipszében, udvari karmester volt Meiningenben. Orgonaműveivel aratott sikert a századfordulón, de a dal-, a kórus- és zenekari művei szintén népszerűek voltak. Hatása az Új Bécsi Iskolánál jelentkezett. Szentpétersvári koncertjén az ifjú Prokofjevet is bámolatba ejtette.

Reger (Strauss és Mahler mellett) a korszak szétszaggatottságát, kétségbeesett útkeresését magas művészi fokon képviselte, bár zenéje megosztotta a kortársakat. Jász Dezső írta 1910-ben a *Nyugatban*: „zenei-matematikos ő, aki a legnehezebb egyenleteket és feladványokat oldja meg” – mintegy „metafizikai elvontságban”, a polifónia bővületében, és az egyszerű motívumokból bámulatosan komplikált ornamentika bontakozik ki. Megértéséhez nemcsak érzelmekre, de intelligenciára és a hangzási finomságok iránti érzékenységre is szükség van. Előbb a Matthias Claudis művére írt *Der mensch lebt...* (*Az ember él...*), majd az eredeti héber kánonban nem szereplő, jórészt erkölcsi útmutatásokat tartalmazó Sirák fia könyve nyomán az *O, Tod, wie bitter bist du* (azaz: *Halál, mily keserű vagy annak, ki napjait elégedetten tölti...*) kezdetű dalok csendültek föl.

A folytatásban az 1833-ban a hamburgi szegénynegyedben született, és 1897-ben Bécsben elhunyt *Johannes Brahms Marienlieder* (azaz: *Mária-énekek*) című kórusműve hangzott el. Brahms zeneszerzői hírneve az 1868-ban bemutatott *Német requiem*től kezdve gyorsan emelkedett. Személyisége árnyalatokban gazdag: művészetének, egyéniségének jegyei a klasszikus idiómától kezdve a romantikus beállítottságon keresztül egészen a modern, 20. századi tudós-zeneszerző habitusáig sorolhatók.

Brahms életművében a hagyományos, klasszikától örökölt műfajok és a romantika jellegzetes alkotásai mellett zenekari, hangszerkíséretes és a *cappella* kórusművek vannak nagy számban jelen. Stílusának, zenei világának megértéséhez alapvető fontosságú a kórusművek ismerete. Az egyházi, vallásos kompozíciók szerkesztése szigorúbb; ellenben a világi szövegekre írt művekben gyakoribb a romantikus hangzásvarázs, a gazdag harmonizálás, a szabadabb kóruskezelés. A népdal- vagy népelemek feldolgozásokban az egyszerű dalformát végtelen zenei leleménnyel harmonizálta, tovább színesítve az allegorikus történetet. Kórusokra írott opuszaiban is arra törekedett, hogy zenei nagyformát teremtsen, hogy a dalokat ciklusokká szervezze.

Kiváló példa erre a korai, 22-es opus-számú *Marienlieder*. A mű hét dalból áll, ezek mindegyike önmagában zárt formát képez. A hét Mária-dal közül hatot eredetileg női karra komponált – ezt a változatot 1859-ben adták elő Hamburgban. Vegyes karra egy évvel később dolgozta át a sorozatot, ekkor került be a ciklusba a 3-as sorszámú *Mária zarándoklata* című dal. A népi eredet mellett a Mária-dalok szövegének másik fontos vonása a keresztény vallásosság. Az egyes dalok közötti kapcsolatot az azonos formaelvű építkezés erősíti. Brahms a szövegeket (amennyire lehetett) a bibliai történéseknek megfelelő időrendbe állította, az *Angyali üdvözléttől*, a zarándoklaton, könyörgésen és Magdaléna-motívumon keresztül, *Mária megdicsőülését*.

A folytatásban Anton Bruckner négy rövidebb kóruszerzeményét adta elő a Debreceni Kodály Kórus, két részletben – közte pedig Hugo Wolf hosszabb, hat részből álló, meditatív jellegű darabját hallgathattuk meg.

Anton Bruckner osztrák romantikus zeneszerző és orgonaművész volt, Ansfeldenben született 1824-ben, Bécsben halt meg 1896-ban. Brucknert elsősorban nagyszabású szimfóniáiról ismerjük. A konzervatív neveltetésű, mélyen vallásos zeneszerző, a családi hagyományt követve, sokáig tanítóként képzelte el jövőjét, a zeneszerzési ismeretek elsajátításával kezdetben csak autodidakta módon foglalkozott. Harminc éves elmúlt, amikor a linzi dóm orgonistájaként úgy döntött, hogy minden idejét a zenének szenteli. Ebben az időszakban került Wagner hatása alá. Első szimfóniáit, jelentősebb miséit – egy évtizednyi kemény munka után – negyvenévesen vetette papírra. Az igazi ismertséget az 1870-es, '80-as évek hozták meg számára. Bruckner zenéjére nemcsak Wagner, de Palestrina és a barokk egyházi zene is nagy hatással volt. Szenvedélyes szimfóniáin kívül maradandó egyházi műveket alkotott, a *Te Deum*-ot, zsoltárokat és számos motettát, misét. Romantikus hangvételű zenekari műveiben népzenei elemeket is felhasznált.

Bruckner latin nyelvű művei közül előbb a *Christus factus est...* című graduálét (szentleckét követő zsoltárrészletet), majd a D-dúr *Tantum ergo* című darabot hallottuk, majd Wolf kórusciklusa után az, f-mollban íródott *Libera me, Domine* (Szabadíts meg, Uram...), illetve a 37. *Zsoltár 30–31. verse* alapján komponált, *Os justi* (Bölcsességet beszél az igaznak szája...) kezdetű graduálét adta elő a Debreceni Kodály Kórus, Szabó Sípós Máté vezényletével.

A *Hat vallásos ének szerzője*, az 1860–1903 között élt *Hugo Wolf* sorsa a meg nem értett génuszé volt. Amikor zenei tudását végre felfedezték, már oly rossz lelki- és testi állapotban volt, hogy saját kérésére szállították elmegyógyintézetbe. Habár 18 éves koráig már 50 dalt szerzett, csak egy évtized múlva kezdte fölkelteni a közönség és a szakma figyelmét. Goethe-költeményeket zenésített meg, és 1895-ben operát is komponált.

A *Joseph von Eichendorff* misztikus szövegére írt *Sechs geistliche Lieder* (Hat vallásos ének) című, értelemszerűen hat részből álló kompozíció saját lelkiállapotát is híven tükrözi, a misztikus elragadtatásról a meditatív révületre helyezve a hangsúlyt. Benne ugyanúgy helyet kap a megtérés, mint a világi hívságokról való lemondás motívuma, az egyéni sors Isten kezébe helyezése és az ima felszabadító ereje, a megváltás hitében való felemelkedés áradó dicsősége.

Befejezőként *Joseph Rheinberger Abendlied* című esti búcsúja hangzott el. Az 1839 és 1901 között élt Rheinberger alkotásai látványosan illusztrálják a 19. század végi, úgynevezett „zenei köznyelv” jelenségét is. Kompozíciós gondolkodásának középpontjában a dallam áll, melynek formálását alapvetően meghatározták a 19. századi bécsi Lied műfajának emlékei, Schubert mellett Beethoven, Mendelssohn és Schumann műveinek allúzióját is felsejdtíve. A világosan körülhatárolt, tisztán követhető formák klasszikus elvek alapján építkeznek. Az *Esti dalban* a *Lukács Evangéliuma* 24. részének 29. verséből ismételt „*Maradj velünk, mert innár be-esteledett, és a nap is lehanyatlott*” szakrális szövegéhez a barokk motetták világát is fölildéző, mélységes emberi gesztusok társulnak.

Alapítvány őrzi Szabó Magda emlékét

Szabó Magda Kossuth-díjas író halálának második évfordulóján – 2009. november 19-én – sajtóközleményben jelentette be a „Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány” nyilvántartásba vételét, működésének megkezdését Erdősné Bach Zsuzsanna, az alapítványt létrehozó Szabó Magda Magyar-Angol Kéttannyelvű Általános Iskola igazgatója és dr. Szurmainé Silkó Mária, az alapítvány ötös kuratóriumának elnöke.

A nevelés és oktatás, képességfejlesztés és ismeretterjesztés, kulturális tevékenység és kulturális örökségmegóvás feladatait vállaló közhasznú alapítvány Szabó Magda (1917. október 5., Debrecen – 2007. november 19., Kerepes) szellemi örökségének őrzésére, ápolására jött létre, és nyitott a hozzá társulni kívánó magánemberek vagy jogi személyek felé. Vállalásai között szerepel a tehetséggondozás, ösztöndíjak adományozása, kulturális programok szervezése és lebonyolítása, a Szabó Magda munkásságát feldolgozó tudományos dolgozatok, valamint az író életművét felidéző irodalmi és művészeti alkotások létrejöttének támogatása. Lehetőségeihez mérten különösen ügyel a hátrányos helyzetű fiatalok tehetséggondozására, a közhasznú tevékenységeinek profiljához illő intézményekkel, műhelyekkel és más civil szervezetekkel való együttműködésre, közös programok szervezésére, s a partnerkapcsolatok mellett a módszertani támogatásra is. Az ötös kuratórium által működtetett Szabó Magda Alapítvány vállalásai között szerepel a köz- és felsőoktatásban tanulókat és hallgatókat mozgósító versenyek és pályázatok kiírása, az iskolákkal és könyvtárakkal való együttműködés, továbbá egy Szabó Magda-dokumentumtár létrehozása, az archívum bővítése.

Az alábbiakban közlöm a Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány alapító okiratából a célokat részletező fejezetét.

Az alapítvány küldetése: *Szabó Magda szellemi örökségének őrzése és ápolása*. Ennek megvalósítása érdekében a következő feladatokat látja el:

- *tehetséggondozás*; a valamely irodalmi, művészeti (elsősorban zenei, képzőművészeti) területen átlagon felül teljesítő, alap- és középfokú oktatási intézményben tanuló diákok tehetséggondozását segítő pedagógusok, diákalkotó-közösségek szakmai-módszertani támogatása; a lehetőségek szerint számukra programok, intézményen kívüli képzések (például mesterkurzusok) szervezése, illetve közreműködés a programok szervezésében;
- *hátrányos helyzetű tehetséges fiatalok, alkotók támogatása*;
- *ösztöndíjak és díjak alapítása és adományozása*;
- *kulturális programok, rendezvények szervezése, lebonyolítása*;
- *adományok szervezése, pályázatok előkészítése iskolai könyvtárak állománybővítéséhez*;
- *azoknak a felsőoktatásban tanuló, illetve Ph.D.-tanulmányokat végző fiataloknak, fiatal kutatóknak a támogatása, akik diplomamunkájukat vagy disszertációjukat Szabó Magda életművéből (vagy ahhoz szorosan kapcsolódó területen) készítik – a támogatásnak két módja lehetséges:*

1. a dolgozat tézisei, illetve az elkészült fejezetek, fejezetrészek beadásával az erre a célra külön meghirdetett pályázatban szereplő összeg elnyerése a szakirodalom vásárlásához, valamint a dolgozat elkészítésének technikai költségeihez való hozzájárulás;

2. az elkészült, illetve megvédett diplomamunka vagy disszertáció az erre a célra külön meghirdetett pályázatra nyújtható be, a pályázatokat szakmai zsűri értékeli, és a pályázatban foglalt feltételek szerint a legjobb alkotásokat jutalmazza;

- *a Szabó Magda szellemi (irodalmi, művészeti és kulturális) örökségét felvállaló tudományos, irodalmi és művészeti műhelyek munkájának segítése* közös rendezvények (például irodalmi estek, író-olvasó találkozók, fórumok) szervezésével, számukra bemutatkozási lehetőséget (például online megjelenési felületet, lehetőség szerint nyomtatott megjelenési alkalmakat) kínálva, szakértőket, együttműködő partnereket ajánlva;
- *Szabó Magda-dokumentumtár létrehozása, az archívum bővítése*;

- a Szabó Magda életművével foglalkozó, irodalmi munkásságát értékelő könyvek és kiadványok támogatása (például kutatói ösztöndíjak, kiadói költségek kiegészítése);
- kapcsolattartás (kapcsolatépítés, a kapcsolattartás segítése) azon külföldi országok megfelelő irodalmi, tudományos és kulturális (köztük hungarológiai) szervezetekkel és intézményekkel, amely országokban megjelentek Szabó Magda műveinek fordításai;
- külföldi tanulmányi kirándulásokhoz, tanulmányutakhoz történő segítségnyújtás (szálláslehetőségek, programok);
- alkotói támogatások, egyszeri díjak és ösztöndíjak adományozása;
- a Szabó Magda életművét örökségét felidéző és folytató, gyarapító alkalmi és vándorkiállítások szervezése;
- közreműködés a Szabó Magdának emléket állító emléktáblák, domborművek, köz- és beltéri szobrok felállításánál;
- a Szabó Magda-örökség társművészetek általi megjelenésének katalógusban, könyvben történő dokumentálásának segítése;
- a Szabó Magda örökségét ápoló rendezvények, programok szervezése, az ilyen rendezvényekhez segítségnyújtása;
- versenyek és pályázatok kiírása (vers- és prózamondo versenyek; Szabó Magda vers-, esszé-, novella- regény- és drámaíró pályázatok kiírása);
- az arra vállalkozó színházakkal, színházi stúdiókkal, dramaturgokkal együttműködés szorgalmazása a Szabó Magda-dramák- és színművek újbóli bemutatásán túl Szabó Magda irodalmi estek rendezésére;
- Szabó Magda honlap létrehozása és működtetése webes felületen (lehetséges ennek megjelenítése az alapítvány honlapján belül);
- kapcsolat kialakítása és működtetése a Szabó Magda nevét viselő intézmények és szervezetek (iskolák, könyvtárak, művelődési házak, könyvesboltok, emlékhelyek, civil szervezetek stb.) között itthon és külföldön;
- a Szabó Magda Szellemi Örökségéért Alapítvány nyitott a hozzá társulni kívánó magánemberek, jogi személyek (vállalkozások, intézmények, civil szervezetek) felé.

Az alapítvány számlaszáma:

Budapest Bank Nyrt. 10104105–03460900–01003004



Juha Richárd szobrász- és Turcsányi Béla festőművész sárospataki kiállításán



JUHA RICHÁRD és TURCSÁNYI BÉLA országos vándortárlata, a Szabó Magda-emlékkiállítás vidéki, majd fővárosi helyszínei után november 16-ától Sárospatakon, a művelődési ház és könyvtár galériájában mutatták be az anyagot. Az idén január 22-én Tégláson nyílt meg a kiállítás, majd a képek és szobrok Nyírbátorba utaznak.

**Tőkés László és Gabriel Andreescu kapta meg elsőként a Petőfi-díjat
(A bronzportré elkészítésére Juha Richárd szobrászművészt kérték föl)**



A közép-európai népek szabadságáért végzett tevékenységét elismerő, a bronz Petőfi-portré mellett 10 ezer euróval járó, a Terror Háza Múzeum XXI. Század Intézete alapítványa által létrehozott Petőfi-díjat Tőkés László, korábbi püspök (Királyhágó-melléki Református Egyházkerület), európai parlamenti képviselő és Gabriel Andreescu író, publicista, politológus, a romániai Nemzeti Megmentési Front korábbi tagja vette át az elmúlt év december 17-én a Terror Háza Múzeumban.

Schmidt Mária főigazgató szerint a két ország ma ugyanúgy egymásra van utalva, mint húsz éve, a rendszerváltozás idején: „ma a geopolitikai helyzet megváltozása, akkor a kommunizusból szerzett tapasztalatok kötötték össze Romániát és Magyarországot. (...) A temesvári és bukaresti forradalmak során a románok és magyarok egyet akartak és együtt akarták. Ez az eseménysorozat példa a román és magyar összefogásra. (...) Tőkés László számára is természetes volt a soknemzetiségű létforma, a románok és a magyarok egymás mellett élése. (...) Ceausescu reményvesztett országának sokat jelentett egyetlen ember fellépése, s ez elég volt ahhoz, hogy a diktátor gyűlölt rendszere kártyavárként omoljon össze. Ceausescu államát ugyanis egyedül a félelem tartotta össze, mely beette magát az emberek életébe, igazgatta napjaikat. 1989 telén viszont a fiatal temesvári lelkes úgy döntött, fellép a félelem ellen, s ezzel tömegeket maga mögé állítva döntötte le a félelem falait. (...) Gabriel Andreescu házi őrizetben volt rendszerellenes tevékenysége miatt a kommunizmus alatt, amikor a politikai elit a magyarok ellen uszította a románokat. A romániai egyetemi tanár az elnyomás ellen és az emberi jogok érvényesítéséért küzdött egész életében, s közéleti tevékenysége hozzájárult a kommunista hatalom megrendítéséhez és a demokratikus átalakuláshoz.”

**Petőfi-díj
a
közép-európai népek szabadságáért**

**„...a közös jó a szabadság!”
(Petőfi Sándor)**

XXI. Század Intézet

*Juha Richárd szobrászművész alkotása
Schmidt Mária felkérésére készült*



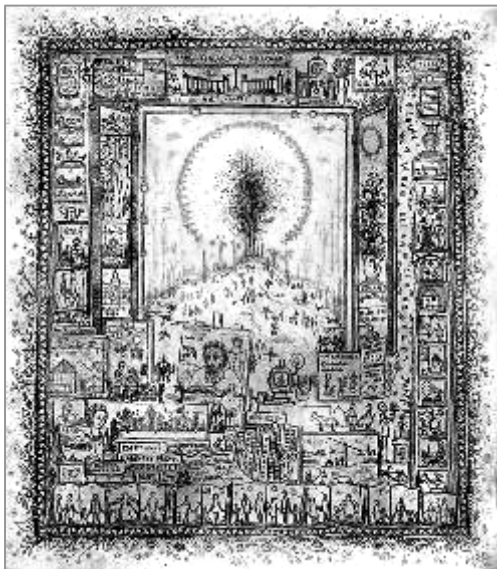
A „tündérvilágot” teremtő Gross Arnold magyar tájak ihlette rézkarcait állította ki november 25. és január 18. között a Természettudományi Múzeum.

Kovrig Nagy Ádám muzeológus szerint Gross „megformálja mindannak a szépségét, amiről azt hisszük, hogy szóra sem érdemes, ami pedig kimondva kimondatlanul mindannyiunk számára egyszeri és megismételhetetlen. Lerajzolja mindazt, amit a gépiessé vált, hajszolt világunkban nagy erőök el akarnak takarni, le akarnak tagadni, hogy minden hétköznapian szükséges erőfeszítésünk és igyekezetünk mellett az embernek természetesen kell a nyugalom, a szépség, a szeretet.” Színeyi Merse Anna művészettörténész úgy véli: „kiváló forma- és egyensúlyérzéke, rafinált színskultúrája érvényesül a biztos, ám leheletkönnyű kézzel rézlemezre karcolt vonalakban éppúgy, mint a puhán egymásba omló szivárványos színekben. A teremtett világba szervesen illeszkedő, annak törvényeit tisztelő emberi tevékenység produktumait is átlényegítő harmónia árad e művekből. Ha kellő figyelemmel szemléljük e lapokat, lassanként oldódnak a napi gondok, bosszankodások során ránk rakódott feszültség, és talán mi is megtanuljuk derűsebben látni a világot.”

Lassan két éve annak, hogy megjelent a művészetét bemutató reprezentatív album – talánunk benne eddig soha nem látott munkákat is. A kiadvány másik érdekessége, hogy az ott szereplő valamennyi színesen nyomtatott grafika eredeti méretű. S ez mutatja legjobban a rézkarc aprólékosan részletes ábrázolásmódját, egyúttal érzékelteti a rézlemez megmunkálásával járó, több lépcsőben, fokozatosan alakítható, fegyelmezett sok munkát.

Balázs Sándor művészeti író a *Nagyítás* című új országos kulturális hetilap mutatószámában írta a következőket: „Gross Arnold és jó néhány pályatársa számára a grafikai tevékenység, annak is a legnagyobb gondosságot igénylő ága, a rajzi közlés közvetlenségét sokszorosítható formában őrző rézkarc egyfajta menedéket jelentett az '50-es években, a pályainduláskor. Az elért látásmódot, az ideológiától szennyezett hivatalos művészetet kikerülve e peremvidéken kezdte művészi pályáját, s mint e kiállítás is igazolja, nem váltott ösvényt. Témavilága nem keresett, hanem megtalált, s ez lényének immanenciájából fakad.

Gross nem a nagy művészet képviselője (ha a témaválasztás önmagában, vagy annak következménye feltételezhető ilyesmit), hanem a kicsiny, sokszor észrevétlen jelenlétek örökhatáru mestere. Képvilága éppen olyan, mint világunk egésze, létezésünk teljessége: kalitkába zárt, de végtelenül nagy és felfoghatatlan, irracionális. A részletező, telített, szinte túlszínosított, éppen ezért romantikus hangulatot ébresztő lapokon a valós elemek és a képzeletbeliek, a szürrealisak természetesen egymással egymáshoz, mint azonos világ részei. Emlékek, álmok, belső látomások s képzelgések asszimilálódnak lapjain, hogy – az alkotó hitvallása szerint – megnyugtató gyógyírként használnak a valóság okozta sebekre.”



Gross Arnold rézkarca

KATONA GYÖRGY (1953–2009)
HOLLÓ LÁSZLÓ-DIJAS FESTŐ- ÉS GRAFIKUSMŰVÉSZ
BÚCSÚZTATÁSA

56 esztendős korában, **2009. október 20-án** hunyt el Katona György festő- és grafikusművész. Hamvai egyik felét november 2-án római katolikus gyászszertartás keretében helyezték örök nyugalomba a Debreceni Köztemető urnasírkertjében; másnap Szovátán, székelyföldi szülőhelyén celebráltak gyászmisét a lelkéért. A művészek és a barátok nevében Ujváry Zoltán professor emeritus búcsúzott.

Drága Barátunk, Gyurka!

Búcsúznak Tőled a Holló László-díjas művészek. 2007-ben, Holló László születésének 120. évfordulóján, a jubileumi ünnepségen vehetted át a kitüntetést. Kérdemelted a Holló László-díjat a szülőföldi gyökerekhez való kötődéssel, az elesettek sorsának felmutatásával, az ember és a természet kapcsolatának érzékeny kifejezésével művészetekben, a festményeken és a grafikákon egyaránt.

Egyedi stílust képviseltél, habár Te soha nem hivalkodtál sem a tehetséggel, sem az egységiséggel. Műveid megítélését mindig másokra bíztad, hiszen tudtad, hogy azok önmagukért beszélnek. Egyszerre finom hangú és érzékeny, ugyanakkor lendületes erejű volt a kifejezésed, a költői realizmusod, és az ezzel párhuzamosan folyton feltörő, zaklatott és drámai sorsábrázolásod.

Úgy éltél művészként is, mint ahogyan a képeid mutatják meg számunkra az Embert. Olyan voltál, mint a vízparti fák a képeiden. Gyökereid a mélybe nyúltak, meghallották tán a székelyföldi erdők többi gyökerének a lélegzetét is. A törzsednek gerince volt, nem hajladozott jobbra-balra, macacsul állta az időt és a viharokat, vállalta azt is, hogy villám csap bele.

A fa lombja meg tudott telni madárszóval, és benne a nagy szíved mindig vigasztalást kívánt adni az arra rászorulónak. Jó szót, kenyeret és bort, árnyékot, meleget.

Most, hogy kettétört ennek a fának a törzse, biztosak vagyunk benne, hogy a fa nem szárad ki. Új hajtások nőnek az emlékezésből. A tetteid, a barátságod, a képeid tovább éltetnek Téged.

Mi, a legközelebbi barátaid, a Holló-örökség ápolói tudjuk legjobban, hogy mennyit, de mennyit köszönhetett Neked a hagyomány ügye. Mindig lehetett Rád számítani, ott voltál, amikor a művész-példaképre emlékeztünk: Debrecenben, Mátészalkán, Tiszadadán, Hajdúhadházon, Gyomaendrődön vagy éppen Putnokon és Kiskunfélegyházán is.

Tőled búcsúzunk, Katona György grafikusművész,

aki így szerepeltél a művésztelepi meghívólistákon és a kiállításokon.

Nemcsak az olyan nagyhírű és nagy múltú művésztelepeknek voltál meghívottja, mint a hortobágyi vagy a hajdúböszörményi és a hajdúszoboszlói, de örömmel tettél eleget az újonnan induló alkotótáborok felkéréseinek is. Ott lehettél – közösségi emberként és önálló művészként a termékeny alkotómunka részese voltál – Szolnokon, Tiszadadán és Gyomaendrődön.

Drága Gyurka,

Búcsúznak Tőled az anyaországi és az erdélyi, székely művészek és barátok. A szovátaiak, ahol 1977-es áttelepülésedig a családdal éltél, a marosvásárhelyiek, ahol születted, a székelyudvarhelyiek, ahol alig több mint húszévesen az egyik első kiállításodat rendezted.

A hajdúböszörményiek, ahol új családot alapítottál, és új közösségre lőttél, a debreceniek, ahol életed utolsó több mint egy évtizedét töltötted, munkával, alkotással.

Számodra a munka és alkotás, a művészet soha nem vált külön. A munkádat és művészetedet komolyan vetted, alázatos voltál mindkettőben.

Nem vált külön egymástól a művész és az ember sem. Ha alázatos volt az ember, alázatos volt a művész. Ha nyakas volt a székely fiú, konok következetességgel vitte végig művészi elképzeléseit a festő és a grafikus is.

Ha az embert megbántották, emésztette magát, de ez a fájdalom alkotói indulattá nemesedett a művészen.

Példát mutattál nekünk hazaszületben és nemzetföltésben. A szováta kis hazától soha nem tudtál elszakadni. Bizonyítják ezt műalkotásaid.

Párhuzamosan voltak jelen az erdélyi hegyes tájak és hortobágyi síkvidékek, a szilaj erdők és a csöndes, vízparti ligetek. Grafikai látomásaidban a drámaiság hangjai erősödtek föl, és nagyon sok színes nyomatodon az áldozatvállaló példát mutattad föl. Visszatérő motívumod voltak a természet vagy az emberi környezet bemutatása mellett a kereszt.

De mintha nem is annyira a hitbeli, mint inkább a személyes és a társadalmi megváltás lehetőségeit kerestél volna. A kereszt mellett pedig gyakran megjelent műveiden a ló és a madár – mind a kettő a tisztaságot és a szabadságot jelképezte. Mindenre csak úgy tudtál gondolni, abban az összefüggésben tudtál bármiről is beszélni, hogy folyton kerestél benne a szabadság lehetőségét is.

Mert a szabadság volt egyenlő számodra a megváltással.

Szeretett Barátunk!

Búcsúznak Tőled a szuterén klub tagjai, ahol *sub rosa* számos titok tudója lehettél a jóízű szalonnázások és kvaterkázások mellett. Ha nem jöttél, már szorongani kezdtünk, hogy mi lehet Veled. A baráti társaság Nagykönyvébe minden alkalommal – szinte szertartásosan – a rajzaiddal hagytad ott a látogatásod emlékét.

De sok lap maradt még üresen Számodra abban a könyvben!

Mint ahogy sok kiállítás is várt még. Igen szép teljesítményt mutattál az egyéni és a csoportos bemutatkozásokon, a legjobban akkor örültél, ha ajándékozhatsz. Jótékonykodtál a képeiddel, nemes és szép ajándékokat hagytál mindenfelé, amerre jártál.

Mert Önmagadból adtál.

Drága Gyurka,

mi tudjuk, hogy sokat emésztetted is magad.

Szeretlél játszani is, a játék komolyságával. Szeretlél felszabadultan nevetni, kikapcsolódni és örülni. De Téged nemcsak a saját magadról és a családdról való gondoskodás felelőssége foglalkoztatott, hanem egy még nagyobb család, a nemzet sorsa is.

Soha nem tagadtál meg semmit, amire büszkék lehetünk, soha nem hivatkoztál olyan dologgal, ami nem visz előbbre bennünket. Az elégedetlenség nagy hajtóerő volt. Mert többet és jobbat akartál a munkádban, a művészetekben, az életben. Ez folyamatos tanulásra és fejlődésre készítetted.

Drága Barátunk!

Méltóságos és tisztességtudó élet; büszke és kitartó emberség; művészi alázat és állhatatosság – az élet és a művészet szeretetét ezek a tulajdonságaid is jellemezték.

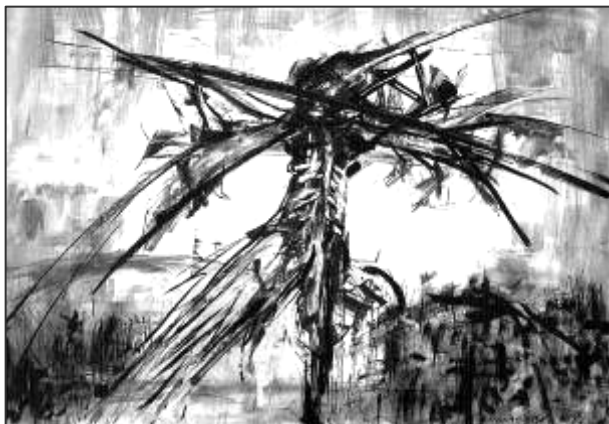
Ezeket az alapelveket érdemes követni, mindegyik tulajdonságot értékes gyöngyként helyezve el a szeretet csokrában. Mert e vonások felkészíthetnek a holnapokra – és most már tudjuk: felkészíthetnek az örök életre is.

Köszönjük Neked ajándékaidat, a barátságodat, a művészetedet!

Legyen a béke praoidd!



Ujváry Zoltán professor emeritus, az egyik legközelebbi barát és segítő a művész halála után a gyomaendrődi Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjteménynek adományozott egy grafikai és festménykollekciónkatona György azon munkáiból, melyek az elmúlt években a tulajdonába kerültek. A város birtokában eddig csak azok a Katona-képek voltak, melyeket a Hármas-Körös Alkotótábor idényeiben a képzőművészeti gyűjteménynek hagyott. Az adományt emlékkiállításán mutatják be az idén, Szent György napján.



*Katona György
festményei*

fent: Ágak és maszkok;

balra: Madárijesztő

**A Debreceni Művelődési Központ
2010. évi kiállítási programja**



Mű–Terem Galéria (Batthyány u. 24.); Belvárosi Galéria (Kossuth u. 1.); Tímárház – Kézművesek Háza (Nagy Gál István u. 6.); Újkerti Közösségi Ház (Jerikó u. 17–19.); Józsai Közösségi Ház (Debrecen–Józsa, Szentgyörgyfalvi u. 9.)

MŰ–TEREM GALÉRIA

február 4–26.

KOCSIS ISTVÁN TAMÁS fotóművész

március 4–26.

KUJBUS JÁNOS festőművész

április 8–30.

LÁSZLÓ JÁNOS grafikusművész

május 6–28.

DÜNCSÁK ATTILA festőművész (Kassa)

június 3–15.

HAJNAL GABRIELLA gobelinművész (Budapest)

július 1–23.

„FRESH-ART” – fiatal képző-, ipar- és fotóművészek pályázati kiállítása

augusztus 5–27.

BEIN KLÁRA, NYÁRI ILDIKÓ, BÁNYÁSZ JUDIT ruhatervező iparművészek (Budapest)

szeptember 9–30.

TOLVAJ PANNA (Debrecen) és TARASI DANIEL IOSIF (Nagyvárad) – a 2009. évi „FRESH ART-díjazottak

október 7–29.

SULYOK GÉZA festőművész

november 4–26.

LESTYÁN GODA JÁNOS szobrászművész (Budapest)

december 2–30.

GYÖNGY ENIKÓ (Debrecen) és BÓDI ILDIKÓ (Hosszúpályi) iparművészek

BELVÁROSI GALÉRIA

április 7–22.

HANS – JOSEF MERTENSMEYER képzőművész (Padenborn)

április 27. – május 22.

MAGYAR GRAFIKA – országos kiállítás (Kurátor: Zsoldos Vanda; szervező: J. Kadar)

május 27. – június 12.

Értékek és élmények: A FAZEKAS MIHÁLY ÁLTALÁNOS ISKOLA diákmunkái

július 9–31.

REGIONÁLIS NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁS (Hajdú-Bihar, Szabolcs-Szatmár-Bereg,

Jász-Nagykun-Szolnok megyei népművészek részvételével – az ONK elő kiállítása)

szeptember 14. – október 5.

MAKOLDI SÁNDOR festőművész

október 15. – november 12.

MAGYAR GEOMETRIKUS MŰVÉSZET – Országos kiállítás (Kurátor: Zsoldos Vanda; szervező: J. Kadar)

JÓZSAI KÖZÖSSÉGI HÁZ

február

PINTYE ANNA festőművész és GÁRDONYI SÁNDOR grafikus

március 31. – április 16.

TURUL SZOBROK a Kárpát-medencében II. rész (Katona Bernadett anyaga)

május

KOROKNAI RÓZA és TOLVAJ DÓRA festőművészek

június

JÓZSAI DÍSZÍTŐMŰVÉSZETI SZAKKÖR

szeptember

CSUKÁSNÉ HORVÁTH JUDIT művész-tanár

május

A TÚZZOMÁNC ÉS ÖTVÖSZOMÁNC
SZAKKÖR évadzáró kiállítása

június

A FESTŐTANODA évadzáró kiállítása

június

A MEDGYESSY FERENC KÉPZŐMŰVÉ-
SZETI KÖR ÉS SZABADISKOLA évadzáró
kiállítása

október

AZ ÉV TERMÉSZETFOTÓSA KIÁLLÍTÁS
a 2009. évi díjnyertes fotókból

február

NÉPI HANGSZEREK

április

25 ÉVES AZ ÚJKERTI KÉZIMUNKA KÖR

május

„FAKOPÁNC” – fajták kiállítás

szeptember–október

35 ÉVES A DMK TISZTA FORRÁS
HIMZŐKÖRE

november

DEBRECENI KÉZMŰVESEK - 20 éves a
Kézműves Alapítvány

PÁLYÁZATI FELHÍVÁS

Az Oktatási és Kulturális Minisztérium, a Hagyományok Háza, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége, és a Debreceni Művelődési Központ pályázatot hirdet a
XV. ÉLŐ NÉPMŰVÉSZET országos és regionális **NÉPMŰVÉSZETI KIÁLLÍTÁSON**

való részvételre – a részvételi szándékot **2010. március 10-ig** kell jelezni a Debreceni

Művelődési Központtól igényelhető jelentkezési lapon

e-mail: dmk@debrecenimuvkozpont.hu; honlap: www.debrecenimuvkozpont.hu; a pályázat

régiós koordinátorai: Dr. Tar Károlyné (e-mail: tar.karolyne@debrecenimuvkozpont.hu) és

Szónyi Sándorné (e-mail: szonyi.sandorne@debrecenimuvkozpont.hu)

Pályázni lehet **a tárgyalkotó népművészet, népi kismesterségek** következő ágaiban: *történeti és paraszti hímzés, csipke, kékfestő, viselet, népi ékszer, szőttes, nemez, faművesség (használati tárgyak, bútorok, játékok), csont- és szarufaragás, kovácsmesterség, fazekaság, bőrművesség, szalma-, csuhé-, gyékény- és vesszőfonás, mézeskalács és gyermekjáték.*

A pályázaton egyéni alkotók és alkotó közösségek egyaránt részt vehetnek.

Olyan alkotásokat várnak, melyek a hagyományos népművészetből merítenek, de mai környezet-, lakás- és viseletkultúránkba beilleszthetőek – különös tekintettel a funkcionálisan összetartozó tárgy-együttesekre (lakókörnyezet, gyermekszoba, konyha, étkező, szoba berendezése, falusi vendéglátás, öltözők stb.). Nagyméretű alkotások (épületdíszek, településbútorok, játszóterek stb.) fotódokumentációit tudják kiállítani, azok anyagát a zsűrire CD-n kéri. Hagyományos cserépkályhával pályázók fotódokumentációval, illetve hagyományos kézműves technológiával készült alkotóelemek (kályhaszemek, párták stb.) mellékelésével pályázhatnak. Pályázni lehet új művekkel, a 2005 óta megrendezett országos szakági pályázatokon szerepelt alkotásokkal, valamint népi iparművészeti zsűri számmal ellátott alkotással is, hiszen cél az elmúlt öt év legszínvonalasabb népi kézműves alkotásainak reprezentatív bemutatása.

A Békéscsabai Textiles pályázatra, a Kis Jankó Bori Hímzéspályázatra, valamint a Kapoli Antal Fafaragó pályázatra beérkezett és ONK-ra javasolt alkotások egyenesen a pályázatról kerülnek a budapesti zsűri elé. A pályázat lebonyolítása az eddigi gyakorlatnak megfelelően két lépcsős (régiós, országos). Minden alkotó csak egy régióban pályázhat.

2010 júniusában a Debreceni Művelődési Központban szakmai zsűri értékeli a munkákat. A zsűri által kiválasztott tárgyakat **2010. július 16. és augusztus 25.** között mutatja be a DMK Belvárosi Galériája. Ezt követően a régiós szakmai előzsűri által kiválogatott, illetve kiállításon bemutatott tárgyak a budapesti országos zsűri elé kerülnek. Az így kiválasztott alkotások **2010 őszén** a Néprajzi Múzeumban rendezett Élő Népművészet című kiállításon tekinthetők meg várhatóan 2011. április 30-ig.

A NÉZŐ • PONT TÁMOGATÓI ÉS ELŐFIZETŐI



OKTATÁSI ÉS KULTURÁLIS MINISZTERIUM
KÖZMŰVELŐDÉSI FŐOSZTÁLY



MÉLIUSZ JUHÁSZ PÉTER MEGYEI KÖNYVTÁR
ÉS MŰVELŐDÉSI KÖZPONT



DEBRECENI MŰVELŐDÉSI
KÖZPONT

PULYKAKAKAS ÜZLET- ÉS
IRODAHÁZ – Sipos László



NAGY KRISZTINA régióigazgató
– Magyarországi Volksbank Zrt.



VOJTINA BÁBSZÍNHÁZ



A DÉRI MÚZEUM
BARÁTI KÖRE



és HOLLÓ LÁSZLÓNÉ MAKSA OLGA

ONIX NYOMDA KFT.

Koszorús Erika és dr. Karancsi János

KAPITÁLIS KFT – Kapusi József

KARTONPACK RT. – Tóth Gábor

SZÍNFORRÁS KFT. – Gergely Attila



M NYOMDAELLÁTÓ–PAPÍR KFT. – Májér István

ÁDÁNY LÁSZLÓ (Csokonai-ház); Csokonai Vitéz Mihály Szellemi Műhelyért
„Élet-fa” Közhasznú Alapítvány



HOLLÓ LÁSZLÓ GALÉRIA és Péter Képektervezés (Péter Gábor)

HBZ KFT. (Horváth Lajos)



KONCZ GALÉRIA (Koncz Sándor)

SER–MÜLLER Kft. (Serfőző Attila)

HAVRICS GALÉRIA (Havrics Miklós)

KÓS KÁROLY MŰVÉSZETI SZAKKÉPZŐ ISKOLA ÉS KOLLÉGIUM

CEZE ÚT-, MÉLYÉPÍTŐ, KERESKEDELMI ÉS SZOLGÁLTATÓ KFT.

BLONDEX Kft. – Bodó István

KÖLCSEY FERENC REFORMÁTUS FŐISKOLA

Tudományos és Művészeti Bizottsága;

FIRE LIGHT KFT. – Czibla Sándor



ANDICS ÁRPÁD – fotóművész
ERDELYI MÁRTA
– Déri Múzeum Baráti Köre
MAKSAI JÁNOS – festőművész

Békés

Nagy József; Katolikus plébánia

Berettyóújfalu

dr. Szőke Kálmán

Biatorbágy

Lelkes Márk (szobrászművész)

Budakeszi

JLD Kft. – Józsa Lajos szobrászművész

MÁTÉ LÁSZLÓ – kulturális menedzser
Dr. RAB FERENC – ügyvéd
SIPOS LÁSZLÓ – Latinovits Kávézó
SÓVÁRI GABRIELLA – Korzó Kávézó

Budapest

Dr. BÁNFI TAMÁS egyetemi tanár

Éhn József

Holló Ila (festőművész)

Magyar Kultúra Alapítvány

dr. Márton Gyula (geológus szakértő)

„KBK” Grafikagyűjtő és Művelődési

Egyesület – Palásthy Lajos

Debrecen

dr. Antal Péter

(ügyvéd, műgyűjtő)

dr. Bartha Erzsébet

Cserép Zsuzsanna

(népművelő)

Csobán Péterné

dr. Csohány János és neje

Dezső Péterné

D. Király Sándor

(festőművész)

Farkasné Kovács Piroska

Józsa János

(festő- és grafikusművész)

Józsané Bíró Mária

(fagottművész)

dr. Juha Enikő

(művészettörténész)

Juha Richárd

(szobrászművész)

Kármán József és neje

Kerékyártó Kálmán

(költő)

Kémeri Zoltán

Komizár János

(festőművész)

Korompai Balázs

(történész-muzeológus)

Korompainé

Mocsnik Marianna

(muzeumpedagógus)

dr. Kövér József

(szobrászművész)

Kujbus János

dr. Kurucz Márta

dr. Ladányi Éva

Madarász Gyula

(festőművész)

Madarász Kathy Margit

(iparművész)

Major Béla

dr. Major Józsefné

Márián Katalin

dr. Maticsák Sándor

(nyelvész)

Nagy Zoltán és neje

Németh Endre és neje

Németh Rudolf és neje

Nyíri István

dr. Ötvös László

(bibliakutató, költő)

dr. Papp Gyula

(ny. á. ezredes)

Rác–Fodor Sándor

dr. Ráthonyi György

Rózsa János

R. Poncez Mária

Székely Tiborné

Szilva Ernő és neje

Tamás–Kiss Andrásné

Turcsányi Béla

(festőművész)

Vántsa Zoltán

(költő)

Gyomaendrőd

Vidovszky Béla Helytörténeti Gyűjtemény,

Tájház és Múzeum, Művelődési Ház

dr. Szonda István

Gyula

Póka György (képzőművész)

Hajdúböszörmény

HAJDÚSÁGI MÚZEUM

SZABADHAJDÚ Nonprofit Kft.

V. Szabó Sándor

ARANYCERUZA Kkt. Tarczy Péter

„KBK” hajdúböszörményi csoportja

Andorkó Mária

Balla Zoltán

Csernáth Gábor

Illyés András

Molnár Pál

Hajdúhadház

Dr. Földi János Könyvtár, Emlékház

és Hajdúhadházi Galéria;

Égerházi Imre Emlékház

és Holló László Emlékszoba

Hajdúnánás

Móricz Pál Városi Könyvtár

és Helytörténeti Gyűjtemény

Hódmezővásárhely

Hézsó Ferenc (festőművész) és neje

Keszthely
dr. Sólyom Sándor
Keszthelyi Városi Könyvtár

Komárom
Orbán Irén (képzőművész)

Mátészalka
Szatmári Múzeum;
dr. Cservenyák László;
Szatmári Múzeum Baráti Köre

Mohács
Hegybeszédesei Baráti Társasága;
dr. Lenkey István

Nádudvar
Ludman Imre

Nyíradony
Nyíradony Város Önkormányzata;
Móricz Zsigmond Művelődési Ház

Pomáz
Ásztai Csaba (festőművész)
Testvérműzsák Alapítvány

Putnok
GÖMÖRI MÚZEUM;
HOLLÓ LÁSZLÓ GALÉRIA

Szekszárd
Szabóné Papp Ibolya

ELŐFIZETÉSI FELHÍVÁS

A *Néző* • Pont 2010-ben hat alkalommal jelenik meg: *február, április, június, szeptember, november* hónapokban és egy előfizetőknek készült *nyári különszámmal*.

A folyóirat 2010. évi köteteit március 20-ig még meg lehet rendelni, vagy az előfizetési szándékot postán/e-mailben/telefonon jelezni (a jelen kötetre vonatkozó utólagos megrendeléseket csak korlátozott számban áll módomban teljesíteni).

A *Néző* • Pont továbbra sem kerül árus forgalomba, a folyóirathoz csak előfizetés útján lehet hozzájutni, illetve az impresszum alatt megjelölt közgyűjteményekben és intézményekben lehet föllapozni annak köteteit.

Egy évfolyam (megjelenésenként egy-egy példány) előfizetési díja: **6. 000 Ft.**

Intézmények, egyesületek, vállalkozások vagy magánszemélyek részére kötetenként **5** példány megrendelése esetén **5. 500 Ft.**, **10** és ennél nagyobb példányszámmal **5. 000 Ft.** (A feltüntetett díjak bruttó összegként értendők.)

Továbbra is lehetőség van támogatói előfizetésekre, támogatási és együttműködési megállapodások kötésére, azokat az olvasók nevében örömmel fogadom.

Az előfizetési díjat folyamatosan be lehet fizetni csekken, banki átutalással, hagyományos postai pénzküldeményben vagy személyesen.

Kérem, hogy jelezzék a számlázási címet – a számlát a megrendeléskor küldöm, illetve az átutalásról szóló banki értesítés megérkezéskor.

**Bankszámlaszám: Magyarországi Volksbank Zrt.
(dr. Vitéz Ferenc – 14100213–10184349–01000005)**

Postacím: dr. Vitéz Ferenc, *Néző* • Pont, 4027 Debrecen, Füredi út 67/B. fszt. 2.

E-mail: ferko824@gmail.com; vitez.ferenc@nagyitas.hu; telefon: 06/20–965–2921

Megköszönöm érdeklődésüket és bizalmukat!

Vitéz Ferenc
a Néző • Pont írója, szerkesztője és kiadója

A következő folyóirat-kötet tervezett tartalmából:

Kálvin-émlékévek összeállítás; 10 éves a GADE; Koday László naiv festő világa;
Válaszversek; A ló a művészetben – a ló és az ember; Margó; Múzeumi Kurír.

Tartalom

Verses kalendárium Czentyéné Zolnai Irén hónapképeivel	1
<i>Tanulmány: A szövegelemek szerepe Vankóné Dudás Juli népi adaptációiban</i>	13
Dr. Kós Károly néprajzi grafikái	27
Macsássy Izolda kiállítása	30
A szakrális és a hétköznapi (Komiszár János Holló László-díjas festőművész Kiállítása Máriapócon); <i>Kiskert virágai</i> (vers Komiszár János képe alá)	32
A „Megváltó” a Kölcsey Református Főiskolán	36
<i>Tánca hív, Virágok és madarak</i> (versek Nagy T. Wanda tűzzománcaihoz)	40
Úton – E. Lakatos Aranka szobrászművész kiállításáról	41
Pálnagy Zsigmond festőművész emlékkiállítása	44
Aknay János kiséletmű-kiállítása a Modemben	48
<i>Esszé: Versművelés – Beszédgyakorlatok</i>	50
<i>SMS-vers: Ajánlat opera helyett</i>	56
<i>Válaszversek</i> (Serfőző Attilának, Erdei Sándornak, Andics Árpádnak és Kurta Kázmérnak)	57
<i>Egy talicska szalma</i> (abszurd képregény Hézsó Ferenc festményeihez)	59
Verses gyerekeknek (<i>Gyümölcskiszámoló, Bolondos étlap, Nád meghajlik, Novemberi reggel, Csillagok közt, Fele-mese</i>)	60
Ősz (utca) a Hortobágyon	61
A Vojtina Bábszínház programjaiból	62
<i>Múzeumi Kurír</i>	
A Déri Múzeum tervezett rekonstrukciója	64
Bibliával Munkácsy Krisztus-trilógiája előtt	66
Chagall-vándorkiállítás a Bényi Árpád Galériában	68
Magyar mesterművek („Országjáró” Antal–Lusztig-gyűjtemény)	70
Ég és föld feszített ívei között (Gaál András kiállítása és albuma)	74
Évszakok (Székely Géza kolozsvári tárlatvezetése)	75
A 80 éves Dudás Gyula albuma	78
30 éve halt meg Tóth Menyhért, a „képíró bölcs”	80
<i>Képes múzeumi hírek</i>	83
(benne: Két új kiadvány Holló Lászlóra emlékezve, a művész előtt tisztelegve; Holló László humora)	86
<i>Egy „arisztokratikus” szenvedély (22.)</i>	
Egy lélek – két kéz (Póka György és Meskó Anna exlibriseiről)	97
Színházi reflex	101
Szobrot mintáztak az „Örök Carmen”-ről	102
Először rendeztek határ-menti műtárgyaukiót Debrecenben	104
Földi Péter kis képe megtízszerezte a kikiáltási árát	108
Sándor Margit kiállítása a DOTE Elméleti Galériában	111
Albumot előlegező „füzetkönyv” Burai István művészetéről	112
Német romantika a Debreceni Kodály Kórus Szent Cecília napi hangversenyén	114
Alapítvány őrzi Szabó Magda emlékét	116
Tókécs László és Gabriel Andreescu kapta meg elsőként a Petőfi-díjat	118
A 80 éves Gross Arnold születésnapjára	119
Katona György (1953–2009)	
Holló László-díjas festő- és grafikusművész búcsúztatása	120
A Debreceni Művelődési Központ 2010. évi kiállítási programja	123
A Néző • Pont támogatói és előfizetői	125